

סוגיות נבחרות במשפט התעבורה
ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

עלון בית הכנסת: "מורשת עדי"

בעריכת עו"ד אילן צ'בולבה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

אקדמות מלין

מפעל עלון בית הכנסת: "מורשת עדי" הינו פרי רעיונו, יצירתו, עיבודו ועריכתו של עו"ד אילן צ'בולבה, מנאמני בית הכנסת, הי"ו. בעלון זה חברנו היקר אילן, פורס בפנינו מדי שבוע בשבוע צוהר מחכים בנושאים מגוונים מפרשת השבוע ומאירועים היסטוריים שקרו בתולדות עם ישראל בתקופות מקבילות.

הכללתו של העלון באתר זה, בהסכמתו של עורך העלון, עו"ד אילן צ'בולבה, מוסיפה ערך בל יסולא בפז ומעשירה את הקורא בידע רחב בנושאים מגוונים והכל מתוך עשייה מבורכת לטובת כל מי שירצה להרחיב את ידיעותיו בתולדות עם ישראל בארצו.

שיטת העריכה. העלונים השבועיים ייקובצו לקבצים חודשיים, כך שכל קובץ יכלול ארבעה עלונים מידי חודש בחודשו.

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 703 פרשת שופטים ז באלול תשפ"ב 3 ספטמבר 2022

לע"נ , חיים בן שמחה נלב"ע י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, ז"ל. תנצב"ה
 לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים

גם השנה, בעז"ה ניתן לרכוש ארבעת המינים מ"נתינת לולב". ככל הרווחים מופנים לצדקה לפי בחירת הקונה. לפנות לאילן

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1834 צאת שבת: 1839

ז אלול תענית צדיקים על שמתו המרגלים מוציאי דיבת הארץ רעה במגפה (שולחן ערוך אורח חיים תק"פ, ב). ה'תרע"ה - המון אנטישמי זועם באטלנטה ג'ורג'יה בצע לינץ' בליאו פרנק, יהודי אמריקאי שהואשם ברצח נערה (הרחבה תשעב). ה'תרפ"ד - נפטר נחמן סירקין, מאבות הציונות הסוציאליסטית ומראשי "פועלי ציון" בגולה. ה'תשכ"ו - נפטר משה קוסביצקי, מגדולי החזנים בדורנו. ה'תשל"א - נפטר רבי ראובן מרגליות, מנהלה הראשון של ספריית הרמב"ם, מחבר כ-55 ספרים בנושאי יהדות וחותן פרס ישראל. ה'תש"ם - נפטר אוטו פרנק, אביה של אנה פרנק.

ח אלול ג'תתכ"ח - חרבה העיר העליונה של ירושלים נחרבה על ידי הרומאים, חודש לאחר חורבן בית שני. ה'תרפ"א - נוסד מושב העובדים הראשון בישראל נהלל ה'תרצ"ט - נחתם הסכם ריבנטרופ-מולוטוב בין גרמניה הנאצית לבין בריה"מ (הרחבה תפ"פ) ה'תשט"ו - מבצע חירום להעלאת יהודי מרוקו לישראל, לאחר מהומות שפורצות במדינה. ה'תשס"ה - סיום מבצע "אשמורת אחרונה" כוחות צה"ל השלימו את הרס הישוב היהודי ונסירתם מחבל עזה במסגרת ביצוע תוכנית ההתנתקות, והעברת השליטה לרשות הפלסטינית.

ט אלול ה'כ"ז - הרמב"ן, עולה לארץ ישראל ומחדש את הישוב היהודי בירושלים. ה'ק"ט - כ-6,000 יהודים נטבחו במגנצה (מיינץ בגרמניה) לאחר שהואשמו בגרימת המגפה השחורה (הרחבה תשפ"א). ה'תנ"ד - יעקב ברסימסון, המהגר ה'תשנ"א - נפטר הרב משה מאיר אמסטרדם בספינה מהולנד ה'תרס"ג נפטר צדוק הכהן מלובלין (הרחבה תשעב). ה'תרפ"ג - ההכרזה על לימוד הדף היומי, על ידי הרב מאיר שפירא מלובלין, בכנסייה הגדולה של אגודת ישראל (הלימוד החל שלושה שבועות לאחר מכן, ביום א' של ראש השנה ה'תרפ"ד). ה'תשנ"ה - חגיגות 3000 שנה לירושלים, מאז היום בו לפי המסורת קבע אותה דוד המלך כבירתו.

י באלול ה'תרע"ה - נפטר הרב יצחק יעקב ריינס, מייסד תנועת המזרחי ה'תש"ח - החל לפעול בית המשופט העליון של מדינת ישראל, והשופט משה זמורה התמנה לנשיאו הראשון. ה'תשנ"ג - הרב ניסן בן ציון שמושקוביץ, אב"ד חיפה רבה של קריית חיים

יא אלול ה'תרמ"ג - נפטר רבי אברהם יעקב מסדיגורה (הראשון). ה'תר"פ - נוסד גדוד העבודה על שם יוסף טרומפלדור (הרחבה תשע"ו) ה'תשכ"ח - מטען חבלה בתחנה המרכזית בתל אביב, הרוג אחד וחמישים פצועים ה'תשנ"א - נפטר הרב קלמן כהנא, מייסד בית המדרש להלכה בהתיישבות, נשיא פועלי אגודת ישראל, מחותמי מגילת העצמאות, חבר מועצת העם וח"כ מהכנסת הראשונה ועד הכנסת התשיעית ברציפות. (הרחבה תש"ף). ה'תשנ"ד - נפטר ישעיהו ליבוביץ, פילוסוף ומדען יהודי

יב אלול ה'ק"ב - נפטר ר' שמעון בן הרא"ש במגפה בטולדו ה'תקפ"ז - נפטר ר' שמחה בונים מפשיסחה (הרחבה תש"ע). ה'תש"ם - הוקם הישוב כוכב השחר שבמזרח בנימין. ה'תשמ"ג - הוקם הישוב **סוסיא** שבדרום הר חברון (ראה הרחבה) ה'תשס"ג - פיגוע של החמאס בטרמפיאדה ליד צריפין (8 נרצחים). נפטר אדוארד טלר, "אבי פצצת המימן" (הרחבה תשע"ו).

יג אלול ה'תרס"ט - נפטר רבי יוסף חיים מבגדאד, מגדולי האחרונים, פוסק, מקובל, דרשן ומנהיגה המכונה הבן איש חי, ע"ש ספרו הידוע, (הרחבה תשס"ט). ה'תש"ח - שליח האו"ם, הרזן פולקה ברנדוט, נרצח בירושלים על ידי חברי לח"י ה'תשנ"ג - אושר הסכם אוסלו בממשלת רבין ה'תשס"ג-שבעה נרצחו בפגוע התאבדות - חמאס בקפה "הלל" בירושלים.

פרשת שופטים

שופטים - מי יודע ?

<https://teman.org.il/content/9765>

1. י"ז י"ג - "ולא יזידון" - כיצד מתרגם אונקלוס?
2. י"ז י"ח - מה שמו השני של ספר הרמב"ם הי"ד?
3. החזקה? י"ח - למה שימשו שני ספרי התורה שהיו אצל המלך?
4. הרמב"ם: 3 מצוות נצטוו ישראל כשנכנסו לארץ: למנות להם מלך
5. שנאמר "שום" ----- עליך מלך" (י"ז ט"ו), ולהכרית זרעו של עמל
6. שנאמר "-----": את זכר עמלק" (כ"ה י"ט), ולבנות בית הבחירה, שנאמר "-----": תדרשו ובאת שמה" (י"ב ה')

אלול

חודש השישי במספר לפי המסורת המקראית והשנים-עשר לפי המסורת

7. רש"י ט"ז י"ח – "לשבת" : מלמד שמושיבים דיינים לכל ----- ובכל -----
8. ט"ז י"ט – חכמים אומרים, כי האותיות הבאות אחרי האותיות ש.ח.ב בא"ב הן, ---- רמז שלקחת שוחד גורם ל----- משפט, כפי שאומר רש"י: 'משקיבל שוחד אי אפשר שלא ---- את לבו להפוך בזכותו'
9. רש"י ט"ז כ' – מהו שכר עם ישראל על מינוי דיינים כשרים?
10. רש"י י"ז ו' – אם מתוך 3 עדים עד אחד נפסל, האם מתקבלת עדות הנותרים?
11. רש"י י"ח ד' – "ראשית דגנך" – זו, ---- עין יפה – אחד מ-----, ועין רעה – אחד מ-----.
12. י"ח י"ג – "תמים תהיה עם ה' א-להיך" – על מי נאמר?
א. "התהלך לפני והיה תמים" ב. "איש תם יושב אהלים" ג. ועל הקב"ה נאמר: "הצור תמים" ---- (ל"ב ד').
13. נא לקרוא: א. דברים י"ט ז'-י, ד' מ"א-מ"ג ב. שמות כ"א י"ג ג. במדבר ל"ה ט'-ל"ד – מה המשותף לכל הקטעים האלה?
14. י"ט ה' – "ונשל הברזל" – רש"י מביא שני פירושים שונים, מה הם?
רש"י י"ט י"ד – "לא תסיג גבול רעך" – מי שעובר על מצווה זו עובר על ---- לאווין.
16. כ' ב-ז' – מי הם האנשים הפטורים מהתייצבות למלחמה?
17. רש"י כ"א ד' – מדוע עורפים את העגלה דווקא ליד נחל איתן?
שאלות למתקדמים:

1. ראב"ע ט"ז כ' – מדוע החזרה בפס': 'צדק צדק תרדוף?'
2. ראב"ע ט"ז כ"ב – "לא תקים לך מצבה", והרי יעקב הקים מצבה (בראשית ל"ה י"ד)?
3. ספורנו י"ז ה' – "אל שריך" – מדוע יש להוציאן להורג ליד השער שעבד בו?
4. י"ז ז' – מדוע, לפי דעתכם, י"ד העדים תהיה בו לראשונה?'
5. בעל הטורים י"ז ו' – "יומת המת": 'הרשעים בחייהם נקראים ----
6. ראב"ע י"ז ט' – "ובאת אל הכהנים הלויים" – וכי יש כוהנים שאינם משבט לוי?'
7. י"ז ט"ו – "שום תשים" עלך מלך" – מהו ההבדל בין ראב"ע לחז"ל (ראה רמב"ן)?
8. י"ז י"ז – "ולא ירבה לו נשים" – ממה למדו שמותר לקחת 18 נשים?
9. י"ח ג' – הרמב"ן מביא את הסברו של הרמב"ם לשאלה מדוע מקבל הכהן דווקא את הזרוע, הלחיים והקבה.
10. י"ח ט"ו – "נביא מקרבך" – כותב הרמב"ם: "...ואין הנבואה חלה אלא על חכם, גדול בתורה... במידותיו, ולא היא יצרו מתגבר עליו, אלא הוא מתגבר על יצרו תמיד."
11. י"ח י"ח – "נביא אקים להם" – כותב בעל הטורים, כי פס' זה עולה בגימטריא: 'זהו ירמיהו' – והמשותף למשה ולירמיהו ששניהם נביאו ---- שנה.
12. רש"י כ' י"ט – מה למדו חז"ל מהפס': "כי תצור על עיר ימים רבים?'
13. הראב"ע כ"א ט' – מה הקשר בין שני חלקי הפסוק?
"תמים תהיה עם ה' א-להיך"
שיחה מאת הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א
באמצע פרשת השבוע מזהירה התורה: "לא תלמד לעשות כתועבת הגוים ההם ... קסם קסמים מעון ומנחש ומכשף ... כי תועבת ה' כל עשה אלה... תמים תהיה עם ה' א-להיך" (דברים יח, ט-יג).
מה פירוש להיות תמים? בפיסקא שלנו התמימות באה כשלילה של משהו אחר. בעוד "הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעון" (שם, ד'), עם ישראל הנו תמים בכך שהוא נמנע מתועבות אלו, ברם, עדיין איננו יודעים מהי משמעותה החיובית של התמימות.

החז"לית. חודש זה חל בסוף הקיץ והוא מאופיין במנהגי תשובה רבים לקראת ימים נוראים. בחודש אלול 29 יום. א' באלול חל בימים ראשון, שני, רביעי או שישי. **מקור שם החודש**, כשמותיהם של שאר החודשים בלוח העברי, הוא מתקופת גלות בבל. יש המקשרים אותו למילה "אלולו", שפירושה באכדית "קציר", היות שהוא חל בסיום תקופת הקציר (באכדית: [lulu]). על פי פירוש אחר משמעות המילה אלול היא טיהור וכפרה. בלוח גזר נקרא החודש "ירח קיץ", על שם אסיף הפירות (או קיצוץ התאנים) בתקופה זו. מקור אפשרי נוסף לשם הוא "אלל" – בארמית חיפוש. הדבר מבטא את העובדה שחודש אלול הוא חודש התשובה והפשטות במעשים. השם 'אלול' מופיע לראשונה במקרא בספר נחמיה. בקרב עדת ביתא ישראל החודש נקרא לול. **מזל חודש** הוא - מזל בתולה. יש המוצאים לכך אסמכתא במקורות הקושרת את הכינוי בתולה עם ערך התשובה: "שובי בתולת ישראל - שובי אל עריך אלה" (ירמיהו, ל"א, כ). תחילת פרק זה בירמיהו גם משמש כהפטרה ביום ב' של ראש השנה. הקדמונים נתנו סימן לחודש אלול בראשי תיבות של הפסוק: **אני לדודי ודודי לי** (מגילת שיר השירים, פרק ו', פסוק ג'). לרמז, כי בחדש אלול, האלוהים קרוב לעם ישראל, ונעשה כדוד להם. כמו כן, ארבע המילים נגמרות ב"י. ארבע פעמים י בגימטריה הן 40, מספר המסמל את ארבעים ימי הרצון שמראש חודש אלול עד יום הכיפורים. נוסף לכך בפסוק: **ומל ה' אלוהיך את לבבך ואת לבב זרעך** (ספר דברים, פרק ל', פסוק ו'); **להורות שהוא החודש האחרון בשנה, לתקן מה שפגם בשנה שעברה** (שלי"ה דף ר"י). רמז נוסף רמזו בפסוק ממגילת אסתר **איש לרעהו ומתנות לאביונים**, לרמז על תיקון העניינים שבין אדם לחברו בתקופה זו. **כ"ט באלול הוא ראש השנה למעשר בהמה**. חודש זה מכונה **"חודש הרחמים והסליחות"**, מכיוון שהוא מקדים את ראש השנה ויום כיפור, ונוהגים בו להשכים ולהרבות בתפילות מיוחדות הנקראות "סליחות". הספרדים והתימנים משכימים לאמירת סליחות מתחילת החודש, לעומת האשכנזים הנוהגים באמירת סליחות רק מתחילת השבוע או שבוע וחצי האחרון לפני ראש השנה. בחסידות מקובל לומר שבניגוד לשאר השנה בה המלך (האל) נמצא בארמון, באלול: "המלך בשדה", כלומר קרוב ונגיש לעם. על פי חז"ל, לאחר שנשתברו הלוחות, משה עלה בפעם השנייה להר סיני בראש חודש אלול, על מנת לקבל את הלוחות השניים וירד לאחר ארבעים יום ביום כיפור. משמעות מיוחדת נודעה לחודש אלול בקרב אנשי תנועת המוסר המרבים בו בלימוד מוסר ובעריכת חשבון נפש. חשיבותו של החודש בתנועה זו מתבטאת בכתביו של אבי התנועה, רבי ישראל מסלנט, ביחוד באותה איגרת העוסקת כולה בהתנהגות הראויה לחודש זה (איגרת יד בספרו "אור ישראל"). בחלק מקהילות אשכנז נהוג להוסיף בתפילה את המזמור "לדוד ה' אורי וישעי" (תהילים, כ"ז), מראש חודש אלול ועד הושענא רבה פעמיים ביום, בבוקר בתפילת שחרית לאחר אמירת עלינו לשבח בסוף התפילה (יש שנהגו לאחר אמירת שיר של יום, ובערב בתפילת מנחה לנוסח ספרד, ולנוסח אשכנז בתפילת ערבית. המנהג התקבל בכמה מקהילות צפון אפריקה. אחד הטעמים לאמירת מזמור זה הוא הרמז שכתב מדרש שוחר טוב על פסוקו הראשון של הפרק - "אורי" רומז לראש השנה, "ישעי" ליום הכיפורים ו"ממי אירא" להושענא רבה, או לגרסה אחרת "כי יצפני בסוכו" על חג הסוכות. מנהג זה מופיע לראשונה בספר "שם טוב קטן" לחכם המקובל ר' בנימין בינוש הכהן, ע"פ כתבי האריז"ל. מנהג נוסף שמקורו בקהילות אשכנז הוא לתקוע בשופר – פרט לשבתות וערב ראש השנה – מראש חודש אלול ועד סמוך לערב ראש השנה. יש נוהגים לתקוע בסיום תפילת שחרית ויש המוסיפים גם בסיום תפילת מנחה או תפילת ערבית. לפי מנהג אשכנז המזרחי נוהגים להפסיק לתקוע בערב ראש השנה, ולפי מנהג אשכנז המערבי שלושה ימים לפני ראש השנה. יש הנוהגים לתקוע סדר תקיעות של תשר"ת (תקיעה שברים תרועה תקיעה), ויש הנוהגים לתקוע סדר תשר"ת תשר"ת תשר"ת. אצל הספרדים התקבל המנהג רק במספר קהילות, בתקופה מאוחרת, ונוהגים לתקוע במהלך אמירת הסליחות בלבד, לפני אמירת המילים "תענו ותעתרו" בקדיש שבסיום הסליחות ויש מוסיפים אף בעת אמירת י"ג מידות. שני טעמים נאמרו על מנהג תקיעה בשופר בחודש אלול:

- א) פרקי דרבי אליעזר: בראש חודש אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "עלה אלי ההרה", והעבירו שופר בכל המחנה שהרי משה עולה להר שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה, והקדוש ברוך הוא נתעלה אותו היום באותו שופר שנאמר: "עלה אלהים בתרועה, ה' בקול שופר", ועל כן התקינו חכמים שיהיו תוקעין בשופר בראש חודש אלול בכל שנה ושנה.
- ב) רבי יעקב בן אשר, כותב בטור, בפתיחת הלכות חודש אלול (לאחר שמביא את הטעם הנ"ל מפרד"א): "...וכל החדש (תוקעים) - כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס א): "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". חודש אלול ידוע כ"עונת התהילים" על שם שמרבים באמירת תהילים בחודש זה.

כאשר אברהם עומד בפני כריתת הברית עם הקב"ה, ברית המילה, ה' נראה אליו ואומר לו: "התהלך לפני והיה תמים" (בראשית י"ז, א). אף כאן נשאלת השאלה, מה דורש ה' מאברהם בצוותו עליו "היה תמים".

אבן עזרא משיב בקצרה: "והיה תמים - שלא תשאל למה המילה". לפי פירוש זה, משמעותה של התמימות היא הציות המוחלט והגישה הפשוטה, הלא שכלתנית ואפילו הנאיבית כלפי ה' ומצוותיו. תמימות זו דומה לתמימות הבהן התם של ההגדה.

הרמב"ם, בניגוד לכך, מציע הבנה תובענית הרבה יותר של מושג התמימות. אמנם אין הוא מונה את הציווי להיות תמים בתרי"ג המצוות (ועל כך משיג עליו הרמב"ן), אך אין ללמוד מכך על הערכתו את התמימות. בהלכות עבודה זרה (יא, טו) הרמב"ם מגנה את הכישוף במילים שאינן משתמעות לשני פנים: "ודברים האלו כולם דברי שקר וכזב הם... ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להימשך בהבלים אלו, ולא להעלות על לב שיש תועלת בהם... אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה התורה אינם דברי חכמה אלא תוהו והבל שנמשכו בהם חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללם. ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו ההבלים 'תמים תהיה עם ה' א-להיך'". הרמב"ם, בניגוד מוחלט לאבן עזרא, אינו מגדיר את התמימות כפשטות נאיבית אלא כעיסוק שכלתני פילוסופי שמטרתו לשכנע את האדם בכזב ובחוסר התועלת שבמעשי הכישוף.

הרמב"ן, לעומת זאת, מציע הגדרה כוללת יותר של התמימות. הפסוק "תמים תהיה עם ה' א-להיך" מלמדנו "שנייחד לבבנו אליו לבדו ונאמין שהוא לבדו עושה כול והוא היודע אמתת כל עתיד וממנו לבדו נדרוש העתידות... ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים". בניגוד לשיטת האב"ע הראויה בתמימות פשוטות, ובניגוד לרמב"ם המתייחס לתמימות כאל מושג שכלתני, הרמב"ן מבין את התמימות כמערכת יחסים עם הקב"ה החובקת הן את המישור השכלי והן את המישור הרגשי. יחסים אלה תובעניים הרבה יותר מדרישת אבן עזרא "שלא תשאל למה המילה" מחד, ומדרישת הרמב"ם להבין את כזב הכישוף מאידך. הסבר הרמב"ן לתמימות מחייב מערכת יחסים מלאה ושלמה עם הקב"ה. אין די בשכנוע שכלי בייחוד ה'; עלינו ליצור עם ה' קרבה כזו, שלא נרגיש כל צורך במתווכים חיצוניים אליו.

יישום שלוש ההבנות הללו של מושג התמימות בעבודת ה' שלנו אינו דבר פשוט. אך דבר אחד ברור - לכל ההבנות חשיבות שווה. אל לנו לרפות את ידי אלו הנראים נאיבים יותר מאתנו מבחינה רוחנית, ואף לא את ידי אלו שעבודת ה' שלהם בעלת תחכום רב יותר.

הרמב"ן מציע משמעות נוספת של התמימות, והיא השלמות: "שה תמים" (שמות י"ב, ה). אם עלינו לבחור בין להיות קטנים ושלמים, כשה שזה עתה נולד, ביחסינו עם הקב"ה, לבין הרחבת אופקי יחסינו עם ה' תוך כדי ויתור על התמימות, ברור שעלינו לבחור באפשרות הראשונה. ברם, היחסים האידיאליים עם הקב"ה הם ודאי שילוב הרמוני של הפשטות של שה תמים עם הגודל והעצמה של ראם בשיא כוחו. רק עם שאיפות גבוהות כאלו נוכל להעמיק ולהרחיב את הקשר שלנו לבורא.

שופטים - לימוד הלכות לשון הרע - זה הבסיס!

הרב יהושע ויצמן

פרשת שופטים עוסקת באופן כללי במנהיגות של עם ישראל. הפרשה עוסקת בשופטים ושוטרים, בסנהדרין ובמלך, בנביאים ובכהנים - כל מדרגות המנהיגות והכלים של הנהגת עם ישראל.

אנו רוצים "לחיות עם פרשת השבוע". מהם האירועים שהיו השבוע? אין ספק שהאירוע המרכזי הוא פתיחת שנת הלימודים ליישובים... באחד באלול ראש השנה ליישובות,

בקרב חסידי חב"ד נוהגים, לומר בכל יום מימי חודש אלול, עד יום הכיפורים, שלושה פרקי תהילים. את אמירת הפרקים הנותרים משלימים במהלך יום הכיפורים עצמו. מנהג זה מיוחס להוראתו של הבעל שם טוב לתלמידו המגיד ממזריטש. בספר מטה אפרים כותב שנוהגים בכל יום מימות החול, מראש חודש אלול עד ראש השנה, לומר בציבור אחרי התפילה עשרה מזמורי תהילים כדי לסיים את כל התהילים שני פעמים (כמנין "כפ"ר").

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: יג - חשוד על השביעית

השבוע: א - זמן קיום מצוות השביעית והיובל

מצווה מהתורה שייכנסו ישראל לארץ, ויחלקו את הארץ לשבטים, ויחלקו נחלת כל שבט למשפחות ובתי אב, ויעבדו שש שנים בשדותיהם לגדל את פירותיהם, ובשנה השביעית ישבתו מעבודת השדה, וישטמו את הפירות ואת החובות. וכך יעשו במשך שבעה מחזורים, שבהם יקיימו שבע שמיטות, סך הכל ארבעים ותשע שנה. לאחר מכן יקדשו את שנת החמישים ויעשו אותה יובל, שבה ישחררו את העבדים לביתם, ויחזירו את השדות לבעליהן. שנאמר (ויקרא כה, ב-ו): "כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לךם ושבתה הארץ שבת לה. שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר פרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה... וספרת לך שבע שבתות שנים, שבע שנים שבע פעמים, ויהי לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה... וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרוֹר בארץ לכל יִשְׂרָאֵל, יובל הוא תהיה לְכֶם, וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ"

ואמנם במצוות הפרשת חלה הצטוו ישראל מיד לאחר שעברו את הירדן ונכנסו לעיקר הארץ, אולם במצוות השביעית והיובל הצטוו רק לאחר שסיימו לחלק את הארץ לכל ישראל, שנאמר לגבי השביעית (שם, ג): "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר פרמך ואספת את תבואתה". דרשו חכמים (ספרא שם): "שדך - שיהא כל אחד ואחד מכיר שדהו, פרמך - שיהיה כל אחד ואחד מכיר את כרמו". וכן נאמר לגבי היובל (ויקרא כה, ו): "וקראתם דרוֹר בארץ לכל יִשְׂרָאֵל", דרשו חכמים (ערכין לב, ב): "לכל יִשְׂרָאֵל - בזמן שיושביה כתיקונם ולא בזמן שהם מעורבים", שאפילו היו כולם יושבים בארצם אלא שהשבים מעורבים זה בזה, אין השביעית והיובל חלים. לפיכך היו צריכים להמתין עד שיגמרו לכבוש את הארץ ולחלק אותה לנחלות.

בשנת 2,489 למניין שאנו מונים לבריאת העולם נכנסו ישראל לארץ בהנהגת יהושע בן נון. שבע שנים עסקו בכיבוש הארץ ושבע שנים בחלוקתה לשבטים ולמשפחות (ערכין יב, ג). לאחר שסיימו לחלק את הארץ וידעו כל אדם מישראל היכן היא נחלתו, התחייבו במצוות השביעית והיובל, והחלו לספור את השנים. נמצא שבשנה החמש עשרה לכניסתם לארץ, היא שנת 2,504, החלו למנות את השנים, ובשנה ה-21 לכניסתם לארץ קיימו את השביעית הראשונה, ובשנה ה-64 לכניסתם לארץ קיימו את היובל הראשון (תוספתא מנחות ו, כ; רמב"ם י, ג). **בשבוע**

הבא איני'ה: ב - גבולות עולי מצרים ודין סוריה

סוסיא

יישוב קהילתי דתי בהר חברון, כ-15 ק"מ מדרום לעיר חברון. במרחב המועצה האזורית הר חברון, ומשתייך לתנועת ההתיישבות אמנה. היישוב שהוקם ב-1983 נקרא בהתאם לשמו של היישוב העתיק סוסיא הנמצא בסמוך. ברישומי ועדת השמות הממשלתית מאוית השם "סוסיא", אך התושבים משתמשים בשם בכתב הארמי.

בתמונות: מימין בית הכנסת בסוסיא המתחדשת משמאל בית הכנסת העתיק בעתיקות סוסיא

היישוב נמצא על גבעה בגובה של כ-810 מטר מעל פני הים. צפונית ליישוב נמצא "רוגיום אל-חמרי", תל אבנים ומערות גדול שהיווה בעבר ציון דרך לנוודים במדבר על הדרך הרומית העתיקה. בניגוד למצוין בויקיפדיה, אין ולא היה כפר פלשתיני "סוסיא". מרחק היישוב מבאר שבע הוא 40 ק"מ, מערך 30 ק"מ, מקריית ארבע 30 ק"מ ומירושלים 65 ק"מ. סוסיא נמצאת באזור ספר המדבר וזוכה לכמות משקעים ממוצעת בין 200-300 מ"מ בשנה. היישוב הוקם ב-אוגוסט 1983 אלול ה'תשמ"ג על ידי קבוצה של עשר משפחות מגרעין

ואנו מתחילים שנה חדשה, אנשים חדשים, משב רוח רענן. כיצד קשורה הפרשה להוספת הספסלים בבית המדרש, ולהתחדשות בלימוד התורה?

על הפסוק בפרשתנו (דברים י"ז, ח"ט): **כִּי יִפְּלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע דְּבָרֵי רִיבָת בְּשַׁעֲרֵיךָ וְקָמַת וְעֵלִית אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ.**

מביא האר"י הקדוש (בלקוטי תורה, שופטים) מדרש: "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם וגו'". אמרו רז"ל (בזוה"ח ובמדרשות, על פסוק "כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך"), ששאלו מלאכי השרת להקב"ה (בשעת החורבן): רבונו של עולם, כתבת בתורתך: "ושפך את דמו וכסהו בעפר", וכאן כתיב: "שפכו דם כמים", "כי דמה בתוכה וגו'". כתבת בתורתך: "ואתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", וכאן כתיב: "הבנים נשחטים וכו'". כתבת בתורתך: "וצוה הכהן ופנו את הבית", וכאן: "וישרפו בית האלקים וכל כלי מחמדיה להשחית". אמר להם הקב"ה: כלום יש שלום בעולם, הואיל ואין שלום אין כלום.

עם ישראל מתלונן בפני הקב"ה, שהגויים נוהגים בו שלא כתורה. התורה אמרה שלא לשחוט אם ובנה באותו יום, והגויים עושים כן לישראל, וכן בדברים נוספים. עונה הקב"ה – כך הוא משום שאין שלום בעולם.

מוסיף האר"י ואומר: וכל זה רמזה לנו התורה בפסוק הזה: "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם", היינו "ושפך את דמו וכו'". "בין דין לדין", היינו "ואתו ואת בנו" כו' כנ"ל. "ובין נגע לנגע", היינו "וצוה הכהן" כו' כנ"ל. והתשובה לכל זה: "דברי רבות בשערך", שעל ידי המריבות והעדר השלום שבהם גורם לכלל זה, ומסיים: "וקמת ועלית אל המקום", שעל ידי ירושלים, "עיר שחברה לה יחדיו", שבה נעשו כל ישראל חברים, ועל ידי התורה יתאחדו ויתוודך ביניהם השלום (מכ"י בשם הרב זללה"ח).

התורה רמזה זאת בפסוק מהפרשה. "בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע" – אלו כל הצרות שיש לעם ישראל. וממה הן נגרמות? "דברי רבות בשערך" – מן המריבות והעדר השלום שיש בין אדם לחבירו.

התיקון הוא על ידי "וקמת ועלית אל המקום" – בירושלים המחברת את ישראל, ובתורה שעל ידה יתאחדו עם ישראל.

מדרש נוסף בפרשה (דברים רבה פרשה ה', י'): דבר אחר, "ואמרת אשימה עלי מלך", אמר ר' יהודה ברבי אלעאי: על שלושה דברים נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, ואלו הן: למחות זכרו של עמלק, ולמנות להם מלך, ולבנות להם בית המקדש. ומינו להם מלך, ומיחו זכרו של עמלק, ולמה לא בנו להן בית המקדש, שהיו בנייהם דילטורין.

מדוע בית המקדש לא נבנה, לאחר שמינו ישראל מלך והכריתו את זכר עמלק? משום שהיה בנייהם לשון הרע.

אנו רואים שלשון הרע ומריבות הם הדברים המונעים מאיתנו את הדברים הטובים שאנו משתוקקים אליהם.

גם היום אנו שואלים – מדוע לא נבנה בית המקדש? מה אנו צריכים לעשות כדי שנוכל לקיים: "וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו"? האם הבעיה היא שאין די אנשים שעולים להר הבית?

המדרש אומר: משום שיש לשון הרע. כאשר המציאות החברתית מקולקלת, לא ניתן לבנות את בית המקדש. זוהי התשתית של כל הערכים האחרים.

אנו שואלים את עצמנו, מדוע עדיין לא כל עם ישראל עולה לארץ ישראל? אמנם אנו בתקופה של קיבוץ גלויות, אך עדיין רבים מאוד מעם ישראל נמצאים בגלות, ולא חושבים לעלות לארץ. רבים שסובלים מאנטישמיות, לא חושבים שהפתרון הוא בעליה לארץ ישראל. מדוע? אנשים רבים שמחפשים את דרכם, לא חושבים שעליהם לחזור אל דרכה של תורה. מדוע עם ישראל לא מקבל את התורה ואת ארץ ישראל?

התשובה היא: "דברי רבות בשערך". התשתית החברתית, חיים ללא לשון הרע – זוהי המציאות שעל גבה אנו יכולים לקבל את בית המקדש ואת התורה.

בזוה"ק (בלק קפ"ז ע"א) דרשו, שראשו של האדם נמשל לנר, והשמן – הם המעשים הטובים. הם מאפשרים לאור של

"עינב", שהכיל ברובו בני מושבים, בוגרי ישיבות, ששאפו להקים מושב עובדים חקלאי בישי"ע. אזור הר חברון נבחר כיעד, מפני שהיה כמעט ריק מיהודים (בתוך המשולש: קריית ארבע-באר שבע-ערד היו אז רק היישובים בית יתיר וכרמל). הגרעין ביקש להתיישב ליד סוסיא העתיקה במטרה לחדש את ההתיישבות היהודית במקום והופנה לאדמות המדינה הקרובות ביותר לאתר סוסיא העתיקה שהיו זמינות להתיישבות יהודית. השאיפה לחדש את ההתיישבות היהודית מתבטאת בסיסמת היישוב הרקומה על הפרוכת של בית הכנסת: "ונבנתה עיר על תלה". כמו כן, בית הכנסת של היישוב נבנה כדוגמת מבנה בית הכנסת העתיק של סוסיא, ראה התמונה למעלה. אוכלוסית סוסיא ב-2021 - 1,376 תושבים - שינוי בגודל האוכלוסייה 11.2% בשנה

ביישוב סוסיא שבע שכונות:

*בתי הסוכנות - הבתים הראשונים של היישוב שנבנו על ידי הסוכנות היהודית שבהם גרות משפחות צעירות השכונה ממוקמת בצד המזרחי של היישוב.

*השכונה השנייה של היישוב שבה גרים ותיקי היישוב שגרו בראשונה בבתי הסוכנות. השכונה ממוקמת במרכז היישוב.

*השכונה השלישית של היישוב מכונה "בתי אריק", על שם אריק שרון שפעל להקמתה. השכונה ממוקמת בצד המערבי של היישוב ונבנתה בתחילת שנות התשעים.

*שכונת בתי אמנה שנבנו על ידי תנועת אמנה שבהם גרות משפחות צעירות. השכונה נמצאת בצד הדרומי של היישוב.

*שכונת בתי העץ הממוקמת מתחת לשכונת בתי אמנה.

*שכונת כרמי סוסיא א' וב' ששוכנת בירידה מבתי אמנה.

*שכונת גבעת משואה שנמצאת בין שכונת הוותיקים לבתי אריק.

*השכונה ברוג'ים אל חמרי שבה גרים זוגות צעירים בקראוונים.

*גבעת חנן - סמוכה ליישוב ובה כ-10 משפחות

*מצפה יאיר - רשמית משתייך לסוסיא, בפועל מתנהל בנפרד.

תעסוקה

סוסיא הוא יישוב קהילתי ותושביו עובדים במגוון מקצועות. חלק מהתושבים עובדים בהוראה בין השאר במוסדות החינוך במקום ובאזור. חלק מתושביו הם בעלי מקצועות חופשיים העובדים בירושלים, בקריית ארבע, בערד ובבאר שבע. חלק מתושבי היישוב מתפרנסים מחקלאות,

בין השאר כרמים של ענבים וגידולים בחממות אחרים, כולל תושבי היישובים השכנים עוסקים בגידול עזים לחלב ובגידול כבשים. בשנת 2008 הופעל בסוסיא מכון חליבה לעיזים משוכלל וחדש, הגדול ביותר בישראל. לצדו פועל דיר של 500 עיזים ו-500 כבשים סך הכול 1000 ראש

חינוך

ביישוב נמצא בית ספר ניסויי ממלכתי-דתי אזורי לכיתות א'-ח' המשרת את יישובי הציר המזרחי של הר חברון ובו כאלף תלמידים. ביישוב גם ישיבה תיכונית לחינוך סביבתי (ישיבת סוסיא), שבה כ-200 תלמידים. בראשה הרב נעם פרל. בשנת 2020 הוקמה גם ישיבה גבוהה בראשות הרב פרל.

בשנת 1985 הוקם ביישוב מרכז סיור ולימוד סוסיא, המדריך סיורים באזור מדבר יהודה, הנגב והרי יהודה ומפעיל את אתר התיירות שבסוסיא העתיקה. כמו כן קיימת ביישוב אכסניה, הכוללת 31 חדרים (240 מיטות), המארחת קבוצות ומשפחות בעיקר לסופי שבוע. מאז שנת 2005 מקיים מרכז סיור ולימוד סוסיא בחג החנוכה כנס שנתי בנושא ספר המדבר בארץ ישראל.

ביישוב פועל סניף בני עקיבא. נוער סוסיא הקים סניף בני עקיבא לילדי מרכז הקליטה "אורלי" בערד, ומדי שבוע הגיעו מדריכים למקום. בשנת תשע"ו, לאחר שכבר לא היו חניכים במרכז הקליטה, פתח הנוער בפרויקט חדש - גרעין "יונתן" של בני עקיבא במועדונים בבאר שבע.

השקד אודות ה"כפר הפלשתיני "סוסיא": לאחר מלחמת ששת הימים (בעידוד ממשלת ישראל דאז), החלו חפירות בבית הכנסת העתיק של סוסיא על-ידי הארכיאולוג שמריה גוטמן איש קיבוץ נען. את המשך החפירות בשנת 1971 נטל על עצמו ד"ר זאב ייבין מרשות העתיקות. ב-1983 הוקם כפר סוסיא היהודי על-ידי המדינה על אדמות מדינה, במרחק של כ-1.5 ק"מ מזרחית לאתר הארכיאולוגי. בסמיכות ליישוב הוקם בית ספר שדה סוסיא, שעסק בהדרכה והעמקת הקשר וההיכרות עם אזורי הארץ השונים. אחת המשימות

האדם, לחכמתו, להשקפת עולמו – להאיר כראוי. כאשר החיים החברתיים בנויים בצורה נכונה, כאשר יש אהבה בין איש לרעהו – זהו הבסיס שעליו ניתן לבנות תורה גדולה. בתחילת שנת הלימודים בישיבה, אנו שואפים לקיים "וקמת ועלית" – לעלות אל המקדש ואל התורה. הדרך לכך היא לתקן את "דברי ריבות בשעריך". לבנות חיים חברתיים בלי לשון הרע, בלי שנאה ותחרות – זו הדרך לבנות את בית המקדש.

בית המקדש הוא גם הסיבה וגם התוצאה של חיים חברתיים מתוקנים. כדי לבנות את בית המקדש יש צורך לבנות חברה מתוקנת, וכאשר יש בית מקדש, מתגלה כי כל ישראל חברים, ומתחזקת האחדות של עם ישראל.

אנו שואפים לבנין בית המקדש ולהופעת התורה והאמונה, לחיזוק עם ישראל והתיישבותו בארץ ישראל – הבסיס הוא המעשים הטובים.

האר"י הקדוש אומר, שעל כל אדם לומר בכל בוקר שהוא מקבל על עצמו מצות "ואהבת לרעך כמוך". ומסיף האר"י: ובמיוחד אהבת החברים. החברה הקרובה לאדם – שם בעיקר יש לבנות את האהבה. אנו צריכים לבנות חברה שאין בה לשון הרע, כדי שנוכל להגשים את השאיפות הגדולות שאנו שואפים אליהן בתורה.

אנו צריכים לעשות את תפקידנו, בבניית חברה מתוקנת, והדברים ילכו ויפעלו עוד ועוד, עד לבנין בית המקדש.

הבסיס הוא תשתית חברתית, מידות מתוקנות, עין טובה על כל אדם. כך ניצור מציאות שמחה ונעימה בין אדם לחבירו, וזהו הבסיס להופעת תורה גדולה על ידינו, בע"ה.

בספר הכוזרי אומר, שאפילו חברה של שודדים לא יכולה להתקיים בלא שהם חיים בחברה מתוקנת. אם ילשינו איש על רעהו – גם לשדוד בנק לא יצליחו. על אחת כמה וכמה שכדי ללמוד תורה, יש צורך במידות מתוקנות וחיבור נכון בין אדם לחבירו.

המשמעות המועשית היא, שאנו צריכים לקבל על עצמנו, בלי נדר, ללמוד בכל יום שתי הלכות מספר "חפץ חיים". הזמן שזה דורש הוא דקות ספורות, והתועלת עצומה. הרצ"ה קוק זצ"ל היה אומר, שהקב"ה שלח את החפץ חיים בדור של בנין הארץ ושיבת עם ישראל לארצו. זו התקופה שבה הופיע האור של שמירת הלשון, משום שתיקון לשון הרע, זו התשתית שעליה אפשר לבנות חברה ומדינה בארץ ישראל.

בע"ה נלמד בכל יום את ההלכות, וכך נצמיח חברה מתוקנת ושמחה, חברה שבה אדם שמעך ונפל, יודע שלא ידברו על כך, חברה שכיף ונעים לחיות בה. הבסיס לכך הוא זהירות מלשון הרע, הוספת אהבה ונתינה, מחילה לאדם שפגע בנו, ומתוך כך נזכה להופיע תורה גדולה לאורך ימים ושנים טובות, להגדיל תורה ולהאדירה.

שופטים – לא בחיפזון (על ההפטרות)

הרב אורי שרקי שליט"א

המילה "חיפזון" מופיעה בשלשה מקומות בתנ"ך בלבד. שניים מהם בתורה: "ואכלתם אותו בחפזון, פסח הוא לה" (שמות יב, יא), "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים" (דברים טז, ג), ואחד בהפטרות (ישעיה נא, יב עד נב, יב). השניים שבתורה מופיעים בהקשר של גאולת מצרים, ואילו השלישי (נב, יב) בהקשר של הגאולה האחרונה. כאן מתברר ההפרש שבין דרכיהן של שתי הגאולות. ביציאת מצרים בלטה מידת החיפזון, המאפיינת את ההנהגה הניסית. המהר"ל מפראג (אור חדש על אסתר ו, יד) מבאר שהתהליכים הטבעיים דורשים זמן, כי כך דרכו של הטבע, אבל הנס מאפשר לדלג מעל הזמן, ולכן הוא נוהג בחיפזון.

הצורך בנס הוא כאשר אין די כוח בטבע לבדו לחולל את הגאולה. מאחר ועד יציאת מצרים לא התבררה היכולת של האדם לגבור על הטבע, ומאחר והטבע הוא בעצמו ביטוי לשיעבוד לחוקי ברזל, היה הכרח שהגאולה תתרחש באופן הנוגד את הטבע, ועל ידי כך יוכל האדם להאמין בכוחו לגבור על כל שיעבוד, ובכלל זה על היצר הרע ועל המלכויות. אבל חסרון גדול יש בגאולה הניסית, והוא אי שיתופו של הטבע

שביקש ליטול עליו בית ספר שדה סוסיא היה המשך חשיפת העיר העתיקה סוסיא, שאחרוני היהודים נטשו אותה לפני כ-1,200 שנים, ככל הנראה בלחץ המוסלמים. כעבור ארבע שנים נרתם פרופ' אברהם נגב, שעמד בהמשך בראש המכון הארכיאולוגי של האוניברסיטה העברית בירושלים, למשימת הסקר והחשיפה של העיר סוסיא. במשך יותר משתי עונות חפירה הוא חשף את המבנה הכללי של העיר ואת רובעי העיר השונים. הוא חשף בעיר עשרות מערות מגורים בתי מלאכה בורות מים, רחובות, שווקים, מטבעות, ממצא קרמי ועוד.

לאחר שהוברר גודלה וייחודה של עיר יהודית קדומה זו, הוא הזמין עשרות עמיתים למקצוע ואלו אכן השתכנעו כי לפנינו ממצא ייחודי - עיר יהודית שנשתמרה כמעט במלואה מימי המשנה והתלמוד. בעקבות כך פנו למינהל האזרחי ביו"ש בהמלצה להכריז על העיר העתיקה סוסיא כאתר ארכיאולוגי מוכר. לאחר דיונים במשרד הביטחון ועם היועץ המשפטי של המינהל האזרחי, החליט ב-1990 ראש המינהל דאז, תת-אלוף אפרים סנה, על הכרזת סוסיא כאתר ארכיאולוגי מוכר. בעקבות הכרזה זו ועל מנת לשמר את הממצאים הארכיאולוגיים החשובים המצויים שם, הוחלט על גידור האתר ושמירתו. בעקבות הכרזה זו נאסרו מגורים באתר סוסיא. המשפחות הערביות מיטא שנהגו להגיע מידי שנה למגורים זמניים במערות האתר, חיפשו לעצמן אלטרנטיבה אחרת. הן הקימו מאהל בין העיר העתיקה סוסיא לבין הכפר היהודי סוסיא. המאהל הוקם למשך מספר חודשים בשנה. ב-1994 הייתה זו השנה הראשונה בה משפחות אלו נשארו במקומן החדש לאורך השנה כולה ולא חזרו יותר לעיריתם - יטא.

ההתיישבות הערבית החדשה בין העיר העתיקה לבין הכפר היהודי סוסיא, שחלקה מצוי על אדמות מדינה, הלכה והתרחבה ונוספו עליה משפחות וילדים. הוקמו עוד אוהלים וחושות. מערות קבורה עתיקות פונו הורחבו והוכשרו למגורים, בארות מים עתיקים הוכשרו ונחפרו בורות מים חדשים ועוד. ארגונים שונים הקשורים לאיחוד האירופי הגישו למשפחות אלו סיוע במגוון תחומים כמו: מתקן להפקת חשמל מאנרגיית הרוח, דודי שמש, רכב הסעות, כלי עבודה ועוד. מאז ראשית ההתיישבות הערבית החדשה בשנת 1994 ועד היום, הגישו צה"ל והמינהל האזרחי ביו"ש עשרות צווים לפנויים מאדמות המדינה שהוכרוזו כבר בשנות ה-80 על-ידי משרד הביטחון, אולם ללא הועיל. לאחרונה פנתה עמותת רגבים לבית המשפט העליון בדרישה לבדוק את הנושא, מדוע אין המדינה אוכפת את בעלותה על קרקעות מדינה אלו, ומדוע היא מאפשרת בנייה בלתי חוקית על אדמותיה. מפאת חשיבות הנושא, נקבע שהמדינה צריכה לאכוף את הדין כלפי הפולשים לאדמותיה ומקימים עליה מבנים בלתי חוקיים. בעקבות פסיקה זו הגיעו פקחי המינהל האזרחי לכפר סוסיא הערבי והגישו את צווי הפינוי. אלו כאמור העובדות. לפי ד"ר עקיבא לונדון, מחלקת הלימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה באוניברסיטת בר אילן.

סוסיא - מן האוויר

פירוט

אל מַלְךָ יוֹשֵׁב עַל פְּסַא רְחֻמִּים וּמִתְנַהֵג בְּחֻסְדוֹת
מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ מַעְבִּיר רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן
מִרְבֵּה מַחִילָה לְחֻסָּאִים וְסִלְיָה לְפֹשְׁעִים
עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל בְּשֵׁר נְרוּחַ לֹא כִרְעַתְם לָהֶם גּוֹמֵל
אֵל הוֹרְתֵנוּ לִזְמַר מְדוֹת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה זָכַר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
כְּמוֹ שְׁהוֹדֵעַתָּ לְעֵנֵנוּ מִקֶּדֶם וְכֵן כְּתוּב בְּתוֹרַתְךָ

במעשה הגאולה. עלולה להיווצר מחשבה מוטעית, לפיה אין הטבע כלול בהנהגה הא-לוהית, ומתוך כך תמונת עולם הבנויה על פירוד, כשהטבע עומד כביכול כצר מול רצון ה'. השקפה שכזאת אינה מתיישבת עם אמונת הייחוד הטהורה, המלמדת שמלכות ה' מצויה בכל ממש. כבר הביעו חז"ל בתלמוד (שבת נג, ב) את רתיעתם מהנס: "כמה גרוע אדם זה, שנשתנו לו סדרי בראשית". לפיכך יש צורך בהשלמת התמונה על ידי הגאולה האחרונה שפועלת דווקא על ידי הטבע, ומתפייסת אתו. לכן גם מתרחש התהליך שלא בחיפזון: "כי לא בחיפזון תצאו, ובמנוסה לא תלכו, כי הולך לפניכם ה', ומאסיפכם א-לוהי ישראל".

ההוגה היהודי פרנץ יהודה הלוי רוזנצווייג, הרגיש את המסר של נביאינו בספרו "כוכב הגאולה", הבנוי על הרעיון שמעשה הבריאה הוא המקשר בין ה' לעולם, ההתגלות מחברת בין ה' לאדם, מה שמצביע על פירוד הכרתי בין האדם לעולם, בעוד שמעשה הגאולה בא לפייס בין האדם לעולם ולהשיב את ההרמוניה הכוללת בעולמו של הקדוש ברוך הוא. די בהתבוננות זו כדי לדחות את המחשבה העממית לפיה עדיפה גאולה ניסית על פני גאולה טבעית. יש בגישה זו הבעת פסימיות ביחס לעולמו של הקדוש ברוך הוא, שאינה תואמת את המסר הכללי העולה מכל המקרא כולו.

מפראות לפרשה

שיפוט עצמי ושפיטת הזולת - שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך... ושפטו את העם משפט צדק" (ט"ז, י"ח)
תתן לך" - כותב ה"כלי יקר", רבי שלמה אפרים מלונצ'יץ, קשוט עצמך תחילה, כלומר, קודם דאג שתהיה אתה מושלם, ורק אחר כך תוכל להתפנות להשפיע על אחרים שייטיבו דרכיהם. ברוח דומה פירש האדמו"ר רבי שמחה בונים מפשיסחה: "שופטים ושוטרים תתן לך" - כשאדם שופט בקביעות את עצמו, רואה את הליקויים שבו וגם את המעלות של אחרים, הגיוני שאז "ושפטו את העם משפט צדק". אבל מי שרק רואה את חסרונות הזולת ולא רואה את הגיבנות שלו עצמו, אחד כזה טבעי שימנע משפט צדק.

איך מגיעים לצדק? - צדק צדק תרדוף" (ט"ז, כ') האבן-עזרא נותן שני פירושים לכפל הלשון "צדק". האחד - קריאה אל בעלי הדין הבאים בפני השופט: לעולם רידפו אחר הצדק. בין אם תרוויחו מכך, בין אם תפסידו. וההסבר השני - הרדיפה אחר הצדק צריכה להיות מתמדת, נמשכת, רצופה. פעם אחר פעם, כל ימי חיך. האדמו"ר מפשיסחה פרש: אחר צדק- יש לרדוף רק בצדק. רק באמצעים כשרים

כפל לשון - בשביל מה?

"על-פי התורה אשר יורוך, ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה" (י"ז, י"א) מדוע מדגישה התורה פעמיים את חיוב הציות להוראות הדיינים? מסבירים זאת חז"ל בכך, שכאשר פוסק הרב בענייני איסורים שונים, נוטה האדם לקבל את הכרעתו ואינו מצטער מאוד גם אם נגרם לו נזק ממוני. לעומת זאת, כאשר האדם מפסיד בדין בעימות משפטי מול יריבו, הוא מאוד מצטער ובעיקר מיצר על כך שיריבו גבר עליו. לכן באה התורה להורות לנו, גם בענייני מאכלות ואיסורים וגם בענייני סכסוכים למיניהם - קבל את הדין בלא תרעומת.

בחירות למלך - "שום תשים עליך מלך" (י"ז, ט"ז) מכפל הלשון "שום תשים" לומדים חז"ל, שכאשר המלך מת- חייבים למנות לו מחליף. בזמן שישראל יושבים על אדמתם. ואומר על כך רבי מאיר שמחה מדווינסק, בעל ה"משך חכמה", שדברי המדרש דלעיל מהספרי, באים ללמדנו, שאין למלך כוח וסמכות למנות את בנו תחתיו, אלא כל ישראל הם שיבחרו את המלך. ומוסיף רבי צבי פסח פרנק, מחכמי ירושלים במאה הקודמת, את שנאמר בקידושין (ל"ב, ע"ב) שמכאן למדים חז"ל, שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר: "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך. אפילו אם אתם בחרתם אותו למלך ביוזמתכם- יש לנהוג בו יראת-כבוד, כראוי למלך ישראל.

שתי דרכי התנהגות - והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו

וירד ה' בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ה' וישם נאמר ויעבר ה' על פניו ויקרא ה', ה', אל, רחום, וחנון, ארך אפים, ורב חסד ואמת, נצר חסד לאלפים, נשא עון, ופשע, וחסדא, ונקמה

אמירת פסוקי י"ג מידות היא הלוח, המוקד והליבה של אמירת סליחות בימים הנוראים. פסוקי הסליחה והפיוטים הנלווים, התופסים אמנם את עיקר הזמן, אינם אלא מעטפת ומסגרת לאמירת י"ג מידות. מקור שלוש-עשרה המידות בדברי הקדוש ברוך הוא למשה בהתגלותו אליו בנקרת הצור לאחר חטא העגל, שעה שעלה משה להר סיני - בידו לוחות הברית השניים, ובפיו בקשת מחילה על חטאי העם. את אמירת י"ג מידות מקדימה אמירת פיוט קדום ביותר (אולי המאות ה-5-6) - 'אל מלך יושב על כסא רחמים' - הנשען על מדרש חז"ל שעל פיו, כשיושב הקדוש ברוך הוא לשפוט את בראיו, בכסא דין הוא יושב; אך כשהוא שומע את קול השופר עולה מביניהם, מיד עובר הוא לכסא רחמים, "ומתמלא עליהם רחמים, והופך להם מדת הדין למדת הרחמים" (ויקרא רבה, כט, א). השיבות עצומה הוענקה לאמירת שלוש-עשרה מידות כבר בימי התלמוד, כפי שעולה מדברי האמוראים רבי יוחנן ורב יהודה בתלמוד הבבלי, (ראש השנה יז, ע"ב). החזרה המילולית על תיאור הקדוש ברוך-הוא את עצמו, מבטיחה, לדברי התלמוד, מחילה וכפרה, ומכאן מובן מפני מה זכו פסוקים אלו להיאמר שוב ושוב בסדרי הסליחות במנהג כל העדות.

השוואת הנוסח הנאמר על ידינו למקורו המקראי מפליאה ממש; התיאור המקראי המלא נראה כך (שמות לד, ו-ז): "ויעבר ה' על פניו ויקרא: ה' ה', אל רחום וחנון, ארך אפים ורב חסד ואמת, נצר חסד לאלפים, נשא עון ופשע וחסדא, ונקמה לא ונקמה; פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רביעים". חז"ל ומתקני התפילות, בתעוזה רוחנית רבה, קטעו את הדברים באמצע הפסוק ("ונקמה"), כדי להותיר בתפילה אך ורק את מידות החסד והרחמים, ולהשכיח מלפניו כביכול את מידות הנקם והדין.

ויש מחכמי הדור האחרון שהטעימו כי אין די באמירת שלוש-עשרה המידות, אלא יש צורך בעשייתן בפועל, דהיינו - בכך שיקבל עליו האדם מידות והנהגות טובות וישאף להידמות לבוראו, או אז יזכה לא רק לכפר על עצמו, אלא גם לתקן עולם במלכות שדי.

מספר האגדה

מדרש רבה לחומש בראשית, פרשה יב, יד: ילקוט שמעוני לבראשית, יט
"ביום עשות ה' אלהים ארך אפים ורחמים" (בראשית ב, ד) - למלך שיהיו לו פסודים דקים.

אמר המלך: אם אני נותן פהם חמין הם מתבקעים, צונין - הם מקריסים ומה עשה?

ערב חמין צונין ונתן פהם ועמדו.

פך אמר הקדוש ברוך הוא:

אם בורא אני את העולם במדת הרחמים - יהיו חטאיו מרבים,

במדת הדין - היאך העולם יכול לעמד?

אבל הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת הרחמים - והלאו יעמד.

שופטים - השופט שבימין

הרב אורי שרקי שליט"א

בפרשתנו פרשת שופטים, נאמר: "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם" (דברים יז ט). לכאורה הפסוק תמוה. מה יש ללכת אל כהן אחר?! הרי מוכרח אני ללכת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם. רש"י כבר מביא את דברי חז"ל האומרים: אל תאמר שהשופטים שהיו בדורות הקודמים היו טובים מזה, אלא "אין לך אלא שופט שבימין". גם אחרי תשובתו של רש"י אנחנו נשארים בשאלה. וכי מה בכך, שאני אחשוב שהשופט של ימי, הוא שופט פחות טוב מהשופטים של הדורות הקודמים? גם אם אחשוב כך, הרי שלא תהיה לי ברירה אלא ללכת אליו, כי הוא השופט הקיים בימים שלי! אלא שיתכן שיש ברש"י רמז לדבר הרבה יותר עמוק.

יש בתוך החברה שלנו תמיד, שני סוגי שופטים. יש לך בימך שופט שהוא בימך ושופט אחר שאיננו בימך. במילים אחרות, שופט המבין את הדור שלו ואז נקרא לו שופט שבימך, ושופט שהוא אמנם צדיק וישר ותמים, אלא שהוא שופט המתאים לדור אחר, החי לפי הקריטריונים של תקופה אחרת. לכן אומר רש"י, כאשר אתה בא אל השופט, לך אל השופט המעורר בבעיות הדור, המבין אותו ואת נשמתו. ובאת אל השופט אשר יהיה דוקא בימים ההם. אלא שעדיין לא ברור לנו איך נגדיר את השופט שבימך.

בתחילת פרשתנו נאמר: "צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ" (דברים טז כ). רש"י אומר: 'צדק צדק' מדוע פעמיים? אלא שאתה חייב ללכת "אחר בית דין יפה". אם כן יש לנו פה הגדרה חדשה. בית הדין שאתה צריך

את משנה התורה הזאת... " (י"ז, י"ח) עפ"י פירוש רש"י, בהסתמכו על חז"ל, מלך ישראל נצטווה לכתוב שני ספרי-תורה. אחד שמונח בחדרים הפנימיים של המלך, כלומר, לו עצמו, והאחר, זה שהמלך לוקח עימו לכל מקום ומקום. העיר על כך בעל ה"כתב סופר", רבי אברהם שמואל בנימין סופר: מלך בישראל, וכן רב או מנהיג אחר, צריך שיהיה לו "שתי ספרי תורות". האחד- בשביל עצמו, שיהג עם עצמו חומרה יתירה אפילו בקלה שבמצוות. והשני- זה ש"נכנס ויוצא עימו", בספר זה המיועד לשעה שהוא יוצא אל העם, עליו לנהוג עם הזולת בנחת ובמידת לפנים משורת הדין. ופרשן אחר פירש, מלך ישראל חייב בגינוני מלכות, כדי שתהא אימתו על העם. אך באותה שעה, יש חשש שאימוץ גינוני כבוד אלה יביאו אותו למידה המגונה של התנשאות. לכן, מלך חייב שיהיו לו שתי תורות. אחת ש"מונחת בבית גנזיו"- בתוך תוכו שיהא בעל מידת הענווה, והשני- כאשר נכס ויוצא אל העם, שיהג בגינוני כבוד.

פק"ל הרמב"ם ליוצא למלחמה - אל ירך לבבכם, אל תיראו... ואל תעריצו מפניהם" (כ', ג') הרמב"ם, בהלכות מלכים (סוף פרק ז'), מפרט הנחיות ליוצאים לקרב. לתשומת ליבם של קוראינו לובשי המדים: "מאחר שייכנס בקשרי המלחמה, יישען על מקווה ישראל ומושיעו בעת צרה, ויידע שעל ייחוד השם הוא עושה מלחמה. וישים נפשו בכפו (=יסכן עצמו) ולא ירא ולא יפחד, ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו, אלא ימחה זכרונם מליבו וייפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומהביל עצמו- עובר בלא תעשה... ולא עוד, אלא שכל דמי ישראל תלויין בצווארו... וכל הנלחם בכל ליבו בלא פחד, ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד- מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל... ויזכה לחיי העולם הבא". טוב לדעת, והלוואי שלא נודק.

את משנה התורה הזאת... " (י"ז, י"ח) עפ"י פירוש רש"י, בהסתמכו על חז"ל, מלך ישראל נצטווה לכתוב שני ספרי-תורה. אחד שמונח בחדרים הפנימיים של המלך, כלומר, לו עצמו, והאחר, זה שהמלך לוקח עימו לכל מקום ומקום. העיר על כך בעל ה"כתב סופר", רבי אברהם שמואל בנימין סופר: מלך בישראל, וכן רב או מנהיג אחר, צריך שיהיה לו "שתי ספרי תורות". האחד- בשביל עצמו, שיהג עם עצמו חומרה יתירה אפילו בקלה שבמצוות. והשני- זה ש"נכנס ויוצא עימו", בספר זה המיועד לשעה שהוא יוצא אל העם, עליו לנהוג עם הזולת בנחת ובמידת לפנים משורת הדין. ופרשן אחר פירש, מלך ישראל חייב בגינוני מלכות, כדי שתהא אימתו על העם. אך באותה שעה, יש חשש שאימוץ גינוני כבוד אלה יביאו אותו למידה המגונה של התנשאות. לכן, מלך חייב שיהיו לו שתי תורות. אחת ש"מונחת בבית גנזיו"- בתוך תוכו שיהא בעל מידת הענווה, והשני- כאשר נכס ויוצא אל העם, שיהג בגינוני כבוד.

ללכת אליו הוא כנראה בית הדין שבימך, הוא אותו בית דין שרש"י קורא לו 'בית דין יפה'. ומהו בית דין יפה? ממשיך רש"י את דברי הפסוק: "למען תחיה וירשת את הארץ", אומר רש"י: "כדאי הוא מנוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן" (ע"פ סנהדרין לב.). אם כן למדנו מזה, שיש שני סוגי שופטים: יש שופט, שכתוצאה מן הפסק שלו, ישראל אינם חיים ואינם יושבים על אדמתם. ורש"י אומר לנו, אם אתה רוצה ללכת אל 'בית דין יפה', תלך לבית דין שהפסקים שלו יובילו לכך שעם ישראל גם יחיה וגם ישב על אדמתו. זה מה שנאמר: כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים דווקא, יש דיינים כשרים ויש דיינים פחות כשרים. הדיינים הכשרים מביאים לכך שישראל יחיו ולא ייפגעו חס ושלום, וגם ישבו על אדמתם.

מעניין לראות שאין כוונתו של רש"י לומר שצריך לבחור בין: זה שעם ישראל יחיה, ובין זה שישב על אדמתו, כאילו כביכול, יכולה להיות סתירה בין פיקוח נפש לבין יישוב ארץ ישראל. אלא אדרבא, בזה גילתה לנו התורה, לפי פרוש רש"י, שישבת ישראל בארצו היא זו שדווקא מצילה אותו מפיקוח נפש. לכן כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ומתוך כך להושיב אותם על אדמתם.

פרפראות לפרשה

פרשת שופטים תמיד בשבת הראשונה של חדש אלול, וכתוב בספר מאורה של תורה להזכירנו שאצריכים להתפלל שיצא משפטנו לטובה.

שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך. בעלי מוסר אומרים שכל איש צריך שיעשה לו לעצמו **שופטים ושופטים בכל שעריך**, פירוש השערים של עצמו, הדיבור, והראיה, והמאכלות.

שעריך ר"ת שיניים, עיניים, ראש, רגל, ידיים וכרס, וכרס פירושו להיזהר ממאכלות אסורות,

שופטים-אני יודע!

1. ירשיעון 2. משנה תורה 3. אחד מונח בבית גנזיו ואחד נכנס ויוצא עמו 4. ת לשכנו 5. שבת, עיר 6. תטי"ה, להטות משפט, יטה 7. שיחיו ישראל על אדם תרומה, אחד מארבעים, אחד מששים 10. א. אברהם ב. יעקב ג. פעלו (תמי כולם קשורים לערי מקלט 12. 1. הברזל נשטמ מהקת 2. חתיכת עץ ניתזה 13 14. א. משוח מלחמה ב. הבונה בית ולא חנכו ג. הנוטע כרם ולא חיללו 15.

שלא עשתה פרות (שלא ילדה) ותיערף במקום שאינו עושה פרות, לכפר על מ יותר פרות (מצוות)

תשובות למתקדמים:

1. תרדוף צדק גם כשאתה זוכה וגם כשאתה מפסיד 2. רק מצבה לעבודה זו להראות שהאל שעבדו אותו ליד השער לא יושע להם 4. כדי שלא יזלזלו ב משקרים תקשה עליהם הפעולה 5. מתים 6. כן, למשל: "ובני דוד כהנים" - שב מינוי המלך עפ"י ראב"ע הוא רשות ועפ"י חז"ל הוא מצוות עשה 8. לדוד היו 6 לו: "ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה" (6 כפול 3) 9. כי כולם ראשית: ה' הגוף, הזרוע ראשית האברים והקיבה ראשית המעיים 10. וגיבור 11. 40 שנ צרים על עיר פחות מ-3 ימים קודם לשבת 13. אם תעשה הישר בעיני ה', כי אז נקי

ספורים לשבת

<https://teman.org.il/content/9765> : מתפללי בית-הכנסת באחת הערים בטורקיה כבר היו רגילים לתופעה. היא חזרה ונשתנה מדי שנה בראש

השנה לפני התקיעות. התוקע היה כבר יהודי זקן. כל השנה היה מסתגר בתוך עצמו, מרבה בתפילה ובאמירת תהילים, ורק בראש השנה היה עומד לפני הקהל ומדבר. ממש לפני התקיעות, כשהיה עולה לדוכן והשופר בידו, נהג לספר מעשייה. איש לא הבין למה בחר לו דווקא שעה נשגבה זו כדי לספר את הסיפור.

"במדינתנו, טורקיה, חי פעם יהודי, שהיה התוקע בשופר בראש השנה", סיפר הזקן, "מיומן היה במלאכתו, והתפקיד היה שמור לו משנה לשנה. שנים רבות היה ירא שמים ושומר מצוות. אך עם השנים חל בו מפנה. התהליך היה איטי והדרגתי. סיבות שונות גרמו לכך, והיהודי התרחק אט אט מיהדותו, ובמקביל התרחקו ממנו גם אחיו היהודים. כשראה זאת, גמלה בו ההחלטה להתאסלם. הלך והמיר את דתו. בא בחברת הגויים ואימץ את מנהגיהם ואורחות חייהם. המוסלמים, מצידם, קירבו את המומר ועודדו אותו. לא בכל יום קם יהודי ומתאסלם. שמו התפרסם, ועד מהרה קיבל המומר משרה בחצר הסולטאן. ובגלל היותו בעל חוש מוסיקלי, התקבל כחבר בלהקת הנגנים המלכותית, והתחבב על חבריו החדשים, וכדי להדגיש את היותו מוסלמי נאמן, חיפש הזדמנויות ללעוג ליהודים, לדתם ולמנהגיהם.

ערב אחד נערכה בארמון מסיבה מפוארת. במוחו צץ רעיון: הוא כבר יהפוך את הערב הזה לחוויה בלתי-רגילה... מיהר לביתו והחל מפשפש בארונות, עד שהעלה את שללו בידו. הוא אחז בשופר, שהיה שמור בביתו מהימים בהם היה תוקע בראש השנה בבית הכנסת. עתה מיהר עם השופר אל חצר הסולטאן. כמה יצחקו האורחים למשמע התקיעות, השברים והתרועות שיוציא מן השופר, כלעג למנהגיהם של היהודים... המומר המיומן קירב את פיית השופר לפיו, נשף והקולות בקעו: 'תקיעה', 'שברים'. הוא הוסיף לנשוף כדי להפיק צליל של 'תרועה', אך בקעו ממנו קולות משונים. המומר ניסה שוב - ללא הועיל. פניו אדמו, הוא נשף ונשף, אך קול ה'תרועה' לא נשמע. קולות צחוק נשמעו באולם. הפעם היה זה צחוק ולעג למומר המתרברב שלא הצליח להפיק מן השופר את הקולות הנכונים. בבושת פנים עזב את החגיגה והשופר בידו. גם בבית ניסה את כוחו, והתופעה חזרה ונשתנה: 'תקיעה' ו'שברים' הצליח להפיק, 'תרועה' - לא.

הוא הבין שיש דברים בגו, וכשלא הצליח למצוא הסבר לתופעה, הלך לשאול את פי הרב: "מדוע אינני מצליח להפיק את קול ה'תרועה'?

מן השופר? – שאל המומר בייאוש. הרב לא הופתע כלל לשמוע על התופעה. "אין כל פלא בכך", אמר בנחת, "סוד גדול וקדוש טמון כאן; התקיעות בשופר באות גם כדי לבלבל את המקטרגים. בראש השנה, כשכל היהודים מתקבצים ומלאים רגשות קדושה וטהרה, קמים ומתעוררים כל המקטרגים. ואנו, היהודים, תוקעים כנגדם בשופר, כדי שהקולות יבלבלו אותם ולא יצליחו בקטרוגם". והרב המשיך בהסבריו: "שלושה סוגי קולות הם: תקיעה, שברים, תרועה. התקיעה היא כנגד אברהם אבינו, אבל לאברהם היה גם בן, ישמעאל, ואף הוא בא ותובע את חלקו. השברים הם כנגד יצחק אבינו, אך גם לו יש בן גוי – עשו; גם כאן יש אחיזה כלשהי לגויים. אולם התרועה היא כנגד יעקב אבינו – היא כולה של ישראל, ורק ליהודים היא שייכת, ולבני עם זר אין אליה כל גישה, ולכן אנו אומרים: "אשרי העם יודעי תרועה". כעת אתה מבין למה לא הצלחת להשמיע קול תרועה", סיים הרב את דבריו.

המומר שעמד מול הרב נשאר ניצב על מקומו כאילו ניטע באדמה. באחת תפס את משמעות מעשהו. לפתע התחוויר לו כי כמוהו כגוי, שאין לו חלק ונחלה בזרע יעקב. ליבו ניעור. צימאון עז התעורר בנפשו לחזור אל עמו, אל דתו ואל א-לוהיו. הוא נפל לרגלי הרב וביקש דרך לתשובה. הרב הורה לו לעזוב את העיר, לגלות ממנה ולעבור לעיר מרוחקת, ושם לעסוק יומם ולילה בתפילה ובאמירת תהלים. "אכן, שב האיש לעמו ולא-לוהיו; וכימי קדם שב לאחוז בשופר והיה שוב לתוקע בראש השנה בבית הכנסת", היה הזקן מסיים את סיפורו. סיפורו היה מרגש את הקהל והם היו מתעוררים לשוב בתשובה שלמה. והנה בערוב ימיו הפתיע את הנוכחים: "אני הוא התוקע ששב בתשובה!", קרא הזקן בהתרגשות גדולה. רַתת חלף בין המתפללים. בלב נרגש קירב התוקע את השופר לפיו, והקול נשמע ברור וחזק: תקיעה, שברים, תרועה. ימים מעטים אחר כך, נפטר התוקע.

שבת שלום

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 704 פרשת כי תצא יד באלול תשפב 10 ספטמבר 2022

לע"נ , חיים בן שמחה נלב"ע י"ג אלול, משה בן אריאלה תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, ז"ל. תנצב"ה
 לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים

גם השנה, בעז"ה ניתן לרכוש ארבעת המינים מ"נתינת לולב". ככל הרווחים מופנים לצדקה לפי בחירת הקונה.
 לפנות לאילן

כניסת שבת: 1834 צאת שבת: 1829

השבוע בדברי הימים

יד אלול ה'רט"ז - מסתיימת הדפסת תנ"ך גוטנברג על ידי יוהן גוטנברג ה'תש"א - הוטלה חובה לשאת את הטלאי הצהוב על כל יהודי בשטחי הכיבוש הגרמניה (הרחבה תשע"ז) 'תש"ג - נרצח יעקב גנס, יושב ראש היודנראט בגטו וילנה (הרחבה תשע"ז). ה'תש"ד - אנה פרנק ומשפחתה נשלחים ברכת האחרונה מוסטרבורק לאשוויץ, ומגיעים למחנה ההשמדה כעבור 3 ימים ה'תשכ"ו - נחנך בניין הכנסת ה'תשמ"ד - הוקם הישוב עלי שבבנימין ה'תשס"ד - 16 הרוגים בפיגוע התאבדות משולב בשני אוטובוסים בבאר שבע.

טז באלול ה'קנ"א - טבח ביהודי פלמה דה מיוורקה ה'תרנ"ז - נוסדה ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש, רוסיה (הרחבה תשעח) ה'תש"ז - הוועדה המיוחדת של האו"ם לענייני ארץ ישראל מפרסמת את תוכנית החלוקה (הרחבה תשעח) ה'תשל"ח - נחתמים הסכמי קמפ דייוויד.

טז אלול ה'תש"ג - 13 מטוסי קרב סוריים מופלים בקרבות אוויר על ידי חיל האוויר הישראלי ה'תשמ"ד - שמעון פרס מציג את הממשלה העשירים ואחת (ממשלת האחדות הלאומית חלק א') ומתחיל לכהן כראש ממשלת ישראל ה'תשס"ה - נפטר שמעון ויזנטל, צייד נאצים ה'תשס"ט - נפטר דני ז'ק, ראש העיר השני של קריית ביאליק

יז אלול ה'תרצ"ה - מוחלים חוקי נירנברג, המפלים לרעה את יהודי גרמניה, ושוללים את אזרחותם. ה'תרצ"ט - יום פרוץ מלחמת העולם השנייה, כאשר גרמניה הנאצית פולשת לפולין. ה'תש"ח - הושלם פירוק האצ"ל וסיפוחו לצה"ל עם פירוק הגדוד הירושלמי. ה'תש"ג - בצה"ל מוקמת יחידה 101, בפקודו של רס"ן אריאל שרון. ה'תשנ"ד - נחתם הסכם ראשוני בין ישראל לאש"ף המאפשר ממשל עצמי חלקי לפלסטינים בשטחי יהודה ושומרון

יח אלול ה'תר"ח - שמעון מבית חשמונאי התמנה לכהן גדול, מפקד הצבא ונשיא. ה'שס"ט - נפטר רבי יהודה ליוואי, המהר"ל מפראג (הרחבה תשע"ה). ה'תנ"ח - נולד הבעל שם טוב, מייסד תנועת החסידות. ה'תק"ה - נולד רבי שניאור זלמן מלאדי, 'בעל התניא' ו'שולחן ערוך הרב' ומייסד חסידות חב"ד. ה'תרמ"ט - נפטר ר' עובדיה עבדאללה סומך, ראש רבני בבל. ה'תרפ"א - (במקום אחר מצאתי יט אלול) הוקם הקיבוץ הגדול הראשון בתולדות ישראל והציונות: עין חרוד. ה'תרפ"ב - תחילת המנדט הבריטי בארץ ישראל ה'תש"ג - יהודי מינסק נטבחים בסוביבור. ה'תש"ח - בישראל נוסד מכון וינגייט לחינוך גופני (אורד וינגייט - הרחבה תשעב). ה'תשמ"ה - השקל החדש הופך מטבע רשמי של ישראל

יט אלול ה'תתקמ"ט - נרצח על קידוש השם רבי יעקב מאורלייאנס (ראה הרחבה תשעב) תלמיד רבנו תם, בעת הכרתת ריצרד לב הארי למלך אנגליה. ה'תל"ג - נפטר רבי חיים בנבנישתי, (תלמיד המהרימ"ט) מחבר ספר "כנסת הגדולה". ה'תרי"א - נפטר רבי אברהם שלמה זלמן צורף, מראשי עליית תלמידי הגר"א - (הרחבה תש"ף). ה'תרפ"א - מוקם קיבוץ עין חרוד מוקם ע"י גדוד העבודה. ה'תש"ח - שפיק עדס, יהודי עיראקי, איש עסקים אמיד ומקורב לשלטונות, מוצא להורג בתלייה באשמת מכירת נשק למדינת ישראל ותמיכה במפלגה הקומוניסטית העיראקית, על לא עוול בכפו. ה'תשמ"ג - מנחם בגין הודיע על כוונתו להתפטר

כ אלול ה'תקצ"ז - נולד הרב אברהם אבל אדולף ארליך, רב בלטביה ובפרוסיה (הרחבה תשעג). ה'תשי"ב - נחתם הסכם השילומים בין ממשלת ישראל לגרמניה. ה'תשכ"ט - נפטר רבי יוסף שלמה כהנמן, מייסד ישיבת פוניבז'. ה'תש"ל - נפטר רבי אליהו לאפיאן, משגיח ישיבת כנסת חזקיהו בכפר חסידים. ה'תשס"א - נפטר דודו דותן, בדרן ושחקן, יו"ר אמ"י. ה'תשס"ו - נפטר רבי אברהם אלטר פולק, האדמו"ר מבערגסאז-פתח תקווה, בנו החורג של האדמו"ר רבי אהרן רוקח מבעלז.

פרשת כי תצא

כי תצא - מי יודע ?

יוסי אוסי <https://teman.org.il/content/9984>

1. רש"י כ"א י" - "כי תצא למלחמה" - מה מלמד שזו מלחמת רשות?
2. אם במלחמה שבית אשה - היא חייבת במעשי אבלות חמשה. -----
3. כ"א י"ז - ידוע שהבכור מקבל פי שניים. ההגר"א מעיר שזאת רואים גם מהמלה 'בכור', שהרי אותיות בכ"ר ערכן כפול מן האותיות ---- שלפניהן.
4. כ"א ט"ו-י"ז - פרשת שתי הנשים והבן הבכור מזכירה לנו את

פרשת כי תצא היא השישית בספר דברים. המתחילה בפרק כ"א פסוק י ומסתיימת בפרק כ"ה פסוק יט. מכילה 27 מצוות לא תעשה ו-47 מצוות עשה. 74 מצוות, יותר מעשירית מכלל מצוות התורה. הפרשה, הממשיכה את נאום המצוות שנשא משה רבנו, מפרטת מגוון ציוויים ואיסורים בתחומים שונים. כרגיל בחומש דברים, חלק מהמצוות מוזכרות כבר בחומשים הקודמים: **דיני מלחמה**: אשת יפת תואר, סדרי מחנה צבאי, הפטורים משירות צבאי **דיני משפחה**: משפט הבכורה, בן סורר ומורה, מוציא שם רע, ניאוף, דיני אונס ומפתה, איסור על זנות, דיני גירושין, דיני ייבום וחליצה **דינים שבין אדם לחברו** וצדק חברתי: השבת אבידה,

ה'מלחמה' על זכות הבכורה בין שלושת האחים : ראובן----- ו-----

5. כ"א כ"ג - קראו בספר יהושע י" כ"ז - איזו מצווה קיים יהושע?
6. כ"ב א-ג' - הרמב"ם כותב: לקח את האבידה ולא השיבה - ביטל מצוות עשה ועבר על --- לאווין, על "לא ---- להתעלם", ועל "לא תגזול."

7. רש"י כ"ב ה' - לשם מה תלבש האישה בגדי גבר?
8. מה המשותף לפסוקים: ה' ט"ז, י"ז כ', כ"ב ז'?
9. כ"ב י"ב - אמרו חז"ל: חביבים ישראל שהקיפם הקב"ה במצוות ---- בראשיהם ו---- בזרועותיהם, ו---- בבגדיהם, ו---- בפתחיהם, וכולם עולים למניין----, שנאמר ----: ביום הללתיך על משפטי צדקך" (תהי קייט קס"ד).

10. כ"ג ד' - והרי דוד נולד מרות המואביה? חז"ל מתרצים: 'מואבי ולא ---- עמוני ולא----'

11. רש"י כ"ד ה' - "אשה חדשה" - האם זה כולל גם אלמנה?
12. כ"ד ט"ז - כיצד מפרש רש"י את "לא יומתו אבות על בנים?"
13. כ"ד י"ט - ה' יברכך לא בגלל הטרחה, כי אם בגלל השכחה, מהי המצווה ובעקבותיה הברכה?

14. רש"י כ"ה ב-ג' - "במספר. ארבעים יפנו" - אך חז"ל למדו שמכים רק ---- מלקות.

15. כ"ה ה-י' - היכן ראינו יבום בימי השופטים? מי הם ה'גיבורים'?

16. נא לפרש עפ"י רש"י או אונקלוס: א. כ"א י"ב - "ועשתה את צפרניה ב. כ"א י"ד - "לא תתעמר בה י. ג. כ"א כ' - "(זולל) וסובא יד. כ"ב א' - "נדחים ה. כ"ב ו' - "כי יקרא יו. כ"ב י"א - "שעטנו יז. כ"ב י"ב - "גדילים ח. כ"ג י"ג - "ויד תהיה לך יט. כ"ג כ' - "נשך יי. כ"ד י"ג - "עבט יי"א. כ"ד כ' - "לא תפאר י"ב. כ"ה י"ג - "אבן ואבן"

למקדמים:

1. בעל הטורים רואה קשר בין סוף פרשת שופטים (המלה - ה') לבין "כי תצא", מהו?

2. כ"א י"ד - "לא תתעמר בה" - כיצד מתרגם אונקלוס? מה פירושה בעברית?

3. כ"א י"ח - הראב"ע מביא שני פירושים על כפל הלשון "סורר ומורה", מה הם?

4. כ"א כ"ג - רש"י מסביר מדוע אין להלין נבלת מת, מהו?

5. כ"ב ו' - הרמב"ן מסביר את הקשר בין 'שילוח הקן' לבין "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", מהו?

6. כ"ב י' - מה הסבר הראב"ע מדוע אין לחרוש בשור ובחמור יחדיו?

7. כ"ב כ"א - התרגום הירושלמי מתרגם את "וסקלוה" - ויורגמון יתיה(אותו) עמה', האם נוכל לנחש מיהו 'אותו' שנרגם עמה? (וראה גם רש"י כ"ב כ"ב)

8. הרמב"ן כ"ג י' - מדוע הצטרחה התורה לצוות "ונשמרתם מכל דבר רע"?

9. כ"ג י"ד - ה'כלי יקר' מביא את דברי בר קפרא: 'אל תקרי אַזְנִיךְ אלא, ---- שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון ישים אצבעו ב ---- כי הם דומים ליתדות.'

10. חכמים מצאו נוסריקון (ראשי תיבות) במלים "להצילך ולתת אויביך לך" (כ"ג ט"ו) המתאים לתקופה, מהו?

11. רש"י כ"ג כ"ב - "לא תאחר לשלמו" - מהי תקופת הזמן המכסימלית?

12. כ"ד א' - "וכתב לה ספר כריתות" - 'רבנו תם' מעיר שנוהגים לכתוב את הגט ב --- שורות כנגד הגימטריא של ג"ט.

13. הרמב"ן כ"ד ט' - 'זוהי מצווה שיש בה אזהרה', והיא שלא ----

14. האברבנאל: אם תחזיר לו את כסותו שלקחת כמשכון, כי אז: 'יולך תהיה ---- (כ"ד י"ג) ולהיפך, אם לא תקיים את: "ביומו תתן שכרו" (כ"ד י"ד), כי אז: 'והיה בך. ----'

15. כ"ה י"ג - נא לנסות ולתרגם לעברית את ה'תרגום הירושלמי': 'לא יהוי בכיסכון מתקילין (ת=ש, כו= תלת=שלוש) זעירין להוי מזבן בהו, ומתקלין רברבין למהוי זבן'

שמירת כספים

מצוות טעינה, איסור על ריבית, היתר אכילה בכרם, איסור גניבת נפש, דיני לקיחת משכון, איסור הלנת שכר, מתנות עניים, דיוק במידות ומשקלות דיני כלאיים: כלאי הכרם, איסור חרישה בשור ובחמור יחד, איסור שעטנו ובנוסף: מצוות קבורה, איסור לגבר ללבוש בגדי אישה ולהפך, מצוות שילוח הקן, מצוות מעקה, מצוות ציצית, דיני ביאה בקהל לממזר ולבני העמים השכנים: עמונים, מואבים, אדומים ומצרים, דיני נדרים, עונש מלקות. בסיום הפרשה מובאת מצוות מחיית עמלק. מפטירים בישעיהו, פרק נ"ד, פסוקים א-י ("רני עקרה"), חמישית בהפטרות הנחמה. בשנים מסוג בשז, גכז והכז, בהן פרשת ראה נקראת בראש חודש אלול, ישנם קוראים את הפטרת פרשת ראה יחד עם הפטרת כי תצא כדי להשלים את ההפטרה של שבע דנחמתא שלא נקראה בגלל ראש חודש.

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א
בשבוע שעבר: א - זמן קיום מצוות השביעית והיובל
השבוע: ב - גבולות עולי מצרים ודין סוריה

גבולות הארץ שנתן ה' לישראל רחבים, מנהר מצרים ועד נהר פרת, שנאמר (בראשית ט, יח): "ב"יום ההוא פרת ה' את אֲבְרָם פְּרִית לְאָמֹר לְיִרְעָדָה נְתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָתִי". וכן נצטוונו (דברים א, ח-ז): "פִּנְנוּ וְסַעֲוּ לָכֶם וּבֵאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאָל כָּל שְׂכֵנָיו בְּעֶרְבָה בְּהַר וּבְשִׁפְלָה וּבְגִבַּת וּבְחֹזֶף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹנוֹן עַד הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָתִי. רְאֵה נְתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת הָאָרֶץ בְּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתֵת לָהֶם וּלְיִרְעָם אַחֲרֵיהֶם". וכן נאמר (יא, כד): "כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּךָ רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יְהִיָּה מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְבָנוֹן מִן הַנְּהַר נְהַר פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִיָּה גְבֻלְכֶם".

וצווה ה' את ישראל שיכבשו תחילה את עיקר הארץ, היינו את עבר הירדן המערבי בגבולות שנאמרו בפרשת מסעי (במדבר לד), ולאחר שיישבו את נחלותיהם כראוי, ימשיכו להתרחב עד אשר יישבו את כל גבולות הארץ. וכיוון שסיוחן ועוג פתחו במלחמה נגד ישראל, כבשו ישראל את ארצם, וכך נפלו בידי ישראל חלקים גדולים מעבר הירדן המזרחי, ובקשו בני השבטים ראובן וגד שתהיה נחלתם בעבר הירדן המזרחי ונענה משה לבקשתם (פנה"ל העם והארץ ג, יח).

ואף שארץ ישראל לכל מלא גבולותיה קדושה, חובת המצוות התלויות בארץ חלה רק על השטחים שנכבשו על ידי משה ויהושע בן נון וחולקו לשבטים. וגבולות אלה נקראים גבולות 'עולי מצרים'. ואף שבתוך נחלות השבטים שחילק יהושע נותרו מובלעות של גוים שעדיין לא כבשום בימי יהושע, כיוון שחולקו לשבטים, לאחר שנכבשו חלה עליהן קדושת הארץ והתחייבו בהן במצוות התלויות בה (רמב"ם תרומות א, ב).

והלכה היא, שכל מקום נוסף שיכבשו ישראל בארץ ישראל בשם רוב ישראל בהנהגת מלך או נביא יתקדש ויתחייבו בו בכל המצוות התלויות בארץ. אבל אם שבת אחד יכבוש נחלה נוספת בארץ, לא יתקדש אותו מקום למצוות הארץ. ודוד המלך כבש את סוריה (שמואל ב' ח, ג-ג), ואף שהיה מלך ישראל ופעל על פי בית הדין הגדול, כיבוש סוריה נחשב כיבוש יחיד, משום שהמצווה היתה שיכבשו ישראל תחילה את עיקר הארץ שבמערב הירדן, ובמיוחד את ירושלים. וכיוון שלא כבש תחילה את ירושלים, לא נתקדשה סוריה להיות כארץ ישראל, אלא מעמדה הוא מעמד ביניים, ורק מדברי חכמים חייבים לקיים בה את המצוות התלויות בארץ (גיטין ח, א-ב; ע"ז ב, ב-א; רמב"ם תרומות א, ב-ד). ניסוד דברי הרמב"ם לגבי מעמד סוריה בספרי עקב: "דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה משתכבשו ארץ ישראל תהו רשאים לכבש חוצה לארץ, והוא לא עשה כן אלא חזר וכבש ארם נהרים וארם צובה ואת היבוסים סמוך לירושלים לא הוריש. אמר לו המקום: את היבוסים סמוך לפלטורין שלך לא הורשת היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה?"! וכ"כ בתוס' גיטין ח, א, 'כיבוש יחיד'. ורש"י שם פירש שכיבושו נחשב כיבוש יחיד כי לא היו אותו כל ישראל ולצורכו כיבש. ואף שמחמת הדוחק יכלו חכמים לפטור את סוריה מאיסור עבודה בשביעית, לא רצו לעשות כן, כדי שלא ילכו ישראל להשתקע בה ויעזבו את עיקר הארץ (ירושלמי שביעית ו, ב; ורמב"ם שביעית ד, כז).

בשבוע הבא אי"ה: ג - ימי חורבן בית המקדש הראשון
מלחמת היצר - מלחמת רשות?

אחד הקשיים שמעוררת הפרשנות, כזו של רש"י ושל גדולים רבים אחרים, לפיה כי תצא למלחמה על אויבך מכוון למלחמת היצר הרע מתעורר מהמשך הפסוק פי תצא למלחמה על אויבך ונתנו יה אלהיך בְּיָדְךָ וְשִׁבִית שְׁבִי. פשוטם של דברים מלמד שבית שבי מצביעה על כך שמדובר במלחמת רשות, שהרי במלחמת חובה נאסר לקחת שבי. כיצד איפוא מתישבים הדברים. יגעת ומצאת: באתר חב"ד <http://www.chabad.org.il/Magazines/Article.asp?ArticleID=15505&CategoryID=2426>

מה היא שמיטת כספים?

השנה היא שנת השביעית, השמיטה לקראת סופה התורה מצווה אותנו לקיים שמיטת כספים כשם שקיימנו שמיטת קרקעות: "מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה. וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה: שְׁמוּט פֶּל בַּעַל מִשָּׂה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשֶׂה בְרַעְיוֹ, לֹא יִגַּשׁ אֶת רַעְיוֹ וְאֶת אֲחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לֵה" (דברים, ט"ו, א-ב) שמיטת הכספים לא מוגבלת רק לארץ ישראל ונוהגת בכל העולם. התורה מזהירה את האדם שלא ימנע מלהלוות כסף לאנשים ומבטיחה ברכה למי שימשיך להלוות כספים על אף שהשמיטה תשמט את החוב: "וְהִשְׁמַר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבַר עִם לְבַבְךָ בְּלַעַל לֵאמֹר 'קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה', וְרָעָה יַעֲנִיךָ בְּאֶחֱדָה הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ, וְקָרָא עָלֶיךָ אֵל ה' וְהָיָה בְךָ חֶטְא. כִּי בִגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יָדֶיךָ" (דברים, ט"ו, ט-י)

תקנת הלל ומהו פרוזבול?

בתקופת הלל הזקן, למרות הצווי והברכה שהתורה הבטיחה, אנשים הפסיקו להלוות. לכן תיקן הלל הזקן את תקנת פרוזבול, צירוף מילים ביוונית "פרוז" ו"בול" שפירושו תקנה לעשיר. תקנה זו מאפשרת לעשירים להמשיך להלוות כספים בלי חשש שיאבדו את הלוואתם. התקנה מתבצעת ע"י מסירת החובות לבי"ד ולכן לא קיים לגביהם דין שמיטת כספים.

מתי כותבים פרוזבול?

שיטת רוב הפוסקים שזמן כתיבת פרוזבול הינה בסוף שנת השמיטה, אמנם לדעת הרא"ש יש לערוך פרוזבול בסוף השנה השישית קודם השמיטה, להלכה פוסקים כדעת רוב הראשונים, ואף החזו"א לא נהג לעשות פרוזבול קודם השמיטה. אמנם ישנם המחמירים לעשות פרוזבול גם לפני השמיטה כדעת הרא"ש, וכן נהג מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. ישנם המחמירים שלא לכתוב פרוזבול בלילה.

מי צריך וכיצד יש לכתוב את הפרוזבול?

כל אדם בין איש ובין אשה שחייבים להם כסף ושוה כסף, שאינו חוזר בעין (לדוגמה, הלוואות מזון בין שכנים), צריכים לעשות פרוזבול, וכיום שרוב בני אדם מחזיקים בחשבון בנק ופקדונות בכל מיני גופים ממשלתיים ופרטיים, צריכים הם לעשות פרוזבול. אשה נשואה, אם חייבים לה כספים באופן שאין לבעלה רשות בכסף, כגון שיש לה חשבון בנק או קרנות ופקדונות שונים המתנהלים על שמה, צריכה לעשות פרוזבול, ויכול בעלה להיות שליח שלה לעשות כן, ואף יכול להוסיף אותה בשטר הפרוזבול שלו. לגבי ועדות צדקה וגמחי"ם יש להתיעץ עם מורי הוראה בענין.

ישנן כמה אפשרויות בעשיית פרוזבול, והדרך המקובלת והפשוטה היא לעמוד בפני ג' אנשים המבינים בענין פרוזבול, וראוי להקפיד שלא יהיו קרובי משפחה זה לזה או למלווה, ואומר להם "מוסרני לכם הדיינים שכל חוב שיש לי שאגבנו בכל זמן שארצה", והדיינים ימלאו בשטר הפרוזבול את שם המלווה, התאריך, ושמותם וחתמתם בסיום השטר.

בשעת הדחק יכול לעמוד בפני ג' אנשים ולומר להם הנוסח דלעיל ללא עריכת שטר. קיימים נוסחי שטר מוכנים.

מספר האגדה

בבבלי, מסכת גיטין, דף לו, עמוד ב.

אָבָא בְּרַ מִרְתָּא, הוּא אָבָא בְּרַ מְיֻמִי, הִיָּה רַבָּה נוֹשֶׂה בּוֹ מְעוֹת. (רבה הלון כסף, מעות, לאבא) הִבְיָאן אָצְלוּ בְּשִׁבְעֵינָה (אבא בא להחזיר לרבה הכסף בשנת השמיטה) אָמַר לוֹ (רבה): מְשֻׁמֵט אָנִי (אינו גובה את החוב כי נשמט בשמיטה). נִטְלָן (אבא) וְהִלֵּךְ. בָּא אַבְיִי וּמְצָאוֹ (את רבה) עֲצוּב. אָמַר לוֹ: מַפְנִי מֵהָ עֲצוּב מַר? אָמַר לוֹ: קָדַּח הִיָּה מַעֲשֶׂה. הִלֵּךְ אַבְיִי אֶצֶל אָבָא בְּרַ מִרְתָּא, אָמַר לוֹ: הִבְיָאָה לּוֹ מְעוֹת לְמַר? אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: מַה אָמַר לָךְ? אָמַר לוֹ: מְשֻׁמֵט אָנִי. אָמַר לוֹ: וְאִמְרְתָּ לוֹ: "אֵף עַל פִּי כֹן", הִיָּה נוֹטֵל מִמֶּךָ, עֲכָשׁוּ מִכָּל מְקוֹם הִבְיָאָן אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ: אֵף עַל פִּי כֹן. הִלֵּךְ וְהִבְיָאָן אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ: אֵף עַל פִּי כֹן. נִטְלָן מִמֶּנּוּ.

אָמַר רַבָּה: לֹא הִיָּתָה בּוֹ דְעַת בְּתַלְמִיד חֶסֶם זֶה מִתְחַלָּה (אבא לא ידע שיכול בהיה להחזיר את החוב אילו אמר "אף על פי כן" ובכך עמד על רצונו להחזיר את החוב).

כי תצא מלבט חדש על המצוות

מופיע שיעור מרתק בו שופך הרב אליעזר ברוד אור על תעלומה זו:

מפתה שזה רשות

"כי תצא למלחמה על אויביך" (דברים כא, ו). רש"י מפרש: "במלחמת רשות הכתוב מדבר". כל תחבולותיו של היצר הן לפתות את האדם שזה עניין של רשות. כי אם יאמר לו שזו עבירה, לא ישמע לו. ולכן כל המלחמה של היצר היא על דבר הרשות (חובת הלבבות)

ציווי וחיוב

'מלחמת מצווה' – זו עבודת האדם להאיר את עצמו וביתו באור הקדושה, שהיא בגדר חיוב. 'מלחמת רשות' – היינו העבודה להאיר גם את ה'חוצה', מקום רחוק, שהיא בבחינת רשות. "במלחמת רשות הכתוב מדבר" – גם העיסוק ב'מלחמת רשות' הוא ציווי וחיוב בתורה. (הרבי מליובאוויטש)

מלחמה בתפילה

"כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלוקיך בידך" (דברים כא, ו). מלחמה זו רומזת למלחמת היצר בעת התפילה. וההקדמה למלחמה זו היא "כי תצא" – היציאה לבית הכנסת, שכן "אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת" (ברכות ו); וכמו-כן הלוא המטרה היא "ונתנו ה' אלוקיך בידך", והקב"ה נמצא בבית הכנסת, כמאמר רז"ל (ירושלמי ברכות ה) "היכן הוא מצוי, בבית הכנסת". (אור התורה)

לצאת למתקפה

"כי תצא למלחמה" – אין לחכות עד שה'אויב' יבוא בגבולך, ואז תנהל מלחמת הגנה, אלא עליך לצאת אל שטח האויב במתקפה. "על אויבך" – היינו לא רק הנפש הבהמית שלך, אלא גם כל הדברים המנוגדים לקדושה המצויים בסביבתך. (לקוטי שיחות)

לשבות את היצר

"ושבית שבי" (דברים כא, ו). בידו של אדם לא רק לנצח את היצר אלא גם לקחת אותו בשבי, כלומר – לנצח את היצר על-ידי היצר עצמו. תפקידו של היצר לפתות את האדם לחטוא, והוא זריז במלאכתו זו, כדי למלא את שליחות בוראו. ומזה יכול האדם לקחת מוסר לעצמו, להזדרז בקיום רצון הקב"ה ולא להישמע לפיתויי היצר. זאת ועוד, מרצונו של יצר הרע אפשר ללמוד מה רצונו של יצר הטוב. (כתר שם טוב)

למד ממנו

למד מדרכי היצר. כשם שהוא אינו מסיתך בפעם אחת להטותך מדרך הטוב, אלא היום אומר לך עשה כך ומחר עשה כך, כך גם אתה, אל תעשה קפיצות אלא עלה ממדריגה למדריגה. (חתם סופר)

ההיתר אינו מפתה

"וראית בשביה... ולקחת לך לאישה" (דברים כא, יא). רש"י מבאר: "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע". מה שהתירה התורה במלחמה הרי זה "כנגד יצר הרע" – כדי שיצר הרע יהיה נגד זה. שכן היצר אינו מעלה באדם תשוקה אלא לדבר אסור. דבר מותר אין בו תשוקה. (רבי יונתן אייבשיץ)

האמצעי היעיל

"ולקחת לך לאישה" – זה האמצעי היחיד והיעיל ביותר "כנגד יצר הרע". כאשר אדם שרוי בעמל ובטרדות, ויש עליו עול אישה ובנים, אין דעתו נתונה ליצר הרע ולמחשבות חטא והבל. (תולדות יעקב יוסף)

נראה כי דבריו של הרבי מבהירים כי במלחמת היצר מכילה גם רכיב של חובת האדם להלחם היצור פנימה אך יש גם מצווה שהיא בבחינת רכיב של רשות. החובה היא לנצח את היצר הרע בקרבו של כל אדם. מלחמת הרשות – להפיץ החוצה את המלחמה הזו ומובהר כיצד.

כי תצא למלחמה – מלחמת היצר

הגאון הרב מרדכי אליהו זצ"ל, קול צופיך (791)

בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין; יצר הרע כחוט וכחר גבוה; שמותיו של היצר הרע; ושבית שבי.

פרשת השבוע פותחת בפסוק **דברים כא, ו**: (כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבית שבי). "שואלים המפרשים מדוע פתח בפסוק בלשון רבים "אויביך" (ולא אויבך בלשון יחיד), וסיים בלשון יחיד "ונתנו" – "ושבית שבי"? אלא אומרים חז"ל **ילקוט שמעוני תצא** רמז תתקכד, ועוד "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע."

ועל פי זה, מיושבת הקושיה הנ"ל, כי התורה רומזת על המלחמה שנלחם האדם ביצרו, ודרכו של היצר הרע לבא לאדם בדמות "אויבים" רבים, כי הוא מפתה את האדם בדרכים שונות לבל יקיים מצוות, וראוי לכל אדם לדעת את הדרך בה ילחם עם יצרו עד שיקויים בו "ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבית שבי."

וההבדל בין המלחמות שלחמו בהם בני האדם, ולו הגדולות ביותר, לבין מלחמת היצר הוא, שהמלחמות שבארץ, ואפילו מלחמת העולם הראשונה והשנייה, הגיעו לסיומן וניתן להצביע על מנצח ומנוצח, וגם האויב

הרב איתאל גולד

א. נאום התלוי בארץ?

ימים רבים עמד משה ונאם לעם לפני מותו. נאוומו נפתח בענייני אמונה נשגבים והזכרות כלליות (פרשות דברים-עקב). אך כיאה לדרך התורה, בשלב מסוים הנאום הופך להיות למעשי-הלכתי (פרשות ראה-כי תבוא). טוב להתחיל מרעיונות גבוהים, אך צריך גם להוריד אותם למציאות הקונקרטי. בפרשתנו, מגיע חלק זה לשיאו והנאום הופך לקובץ של מצוות רבות, המופיעות בזו אחר זו פרשתנו היא חלק מ"נאום המצוות". זהו נאום ארוך, שתחילתו בפרשת ואתחנן (פרק ה') וסיומו בפרשת כי תבוא. כאמור, הנאום מתחיל מענייני אמונה כלליים. החל מפרשת ראה, עובר הנאום לעניינים מעשיים, מגמה שמגיעה לשיא בפרשתנו. כך הופכת פרשתנו לפרשה המכילה את מספר המצוות הרב מבין פרשות התורה. השאלה המתבקשת היא: אילו מצוות בחר משה לשבח בנאום הסיכום שלו ומדוע דווקא אותן?

באופן פשוט ניתן לומר כי מדובר על מצוות הרלוונטיות לרגע ההיסטורי בו העם נמצא – לפני הכניסה לארץ. אכן, חלק גדול מהמצוות בפרשות הקודמות קשור בעניינים ציבוריים, הרלוונטים ברגע זה: פרשת ראה עסקה בעיקר בהסדרת עבודת ה' בארץ בהקשר זה מופיע ההיתר לאכול בשר חולין ברחבי הארץ ולכן חוזר משה ומזכיר את דיני הכשרות (פרק י"ד) ופרשת עשוקים עסקה בעיקר בתיאור צורת המשל. אולם בפרשתנו, הקשר בין המצוות לבין הכניסה לארץ מתחיל להתרופף. אמנם קיימות כמה מצוות הקשורות לדיני מלחמה, כגון אשת יפת תואר (כ"א, י"ז) וכן דיני טהרת המחנה הצבאי (כ"ג, י"ט-י"ו). אך רוב מצוות הפרשה עוסקות בדינים פרטיים שונים, שלכאורה היו אמורים להופיע כבר בקבצי המצוות הקודמים בתורה. כדי לענות על תמיהה זו, ניתן לבחון את המצוות השונות ולראות האם הן קשורות בכל זאת לכניסה לארץ, על אף פנייתן אל הפרט. בחינה כזו אכן מלמדת, שלפחות חלק מן המצוות הפרטיות והפוכות להיות רלוונטיות רק כאשר נכנסים לארץ, אכן, בחינה מעמיקה יותר של חלק מן המצוות מלמדת על קשר לכניסה לארץ – למשל דיני אונס, המבדילים בין אונס בעיר לאונס בשדה (כ"ב, כ"ג-כ"ח). זוהי אבחנה הרלוונטית כאשר עם ישראל גר בערים שלצידם שדות מרוחקים, מה שלא רלוונטי במדבר. או למשל מצוות ייבום, השייכת רק בארץ, שכן היבום מקים את נחלת אחיו המת (כ"ה, ה-י). כמו כן, מצוות שונות רלוונטיות רק בארץ, בה יש אינטראקציה עם עמי האזור: למשל מצוות ריבית, שאסורה כלפי ישראל ומותרת לגויים (כ"ג, כ"ב) או איסור הסגרת עבד אל אדונו (כ"ג, ט"ז-י"ז). אולם קשה להסביר באופן הזה את כלל המצוות בפרשה

אולם ברצוני ללכת כאן בכיוון אחר. אני סבור כי יש לבחון את המצוות בנאוומו של משה לא רק מצד תוכנן, אלא גם מצד האופן בו משה מלמדן לעם. אכן חלק מן המצוות לא קשורות דווקא לכניסה לארץ, אך הדרך בה הן נאמרות, קשור בכך.

ב. טעמי המצוות

פרשת משפטים בספר שמות, היא הפרשה הדומה ביותר לפרשתנו: בשתייהן קובץ ארוך של מצוות ודינים משפטיים, הקשורים בעיקר ליחיד וליחסיו עם סביבתו. השוואה בין אופן מסירת הדינים בפרשת משפטים לפרשתנו, יכולה לסייע לנו להבחין בייחודיות כאן.

כאשר נעיין בפרשת משפטים, ניווכח כי הדינים שם מוצגים לעם כמעט תמיד ללא טעם. אין כאן המקום להציג את כל פרשת משפטים, אולם אתם מוזמנים לעיין בה ולהיווכח כי מדובר על רשימה ארוכה של כללים מוחלטים, המוצגים ללא הסבר או נימוק. ישנם שלשה יוצאי דופן לכך. שניים מהם קשורים למצוות הקשורות לגר ואחד לעני.

אלו המצוות הקשורות לגר: "וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות כ"ב, כ) "וְגֵר לֹא תִלְחָצֶנּוּ וְאִתְּם יִדְעֶתֶם אֶת נַפְשׁ הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שם כ"ג, ט) הנימוק לאיסורים להונות וללחוץ את הגר זהים: "כי גרים הייתם בארץ מצרים".

המצווה השלישית בה מופיע נימוק, דומה לשתי המצוות הללו ומדברת על החובה להחזיר לעת ערב לעני את בגדו שנלקח כמשכונו: "מִיֵּאֵם כִּסְף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֵנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֶשֶׁה לֹא תִשְׁמָוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ: אִם חָבַל תִּחְבַּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁלְּמוּן לוֹ: כִּי הוּא כְּסוּתָהּ [כְּסוּתוֹ] לְבָדָהּ הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חָנוּן אֲנִי" (שמות כ"ב, כ"ד-כ"ה) פה הנמוק הוא, שאחרת לא יהיה לו במה לשכב לישון. הופעת הנימוקים רק במצוות הללו מלמדת על שאר המצוות בפרשת

במלחמות שכאלה הוא "חד פעמי" בלבד; מה שאין כן מלחמת היצר, היא מלחמה תמידית, מבריאת העולם ועד סוף כל הדורות, ולעולם לא תסתיים מלחמה זו. ושמה יאמר האדם, כיצד אתגבר על היצר הרע והרי הוא "מלאך", והוא מצוייד ב"צו" של הבורא יתברך שמו ויתעלה להכשיל את האדם מאז עומדו על דעתו - לכך מבטיחה התורה וכותבת, "ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שביו", ללמדנו שאם יעשה אדם פעולות ומעשים טובים, הוא יצליח להתגבר עליו ולעבוד את הקב"ה עבודה שלמה בלי הפרעות. וכאמור כמה פעמים ב'קול צופיך', (כתוב) בראשית ד. ז "הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ ואלו תשוקתו ואתה תמשול בו."

וכתב רש"י שם: יצר הרע תמיד שוקק ומתאוה להכשילך, ואתה תמשול בו אם תרצה לתגבר עליו."

היינו נתנו לאדם את הכח כיצד להתגבר על היצר. ובמסכת קידושין (דף ל"ב) כתב רש"י: "אם תרצה עסוק בתורה ותמשול על היצר". היינו הדבר בידי האדם, וכדלהלן. וידוע מה שאמרו חכמי המוסר על המשנה באבות "איזהו גיבור הכובש את יצרו שנאמר טוב אך אפים מגיבור ומושל ברוחו מלוכד עיר", מעשה בגיבור אחד שכבש כמה וכמה מדינות והוא וחיליו, וחזר עטור הוד וניצחון לעירו ועשו לו קבלת פנים. פנה אליו אחד מהחכמים ואמר לו: כמו שניצחת במלחמה הקטנה, כך תזכה לנצח במלחמה הגדולה. אמר לו אותו גיבור: וכי יש מלחמה גדולה מזו שאני ניצחתי בה? ענה לו החכם: כן, מלחמה מתמדת נגד היצר.

בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין

הגמרא בקידושין אומרת (בדף ל' ע"ב): "כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, שנאמר הלא אם תטיב שאת. ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו, שנאמר לפתח חטאת רובץ, ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בד, שנאמר ואלו תשוקתו, ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו. ת"ר, קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע, שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אמר רב יצחק, יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום. ואמר ר"ש בן לוי, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר אלקים לא יעזבנו בידו. תנא דבי ר' ישמעאל, בני, אם פגע בדך מנוול זה משכחו לבית המדרש - אם אבן הוא נימות, ואם ברזל הוא מתפוצץ, שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע, אם אבן הוא נימוח שנאמר הוי כל צמא לכו למים, ואומר אבנים שחקו מים", עכ"ל הגמרא.

יצר הרע כחוט וכהר גבוה

והגמרא בסוכה אומרת (בדף נב ע"א): דרש רבי יהודה, לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה. ואף הקדוש ברוך הוא תמה עמהם שנאמר כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא. (וקשה, וכי יש שני סוגי יצר הרע, והלוא אין אלא יצר הרע אחד, ומה הביאור בדברי הגמרא שאומרת שיש יצר הרע הנדמה כחוט ויש יצר הרע הנדמה כהר גבוה? ונראה לומר כפי שהגמרא מוסיפה: אמר רבי אסי, יצר הרע תחילה דומה לחוט של בוכיא (קורי עכביש), ולבסוף דומה כעבותות העגלה, שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה", עכ"ל הגמרא.

(כלומר, בתחילה יצר הרע בא לכל אדם בדמות חוט דק כמו קורי עכביש, ואומר לו לחטוא בחטא קל שבקלים, והיה והוא נכנע לו, מעתה והלאה נפל ברשתו ויכול לגבור עליו בכל חטא ועוון. ואם האדם מתגבר עליו, היצר הרע צריך לבוא ולנסות להחטיאו ביתר חיזוק, ויבוא אל האדם כעין חוט עבה, ואם גם זה לא יעזור, יתחזק עוד ועוד ולא יעזוב אותו עד שיהיה כהר גבוה ומש. הרי שזה אותו יצר, אלא שדרכי פעולותיו משתנות על פי דרכיו של האדם, והפעולה הראשונה היא הקובעת).

שמותיו של היצר הרע

הגמרא (שם) מונה את שמותיו של היצר, ומהם נלמד על מהותו של היצר הרע, וז"ל: "דרש רבי עזריא ואיתימא רבי יהושע בן לוי, שבעה שמות יש לו ליצר הרע: הקדוש ברוך הוא קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם. דוד קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי אלקים, מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא שנאמר אם רעב שנאך האכילהו לחם, ואם צמא השקהו מים, כי

משפטים, המופיעים כגזרות ללא נימוקים. חוקים אלו ניתנו מייד לאחר היציאה ממצרים. עם ישראל היה אז במצב ראשוני, לאחר שנות עבדות טראומתיות. הייתה להם מנטליות של עבדים, המצייתים לאדונייהם מבלי להפעיל שיקול דעת. עם ישראל עדיין לא היה במקום של הסברים וטעמים למצוות. הם יכולים לקבל את המצוות רק באופן שטחי, כגזרות ללא טעם. בדומה לילד קטן, שהוריו מחנכים אותו לכללים מסוימים ושכלו עוד לא מפותח להבין את ההיגיון מאחוריהם.

הטעמים היחידים שכן ניתן לדבר עליהם בשלב זה, שייכים רק במצוות הקשורות באופן ישיר לשעבוד במצרים – את זה הם מסוגלים להבין. לא להונות וללחוץ את הגר, כמו שלא מזמן התעללו בכם כשהייתם גרים במצרים. גם ההתייחסות לעני בעל הבגד היחיד יכולה להיות מובנת לעם שלא מזמן היה במצב דומה. אולם, שאר החוקים קשים מידי להבנה. הסברים אודותם יכולים דווקא לסבך ולהקשות על עם עבדים שפוף קומה. לעומת זאת, בקובץ המצוות שבפרשתנו, המצב משתנה מהקצה אל הקצה. חלק גדול מן המצוות ניתנות יחד עם הסבר וטעם. נסקור בקצרה את הטעמים למצוות בפרשתנו בכדי להראות את היפוך המגמה:

* אין למכור אישה הנלקחה במלחמה: "...לא תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָהּ" (כ"א, י"ד).

* אין להפלות את בן השנואה בירושה: "...כִּי הוּא רֵאשִׁית אֲנֹכִי לִי מִשְׁפָּט הַבְּכֹרָה" (שם, י"ז).

* יש להרוג בן סורר ומורה כדי להרתיע את שאר העם (שם, כ"א).

* יש לקבור באותו יום את הנידון למוות שניתלה: "...כִּי יִקָּלֵט אֶת-לֵהָיִם תְּלִי...". (שם, כ"א).

* יש חובה לעשות מעקה בבית: "...וְלֹא תֵשִׁים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי יֵלֵךְ הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ" (כ"ב, ח).

* יש להעניש מי שמעליל על אישה כי אינה בתולה לפני הנישואין: "...כִּי הוֹצִיָא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל...". (שם, י"ט).

* אין להעניש אישה שנאנסה בשדה: "...כִּי כָּאֲשֶׁר יִקֹּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וְרֵצָחוֹ נָפֵשׁ בְּן הַדָּבָר הַזֶּה" (כ"ח, א).

* אם אישה שכבה עם איש בעיר, יש להרוג את שניהם – את האישה על העינוי ואת האישה מכיוון שלא צעקה (שם, כ"ד).

* אין להתחתן עם עמוני ומואבי מכיוון שלא קידמו את ישראל בלחם ומים (כ"ג, ה).

* אין לתעב אדומי "כי אחיך הוא" (שם, ח).

* אין לתעב מצרי, "כי גר היית בארצו" (שם).

יש לשמור על טהרת המחנה, "כי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקִרְבְּךָ מִחֲנֶיךָ..." (שם, ט"ו).

* אדם הנשא אישה לא יוצא לצבא בשנה הראשונה כדי שיוכל לשמח את אישתו (כ"ד, ה).

* יש לתת את השכר לעני באותו היום, "כי עֲנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת נַפְשׁוֹ..." (שם, ט"ו).

* מצוות שונות של דאגה ליתום ולא אלמנה מוסברות שוב דרך זיכרון השעבוד במצרים (שם, כ"ב).

* יש להלקות חוטא ארבעים מלקות אך לא יותר מכך, "...כִּי יִסֵּף לְהַפְתּוֹ עַל אֵלָה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אֲחִידָ לְעֵינֶיךָ" (כ"ה, ג).

* יש לייבם אישה שבעלה מת ללא בנים כדי שלא ימחה שמו של בעלה מישראל (שם, ו).

* יש למחות את עמלק בשל הפגיעה שפגע בך במדבר (שם, י"ז).

גם המצוות שאינן מוסברות, הן לרוב מצוות שטעמן ברור מאליו: מצוות השבת אבדה, שילוח הקן, איסורי יחסים בתוך המשפחה, זנות, איסור הסגרת עבד לאדוניו, איסור לגנוב איש וכן "לא תחטום שור בדישו".

יש לציין כי את המגמה הזו ניתן לראות גם בפרשות הקודמות, ראה ושופטים, המהוות חלק אינטגרלי מאותו נאום, המכונה "נאום המצוות". אין כאן המקום להאריך, אולם המעין גם בפרשות הללו יווכח כי כמעט כל המצוות שם מופיעות יחד עם הסבר ופירוט רחב אחת הדוגמאות הבולטות לכך היא מצוות המלך,

גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך, אל תקרי ישלם לך אלא ישלימו לך. ישעיה קראו **מכשול** שנאמר סולו סולו פנו דרך, הרימו מכשול מדרך עמי. יחזקאל קראו **אבן** שנאמר והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר. יואל קראו **צפוני** שנאמר ואת הצפוני ארחיק מעליכם, "עכ"ל.

והגמרא בברכות אומרת (בדף סא ע"א): אמר רב, יצר הרע דומה ל**זבוב** ויושב בין שני מפתחי הלב, שנאמר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח", עכ"ל ונראה לבאר, שדימו את היצר הרע לזבוב משום שבשונה משאר החיות, הזבוב חוזר שוב ושוב להטריד את האדם למרות שהוא מסלקו בכל פעם, כך יצר הרע חוזר שוב ושוב להכשיל את האדם. ובעניין זה היה מספר מורנו ורבנו ועט"ר הרה"ג רבי עזרא עטיא זצוק"ל - ראש ישיבת 'פורת יוסף', שפעם אחת הגיע שד"ר מירושלים לאסוף כספים לצורכי צדקה. אמרו לו אנשי העיר שאין לו מה לצפות מתושבי העיר כי רוב תושבי המקום עניים והם עצמם זקוקים לתמיכה, אך יש עשיר אחד, אבל כמידת עושרו כך מידת קמצנותו, ואינו פותח את ידו לצדקה כלל ועיקר. אותו שד"ר לא אמר נושא, והחליט להוציא מאותו עשיר כסף לצדקה ויהי מה. למחרת בשעה שבע בבקר הוא דפק על דלת ביתו של אותו עשיר, ומשיצא אליו בעל הבית שאך זה עתה קם ממיטתו, ביקש ממנו צדקה. אמר לו בעל הבית ביובש שאינו נותן כסף לצדקה, הודה לו השד"ר בנימוס והלך. למחרת הופיע השד"ר שוב לפני השעה שבע בבוקר, ודפק על דלת ביתו של העשיר, ומשפתח לו העשיר והוא עוד אחוז בקורי שינה, התפלא לראות שוב את אותו אדם, והזכיר לו שכבר אתמול אמר לו כי אינו נותן צדקה. שוב הודה לו השד"ר והלך לו. למחרת בבוקר הקדים עוד יותר וכבר בשעה שש וחצי דפק על דלת ביתו של העשיר, ומשפתח לו בעל הבית והוא עוד לבוש בפיגימה וראה את אותו "זבוב" טורדני, צעק עליו קשות, ואמר לו שהוא חסר דרך ארץ, ומי המורה שלימד אותו דרכים כאלה בכלל!! אמר לו השד"ר בלי להראות סימני התרגשות מצעקותיו של הלה, שהמורה של בעל הבית והמורה שלו עצמו הוא אותו המורה. התפלא בעל הבית ואמר לו שהוא למד באוניברסיטה, ואילו הוא למד בודאי אצל איזה רב ב"כותאב". אמר לו השד"ר שוב, שמורה אחד לשניהם, והלך לו. הסתקרן בעל הבית מאוד מהדברים, ורץ אחרי אותו שד"ר ואמר לו שבכל זאת גילה לו מי המורה שאליו הוא מתכוון. אמר לו השד"ר קודם תביא לי כסף לצדקה, ואז אני אגלה לך. הלך בעל הבית והשליש את הכסף בידי אדם אחד מעוברי האורח, ואמר לו שלא יתן את הכסף הזה לאיש, ובלבד חשב העשיר הקמצן להתנפל עליו לאחר מכן ולחטוף ממנו את הכסף בחזרה. אמר לו השד"ר, בכל בוקר כשאני קם לתפילה עם הנץ החמה, ובפרט בתקופת הסליחות, בא אלי המורה שלי ומשכנע אותי שלא לקום לתפילה, כי אני עייף וגם אהיה עייף כל היום וזה יפריע לי בעבודתי, ולמעשה הוא אותו המורה שגם אותך משגע מידי בוקר ומונע ממך לקום ללכת לבית הכנסת ולהתפלל במניין מסודר או לתת צדקה ולעשות חסד. אמר לו בעל הבית: ומי הוא זה המורה הזה? אמר לו השד"ר: הוא השטן הוא היצר הרע, הוא "מורה" משותף לשתינו, אלא שאני מתגבר עליו. אבל למדתי ממנו דבר אחד, שכמו שהוא "זבוב" טורדני כך אני אהיה "זבוב טורדני" ואבוא אליך מדי בוקר לבקש ממך צדקה. אמר לו בעל הבית בכעס בן כמה אתה? אמר לו אני כבן 80 שנה. אמר לו בעל הבית וכי אתה באמת חושב כל בוקר לבוא ו"לשגע" אותי? אמר לו השד"ר: בהחלט! אמר לו בעל הבית קח כסף לצדקה ותעזוב אותי לנפשי.

ושבית שבי

על הפסוק "ושבית שבי" היה דורש גאון עוזנו ותפארתנו מרן רבנו יוסף חיים בעל הב"ח זיע"א, בא היצר הרע לפני הקב"ה ומבקש ממנו שיתן לו איזה צדיק כדי להכשילו. הקדוש ברוך הוא שולחו לאחד הצדיקים ונותן לו רשות להכשיל אותו. אותו צדיק רגיל לעלות על יצועו ולקרוא קריאת שמע, וגם ללמוד תורה עד שנרדם. והנה הסיתו היצר הרע לקום וללכת לתיאטרון. קם הצדיק והלך לתיאטרון, וראה את השחקנים רוקדים ושרים ואינם מתעייפים כלל. נוקפות להם השעות ומגיעה שעת חצות והם קוד רוקדים עד כלות הכוחות. חזר אותו צדיק לביתו, נפל על הקרקע, קרע את בגדיו ובהכ בכי מר. אשתו ששמעה את בכיותיו נבהלה עד מאד ושאלה אותו לפשר הדבר. אמר לה בעלה, הכיצד לא אבוש במעשי, הרי ראיתי אנשים פשוטי עם ששקועים בהבליהם עד השעות המאוחרות של הלילה, ואני עולה על מיטתי מוקדם! מעתה אני מקבל על עצמי להוסיף עוד שעות של לימוד בלילה, כך שאלמד תורה עוד יותר מאוחר, ובכך אסיר קטרוג מעם ישראל - זה נקרא "ושבית שבי". בכל פרשה מפרשיות התורה נמנו מצוות עשה ומצוות לא תעשה, ובפרשת כי תצא נמצאו ע"ד מצוות עשה ולא תעשה, והוא המניין הגדול ביותר

המופיעה בפרשת שופטים, בה מוסבר מדוע אסור לו להרבות נשים, סוסים וכסף (י"ז, ט"ז-י"ז). חז"ל ציינו כי היא אחת המצוות בהן מופיע הטעם המפורש ביותר (סנהדרין כא, א).

אם נרחיב את המבט לכלל ספר דברים, ניווכח כי דרך הוראת המצוות קשורה לתהליך הכללי שמציג כלל הספר.

בעיונו לפרשת דברים, עסקנו בהרחבה בשוני שבין הדור הראשון שיצא ממצרים לדור השני. כאמור, הדור הראשון חווה על בשרו את העבודות במצרים. זהו דור שפוף קומה, שמבין רק שפה של מעשים ופקודות. פחות מתאים לתקשר עם דור כזה בערוץ הדיבור. אין מקום לפתח אצלו תובנות גבוהות או רגישות. לכן, ספר דברים, ספר של דיבורים, ניתן דווקא לדור השני. בפרשות הראשונות של הספר נפגשנו עם נאומים ואמונים גבוהים, המופיעים לראשונה בתורה, שכן הם מתאימים לנפש הגבוהה יותר של הדור השני.

כעת, אנו פוגשים במגמה דומה גם ביחס לנתינת המצוות המעשיות – מתאים יותר ללמד את התורה יחד עם טעמיה ומשמעויותיה. כך יוכל העם להפנים אותה ולהתחבר אליה, דרך הבנת הרעיונות העומדים מאחורי הדברים. לא נכון להמשיך ולהתייחס אליו כילד קטן שאמור לקבל את המצוות כגזירות חסרות טעם בהקשר זה, אפשר לשים לב כי חלק מן הטעמים פונים לא רק לשכל, אלא גם לרגש. כך למשל, אונס של אישה מושווה לרצח. בנוסף, יש לשלם שכר באותו יום, מכיוון שהעני נושא את נפשו אל התשלום. עם ישראל גם ברמה רגשית גבוהה יותר, לכן אפשר לדבר אליו גם ברובד זה ולעורר את האמפתיה שלו כלפי החלל והנפגע. זאת בשונה מהמצב בפרשת משפטים. עבדים שהשתחררו בזה הרגע עדיין מרוכזים בפצעים של עצמם וקשה לפנות לרגשותיהם.

ג. תחילתה של התורה שבעל פה

מעבר למאפייני הדור השני, המתאימים יותר ללימוד התורה בטעמיה, נראה כי שינוי המגמה קשור גם לעבודת ה' שבארץ. בעיונו לפרשת ראה הרחבנו לגבי האופן החדש שיש לעבוד את ה': עם ישראל אמור לשבת ברחבי ארצו ולהתבסס בה. לחיות את חייו באופן עצמאי תוך שמירת קשר עם ה' דרך המקום המקודש. בעיונו לפרשת שופטים, הראינו כי מגמה זו ממשיכה גם ביחס למוסדות השלטון – במצב האידיאלי, עם ישראל אמור לנהל את ענייניו באופן עצמאי (תוך שמירה על קשר עם השופט והכהנים שבמקדש).

תמונה זו, של עם מבוסס ועצמאי המנהל את ענייניו לאור דרך התורה, דורשת שינוי בדרך לימוד התורה. לו המצוות היו ממשיכות להינתן כאוסף פקודות ללא טעם, היה קשה מאוד להמשיך ולהתנהל באופן עצמאי. יש צורך להבין את הרעיונות ואת הרוח הכללית שמאחורי החוקים. כך ניתן לקחת אותם, ליישם אותם במציאות המשתנה ולנהל אורח חיים מלא על פיהם.

זהו בעצם תפקידה של התורה שבעל פה. ניתן לומר כי שורשי התורה שבעל פה מתחילים להופיע כאן בנאום המצוות. משה מציג את המצוות עם הסברן וטעמן וכך ניתן לפתח את הדברים וליישם במציאות החיים המשתנה.

לאור זאת, ספר דברים מהווה מעין תפר בין התורה שבכתב לתורה שבעל פה. הספר אמנם ניתן בהנחיית ה', אך על ידי משה המבאר את הדברים כפי שנאמר בתחילת הספר: "...הואיל משה באר את התורה הזאת" (א, ה). רק כך יכול עם ישראל להמשיך את המגמה לאורך הדורות בפיתוח התורה שבעל פה ובכך להמשיך לנהל חיי תורה באופן עצמאי.

ד. "כי תועבת ה'"

קיום המצוות מתוך הבנת ההיגיון, היא שלב חשוב בעבודת ה', אך יש בה גם משהו מוגבל.

ניקח כדוגמה מערכת יחסים זוגית, בה אחד מבני הזוג מבקש בקשה מהשני. הבקשה יכולה להיות מובנת והגיונית לצד השני. הבנת ההיגיון מגייסת אותו לפעולה והוא מבצע את הבקשה. התגייסות זו מלמדת רק מעט על הקשר ביניהם, שכן בן הזוג פועל בסופו של דבר מתוך ההיגיון האישי שלו ולא כהיענות לבת הזוג. לחילופין, אפשר לדמייין מצב בו בת הזוג מבקשת משהו מבן הזוג, אך אינה מצליחה להסביר את ההיגיון בכך. לא מדובר ברצון קפריזי או שלילי, אלא ברצון עמוק, אך שקשה להסבירו באופן רציונלי. במקרה כזה היא תחשוף את הצורך שלה ואת הבקשה שלה מבן הזוג, אך לא תוכל להצדיק אותו בנימוקים הגיוניים. קשר זוגי טוב, יגרום לבן הזוג להיענות לבקשה, גם אם היא אינו

מכל פרשיות התורה. ולהלן יבוארו כמה מההלכות המובאות בפרשתנו.

פיוט

פיוט מתוך סדר הסליחות במנהג חלק מן הקהילות הספרדיות. מחברו של הפיוט הוא ר' משה אבן עזרא, מגדולי משוררי ספרד ומי שכונה לימים 'הסלח', על שום יצירתו המסועפת והמפוארת בתחום הסליחות. הפייטן חתם בראשי המחרוזות את התיבות 'אני משה'.

אָנָא כְּעַב זְדוּנִי תִמְחָהוּ / וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִי רַב הוּא

אֵיךְ יִמְחָה וְנִקְתָּב לְמוֹל אָבִי / כִּי אֵין בְּלָבוּ מִחֻשָּׁב כְּמִחְשָׁבִי
לְמַחֲוֹת מֵאֲשֶׁר קִתְּב לְיוֹם רִיבִי / כִּי הִמְקַתְּב מִקְתָּב אֱלֹהִים הוּא

נָא אִם תִּחְקֹר וְתִפְרָשׁ צוּר עֲלוֹמֵינוּ / אָוֶן בְּלִילוֹ יִחְרַשׁ וּבִקְמוֹ
וְאִם לְחֻטָּאֵינוּ תִדְרָשׁ וְלֵאשְׁמֵינוּ / מִפָּךְ רָגְלָנוּ יַעֲד רֵאשׁ אֲשֶׁם הוּא

יִהְרָסוּן וְיִבְנֶנוּ בִי רְעִיּוֹנֵי / יוֹם בִּי חֻטָּאֵינוּ יַעֲנוּן וּבִפְנֵי
אֲכָן סַעֲפֵי יִבְיֶנוּן כִּי אֲדָנִי / נוֹשֵׂא עוֹן חַנוּן וְרַחוּם הוּא

מַה לִּידִידִי וּמִלְכִּי קִסְתָּר / וְאֲשַׁפֵּךְ עֲתָרַת חֲפִי וְאֵין עוֹתָר
וְאֲשַׁאֲלָ בְּעַד חַלּוֹם חֲשָׁכִי וְאֵין פּוֹתָר / וְאָמַר לֹא אוֹכַל כִּי חַתּוּם הוּא

שׁוֹבָה שִׁיבַת שְׂאֲרִית עִם הוֹעֵם / וְיִשְׁלַח מִבֶּשֶׂר בְּפָרִית לְהוֹדִיעֵם
אֵת אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּאַחֲרֵית הַיּוֹעֵם / וְנִחַם וְאִם לֹא עִם בִּינּוֹת הוּא

הוֹסֵף יָד וְצִיר מִשְׁנֵה תִשְׁלִיחַ / וְקָרָן לִנְגֹשׁ וְנַעֲנֶה תַצְמִיחַ
וְגִבֵּר וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ / וְיִוָּדַע כִּי מִשִּׁיחַ אֱלֹהִים הוּא

בראשית הפיוט, בבית החוזר על עצמו כפזמון, מפציר הדובר בקב"ה למחות פשעיו, הרבים, כאילו היו ענן הנעלם בשמים. מודעותו לחומרת מעשיו אינה מניחה לו, הראשונה והוא תוהה כיצד יתכן שחטאיו יימחקו כלא היו, והרי הם כתובים וחקוקים לפני הקב"ה. זו תהייה זו בלתי-פתורה. הרגילים לראות את התשובה כמעשה-קסם הפועל בהכרח אצל האל, הנוקט לשם כך במידת הרחמים, יופתעו מנוכחותה הלא-מתפשרת של מידת הדין. החסד שמור בפיוט זה אך ורק לגאולת הכלל, שאינה זקוקה לתירוץ והצדקה. הפרט, לעומת זאת, נותר לבדו במתח שבין החטא החקוק ותחינה נואשת למחיקתו.

אָנָא כְּעַב זְדוּנִי תִמְחָהוּ – אנא אלוהי, העלם את חטאי כאילו היו ענן קל השט בשמים ונעלם; מיוסד על נבואת הנחמה של ישעיהו (מד, כב): מִחִיתִי כְּעַב פֶּשְׁעֵיךָ וְכַעֲנֵן חֲטָאוֹתַיךָ שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גָאֲלִיךָ. וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִי רַב הוּא – ותסלח על כל חטאי, אף שרבים הם. שיבוץ קטע פסוק מתהלים (כה, יא): לִמְעַן שִׁמְךָ ה' וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִי רַב הוּא. **אֵיךְ יִמְחָה וְנִקְתָּב לְמוֹל אָבִי** – לאחר שביקש מן הקב"ה למחות את חטאו, תוהה האם בכלל יש סיכוי שיימחה חטאו, והלא כבר נכתב ונחקק אל מול פני הקב"ה **כִּי אֵין בְּלָבוּ מִחֻשָּׁב כְּמִחְשָׁבִי לְמַחֲוֹת מֵאֲשֶׁר קִתְּב לְיוֹם רִיבִי** –

שמה ואולי – חושש הדובר – שהרי אין מחשבות הקב"ה כמחשבות האדם, המשתנות תדיר. ככתוב בישעיהו (נה, ח): כִּי לֹא מִחְשְׁבוֹתֶיכֶם וְלֹא דְרָכֶיכֶם דְּרָכֵי נֶאֱמַר ה' **כִּי הִמְקַתְּב מִקְתָּב אֱלֹהִים הוּא** – שהרי גזר הדין נעשה בידי הקב"ה, וכיצד זה יימחה? המשורר משבח קטע פסוק המתייחס במקורו לעשרת הדברות החקוקות בלוחות הברית: וְחִלַּחְתָּ מֵעֵשֶׂה אֱלֹהִים הִמָּה וְהִמְקַתְּב מִקְתָּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוֹת עַל הַלָּחֹת (שמות לב, טו). **נָא אִם תִּחְקֹר וְתִפְרָשׁ צוּר עֲלוֹמֵינוּ אָוֶן בְּלִילוֹ יִחְרַשׁ וּבִקְמוֹ** – הרי אם תבדוק, אלוהי, מה אני מסתיר – תגלה שאיני חדל מלחטוא ולחשוב מחשבות אוון בלילות ובימים, מעין הכתוב במשלי (ו, יח): לֵב חָרַשׁ מִחְשְׁבוֹת אָוֶן רָגְלִים מִמְהָרוֹת לְרוּחַ רָעָה **וְאִם לְחֻטָּאֵינוּ תִדְרָשׁ וְלֵאשְׁמֵינוּ מִפָּךְ רָגְלָנוּ יַעֲד רֵאשׁ אֲשֶׁם הוּא** – ואם באמת תחפש אחר כל חטאי, תגלה שכולי אשם וחייב בדין. לשון הטורים מיוסדת על שילובם של שלושה פסוקים: מאיוב (ו, י-י): כִּי תִבְקֹשׁ לְעוֹנֵי וְלִחְטָאֵתִי תִדְרָשׁ עַל דַּעְתְּךָ כִּי לֹא אֲרֻשֶׁע וְאֵין מִנְדָּף מִצִּיל; מישעיהו (א, ח): מִפָּךְ רָגְלָנוּ יַעֲד רֵאשׁ אֵין בּוֹ מִתֵּם...; ומויקרא (ה, ט): אֲשֶׁם הוּא אֲשֶׁם אֲשֶׁם לֵה' **יִהְרָסוּן וְיִבְנֶנוּ בִי רְעִיּוֹנֵי** – מחשבות לבי הורסות ובונות בתוכי בעת ובעונה אחת, כפי שמסביר הדובר בהמשך. **יוֹם בִּי חֻטָּאֵינוּ יַעֲנוּן וּבִפְנֵי** – מדי יום חטאי עונים כנגדי ומסיתים אותי לרע. לשון הטור מושפעת מן הכתוב בישעיהו (נט, יב): כִּי רַבֵּן פֶּשְׁעֵינוּ נִגְדָּף וְחֲטָאוֹתֵינוּ עֲנִתָה בָנוּ כִּי פֶשְׁעֵינוּ אֲתָנוּ וְעוֹנֵנוֹתֵינוּ יִדְעוּנָם **אֲכָן סַעֲפֵי יִבְיֶנוּן כִּי אֲדָנִי נוֹשֵׂא עוֹן חַנוּן וְרַחוּם הוּא** – ומצד שני, מחשבותי יודעות ומבינות שהקב"ה הוא אל רחום וחנון, ומפצירות בי לשוב בתשובה. המחרוזת נחתמת בשילוב פסוקים משמות (לד, י-י): וְיַעֲבֹר ה' עַל פְּנוֹי וְיִקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְאֵמֶת נֹצֵר חֶסֶד לְאֲלֵפִים נֹשֵׂא עוֹן וְיִפְשַׁע... ומיואל (ב, יא): וְקָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאֵל בְּגִדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֵל ה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי חַנוּן וְרַחוּם הוּא אֲרָךְ אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְנִחָם עַל הָרָעָה **מַה לִּידִידִי וּמִלְכִּי יִסְתָּר** – מדוע, אלוהי, אתה נסתר מעמי? לשון הטור מבוססת על שימוש מושאל בירמיהו (יא, טו): מַה לִּידִידִי בְּיָמֵי וְאֲשַׁפֵּךְ עֲתָרַת חֲפִי וְאֵין עוֹתָר – אני מתפלל ומתחנן לפניך, ואיני זוכה למענה **וְאֲשַׁאֲלָ בְּעַד חַלּוֹם חֲשָׁכִי וְאֵין פּוֹתָר** – כאן עובר הדובר משאלת גאולתו האישית אל גאולת העם: מתי יגיע קץ הגלות אותו חלם דניאל ואין מי שיפתור אותו (ראו דניאל פרק יב) **וְאָמַר לֹא אוֹכַל כִּי חַתּוּם הוּא** – דניאל

מבין אותה, פשוט כי זהו רצונה (כמובן, אפשר גם להיפך). היענות זו מלמדת על קשר עמוק יותר ביניהם, הגורם לכל אחד מן הצדדים לפעול למען האחר, רק מכיוון שזהו רצונו, גם בלי הבנה שלמה.

בנאום המצוות של ספר דברים, מצופה מעם ישראל להגיע גם לרובד כזה בקשר עם ה'. בחלק מהמצוות לא מופיע טעם הגיוני, אך מתואר כי אותו המעשה הוא "תועבה" בעיני ה'. אין כאן ניסיון לשכנע בהיגיון של המצווה, אלא להבהיר כי המעשים הללו מאוסים בעיני ה' ולכן מתבקש מהם להימנע מכך.

הביטוי "תועבה" מופיע רק פעמיים לפני כן בתורה (ויקרא י"ח, כ"ב; כ"ג, י"ג) ואילו בנאום המצוות בספר דברים הכוונה היא לפרשות ואתחנן וכי תבוא, המהות נאום אחד ארוך שבמרכזו המצוות. הוא הופך להיות שכיח ומופיע כהסבר לאחת עשרה מצוות כמו כן, הביטוי בספר דברים הוא "תועבת ה'" ואילו בספר ויקרא רק "תועבה". הביטוי "תועבת ה'" הוא ביטוי אישי יותר, בו ה' כביכול חושף את העובדה כי אלו מעשים רעים בעיניו. כך למשל, בפרשתנו נאמר כי אין לגבר ללבוש שמלת אישה ולהיפך "כי תועבת ה' א-להיך כל עשה אלהי" (כ"ב, ה'). לכן גם אין להביא אתנן זונה ומחירי כלב למקדש (כ"ג, י"ט). נימוק זה נאמר אף על מצוות מוסריות, "כי תועבת ה' א-להיך... כל עשה עול" (כ"ה, ט"ו). ה' מבקש להימנע מעוול כי זה מתועב בעיניו, מעבר להיגיון החברתי שיש בכך.

בקשות אלו, להימנע מדברים מסוימים רק כי הם מתועבים בעיני ה', מלמדות על יחס חדש וקורב אליו. זוהי חלק ממגמה רחבה יותר בספר דברים – בניית מערכת יחסים חדשה בין עם ישראל ל-ה'. זהו קשר של אהבה הדדית. בספר דברים לראשונה, בתחילת נאום המצוות, מתוארת המצווה לאהוב את ה' (ו', ה'; י"א, א' ו-י"ג). במקביל, באותו חלק של הנאום, מתוארת לראשונה אהבת ה' לעמו. לפתע מסתבר, שהיא זו שהניעה אותו מלכתחילה להוציאם ממצרים: "כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדד מפיט עבדים מיד פרעה מלך מצרים" (ו', ח) ובאופן דומה בפרק י', ט"ו. הסבר זה ליציאה ממצרים לא היה יכול להופיע בספר שמות. אז עם ישראל עוד לא היו במצב נפשי של יצירת קשרי אהבה עם ה'. הם היו עוד במקום העבדות, בו הם מסוגלים רק לציית לפקודות. במצבם אז הם לא יכלו לבנות מערכת יחסי אהבה, שיש בה מימד שוויוני עם ה'. בתוך מערכת יחסים זו, של אהבה הדדית, אפשר לדבר על הימנעות ממעשים פשוט כי הם אינם לרוחו של ה'. עובדה זו – בתוך קשרי אהבה – מספיקה.

ה. שלשת הרגלים

את הפער בין יחסי ה' ועמו בספר שמות לעומת ספר דברים, ניתן להדגים דרך תיאור מצוות שלוש הרגלים המופיעה בשני הספרים. נחזור שוב לפרשת משפטים, אותה השוונו לפרשתנו. כך מתוארת שם מצוות שלוש הרגלים: "שלוש רגלים תחג לי בשנה... את חג המצות תשמרו... ולא יראו פני ריקם: וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף בצאת השנה באסף את מעשיך מן השדה: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדן ה'" (שמות כ"ג, י"ד-י"ז).

הדימוי כאן של ה' הוא של "אדון", אשר מצווה על עבדיו לבוא ולהראות את פניו. אסור להם לבוא בידים ריקות – עליהם להביא לו מנחה מתבואת השדה שלהם.

לעומת זאת, תיאור הרגלים בנאום המצוות בדברים, בפרשת ראה, מציג תמונה שונה לחלוטין:

"שמור את חדש האביב ועשית פסח ל-ה' א-להיך... ועשית חג שבעות ל-ה' א-להיך משת נדבת ידך אשר תתן פאשר יברכה ה' א-להיך: ושמחת לפני ה' א-להיך..."

חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים... ושמחת בחג אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך: שבעת ימים תחג ל-ה' א-להיך במקום אשר יבחר ה' כי יברכה ה' א-להיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידך והיית אף שמח: שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל ה' א-להיך בכל זכורך את פני ה' א-להיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ה' ריקם" (ט"ז, א'-ט"ח).

הציווי על עלייה לרגל לא ניתן באופן טכני וקצר כמו בפרשת משפטים. הוא מתפרש על פני ששה עשר פסוקים המציגים תמונה של שמחה וחיגיות. שמחה זו

מבקש לדעת מתי יגיע קץ הגלות ונענה במלים: לך דניאל פי סתמים וחתמים הדברים עד עת קץ (דניאל יב, ט). הטור מיוסד על שיבוץ קטע פסוק מנבואת ישעיהו (כט, יא): ותהי לכם חזות הלל כדברי הספר החתום אשר יתנו אתו אל יודע הספר ספר לאמר קרא נא זה ואמר לא אוכל פי חתום הוא שובה שיבת עם הניגם – השב את עם ישראל מן הגלות לארץ ישראל מולדתו, ככתוב בתהלים (קכו, ד): שובה ה' את שביתנו פאפיקים בנגב; ואפשר גם: קבל את תשובתנו. 'עם הניגם' – עם שיופיו דהה וחשכה ירדה עליו ושלח מבישר משמיע שלום מבישר מיוסדת על ישעיהו (נב, ז): מה נאוו על ההרים רגלי מבישר משמיע שלום מבישר טוב משמיע ישועה אמר לציון מלך אלהיך, וכן על דניאל (ח, ט): ויאמר הנני מודיעך את אשר יהיה פאחרית הניגם פי למועד קץ ונחס ואם לא עם בינות הוא – או אז יזכה עם ישראל לנחמה, גם אם אין בו די בינה לראות את חטאיו הגורמים למצבו. על פי ישעיהו (כז, יא): ...כי לא עם בינות הוא על פן לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו הוסף יד וציר משנה תשלח – גאל אותנו שנית, ושלח את משיחנו. לשון הטור על פי ישעיהו (יא, יא): וקה ביום ההוא יוסיף ה' שנית יד לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים ומפטרס ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומאמי הים, וכן משלי (כה, י): כצנת שלג ביום קציר ציר נאמן לשלחו ונפש אדניו ושיב וקרו נגיש ונענה תצמיח – כשתשלח לנו את המשיח, תעניק לעמך – המעונה והרדוף על ידי נוגשיו – הצלחה, תקווה וגאולה, ככתוב ביחזקאל (כט, כא): ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתו פתחו פה בתוךם וידעו כי אני ה'. לשון הטור מושפעת מן הכתוב בישעיהו (נג, ז): נגש והוא נענה ולא פתח פיו פשה לטבח ויבל וקרחל לפני גזייה נאלמה ולא פתח פיו. יגבר וכל אשר יעשה יצליח – או אז יתגבר ישראל, ויצליח במעשיו, ככתוב ביחס לצדיק בתהלים (א, ג): והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח. ואפשר לפרש הטור גם ביחס למעשי המשיח, שיצאלו בידיו. ויודע כי משיח אלהים הוא – אז ידעו הכל כי מי ששלחת לנו הוא משיחך. הטור משבץ קטע פסוק שנאמר במקורו ביחס לשאול המלך בספר שמואל א (כד, ז): ויאמר לאנשיו חלילה לי מה' אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשיח ה' לשלח ידו בו פי משיח ה' הוא.

המשך מעמדה ימנית: מציג שלב התפתחותי גבוה יותר, בו העם יוצר קשר בוגר והדדי עם ה'. קשר שאפשר לדבר בו על קיום מצוות מתוך אהבה ולא רק מתוך צייתנות, תיאור זה מעלה שאלה מתבקשת – למה בעצם צריך את ספר שמות? למה חשוב לנו להכיר את תחילת הדרך ולא להיפגש ישר עם הקשר הרצוי והבוגר יותר עם ה'?

נראה, כי המהלך מספר שמות לספר דברים לא משקף רק אירוע שהתרחש בעבר. כל אחד מאיתנו נע במהלך התפתחותו מספר שמות לספר דברים. אנו מתחילים כילדים קטנים הנענים באופן צייתי לכללים שניתנים מלמעלה. גם הקשר הראשוני שלנו עם ה' ותרותו מגיע לרוב ממקום כזה. אולם, במהלך ההתפתחות האישית והאמונית, עלינו לנסות ולהתקדם אל ספר דברים וליצור קשר הדדי ובוגר יותר עם ה'. קשר שיש בו גם אהבה ורצון ולא רק צייתנות כפויה. יתירה מכך, נדמה שהתהלך אינו רק לינארי. בכל אחד מאיתנו ממשכים להתקיים שני המקומות הנפשיים – מקום בוגר והדדי מול ה' אך לצידו אנו נמצאים לעיתים גם במקום ילדי-צייתי. במקום זה אנו מקיימים את המצוות מתוך ציות ל"אדון ה'" לא רק מתוך חווית אהבה וקשר קרוב. שני הספרים מלמדים אותנו את שני המקומות הנפשיים הללו. רצוי אמנם להתקדם לספר דברים, אך גם ספר שמות ממשיך לנכוח ברק

כי תצא-אני יודע!

1. כי במלחמת מצווה אין לומר "ושבית שביו" אלא "לא תחיה כל נשמה"
2. לגלח ראשה, להתקין צפורניה, להסיר בגדי ושבת בבית ולבכות
3. א"י"ק. יהודה ויוסף 5. לא להלין ופתת מת 6. שני לאווין, תוכל 7. עיי"כ
4. יהיה קל יותר להתחבר עם הגברים 8. השכר – הארכת ימים 9. תפילין, תפילין, טלית, מזוזות, שבע 10. מואבית, עמונית 11. כן 12. עיי עדות הבנים 13. מצוות "שכחה" 14. 39 15. רות ובעוז 16. א. לגדל ב. לא תסחור בה ג. שותה יין לשכרה ד. טועים ה. יזדמן ו. ערבוב מינים ז. פתילים ח. אתר, מקום ט. רבית י. משכון י"א. ללקט את הפרי שנשאר בענפים י"ב. משקולות שונות למתקדמים: 1. ה' יוצא איתך למלחמה 2. תתגר=תסחר 3. א. סורר כנגד ה', וסורר כנגד האבות ב. כנגד מצוות עשה ולא תעשה 4. זלזול במלך, באשר האדם דמות דיוקנו של ה' 5. כי הן ממידת האכזריות, ועלינו להיות רחמנים 6. כי אין כוחם שווה ויבוא לידי צער בעלי חיים 7. העובר 8. כי החטא הזה מצוי בעת מלחמה 9. אוזניך, באוזניו 10. אלוי"ל 11. תקופה של 3 רגלים 12. 12 שורות 13. לא לדבר לשון הרע 14. צדקה, חטא 15. לא יהיו בכיסכם משקולות קטנות לשם מכירה ומשקולות

נובעת מן השפע והברכה שניתנה מ-ה', דרך ארץ ישראל. העם גדולות לשם קנייה מודה ל-ה' על כל הטוב שניתן לו ובא לשמוח לפניו. ה' לא מופיע כאן כ"אדון", כמו בספר שמות, אלא כ"ה' א-להיך" – הא-לוהים המסייע והמשפיע עליך כל טוב. אתה מצדך נדרש לבוא, להודות לו ולשמוח לפניו. האווירה כאן בין ה' לעם שוויונית יותר וצומחת מתוך מערכת יחסים הדדית.

ו. ספר שמות לצד ספר דברים

המהלך שתיארנו מצייר קו התפתחות לינארי בין ספר שמות לספר דברים. ספר שמות מראה את תחילת הדרך בקשר עם ה'. הקשר שם הוא ילדותי יותר ומתאים לעם בעל מנטליות של עבדים, המנסה לבסס לראשונה קשר עם הקדוש ברוך הוא. לעומת זאת, ספר דברים המשך בעמודה השמאלית

← ספורים לשבת

פעם אחת, בלילה שלפני יום הכיפורים, אמר רבי אלימלך מליז'נסק לתלמידיו: "אם רצונכם לדעת איך יש לעשות את מנהג הכפרות כפי שצריך, לכו וראו מה מתרחש בביתו של החייט שגר בקצה העיר."
עם עלות השחר הלכו התלמידים אל ביתו של החייט, הציצו בחלון וראו כי החייט ובניו קמו בבוקר והתפללו תפילת שחרית פשוטה, כדרכם של חייטים. אחר התפילה לבשו בני הבית בגדי שבת, הדליקו נרות וישבו מתוך שמחה רבה ליד השולחן הערוך בכל טוב. טרם התחילו לאכול, לקח החייט ספר מן הארון, פתח אותו ואמר: "ריבונו של עולם, הגיע הזמן לעשות בינינו חשבון על כל העברות שעשינו, כי זמן כפרה הוא כעת לכל ישראל." אז התחיל החייט לקרוא מתוך הספר את כל העברות שעשה במשך השנה, שאת כולם רשם לפניו בספר הזיכרון הזה.
לאחר שסיים, הוציא מן הארון ספר נוסף, גדול וכבד מן הראשון, וכך אמר: "ריבונו של עולם, קודם לכן הזכרתי את העברות שעשיתי אני, ועכשיו אמנה את העברות שעשית אתה." ואז התחיל לקרוא מתוך הספר השני את כל הצער והייסורים, כל הצרות, עגמת הנפש, המחלות והפסד הממון שעברו עליו ועל נפשות ביתו בשנה זו. לאחר שסיים לקרוא אמר: "ריבונו של עולם, אם נעשה חשבון על פי היושר, הרי שאתה חייב לי יותר ממה שאני חייב לך. אבל ערב יום הכיפורים היום, זמן סליחה ומחילה, ולא ארצה לדקדק עמך בחשבון. בשל כך הננו מוחלים לך על כל העברות שעשית לנו, וגם אתה תמחל לנו על כל העברות שעשינו לך."
אחר כך מזג החייט כוס יין שרף, בירך עליה ואמר בקול רם: "לחיים, ריבונו של עולם! הננו מוחלים זה לזה על כל עוונותינו. כל העברות שלנו בטלות ומבוטלות, כאילו לא היו כלל בעולם. לחיים!"
אז אכלו ושתו החייט ובניו ביתו מתוך שמחה רבה מאוד.
לאחר שראו התלמידים כל זאת, שבו אל רבם, רבי אלימלך, וסיפרו לו כל מה שראו. קשים היו בעיניהם דבריו של החייט ונראו כחוצפה כלפי הבורא. אמר להם ר' אלימלך: "דעו לכם כי כאשר אומר החייט את דבריו, מתכנסים ובאים הקב"ה בעצמו עם כל הפמליה שלו. ודברי האמת שאומר החייט גורמים שמחה, רצון וחדווה בעולם הזה ובעולם העליון."

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

שבת שלום

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 705 פרשת כי תבואי כא באלול תשפ"ב 17 ספטמבר 2022

לע"נ משה בן אריאלה נלב"ע תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, ז"ל. תנצב"ה

לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים

גם השנה, בעז"ה ניתן לרכוש ארבעת המינים מ"נתינת לולב". ככל הרווחים מופנים לצדקה לפי בחירת הקונה. לפנות לאילן

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1815 צאת שבת: 1820

כא אלול ה'תקכ"ד - נפטר רבי יהונתן אייבשיץ, בעל "יערות דבש". ה'תשס"א - שלשה נרצחו בפגוע התאבדות של מחבל אזרחי ישראלי של החמאס בתחנת הרכבת בנהריה. ה'תשס"ו - השופטת דורית ביניש מתמנה לנשיאת בית המשפט העליון.

כב אלול ה'קפ"ז - נפטר המהרי"ל (הרחבה תשע"ן) מנהיגה הרוחני של יהדות אשכנז. ה'תרפ"ז - נוסד שדה יעקב, ראשון מושבי תנועת הפועל המזרחי. ה'תשכ"ז - הוקם מחדש היישוב כפר עציון, במקום בו שכן היישוב המקורי. ה'תשל"ב - ברייקיאוויק, איסלנד מנצח בובי פישר את בוריס ספסקי ומוכרז אלוף העולם בשחמט/ה'תשס" - נפטר המשורר יהודה עמיחי. ה'תשס"ד - נפטר הסופר אלכסנדר סנד.

כג אלול ה'קנ"א - טבח ביהודי פלמה דה מיורקה. ה'תרל"ד - נפטר רבי יוסף באב"ד, בעל "מנחת חינוך" על ספר החינוך (במקום אחר מצאתי כד אלול). ה'תשי"ב - נרצח בשואה רבי יצחק מנחם מאלכסנדר, בעל "עקדת יצחק". ה'תשנ"ה - נפטר הרב מאיר יהודה גץ, רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים. ה'תשנ"ז - נסיון ההתנקשות כושל של "המוסד" בבכיר החמאס, חאלד משעל, בירדן. ה'תשס"א - פיגועי 11 בספטמבר: טרוריסטים חוטפים ארבעה מטוסי נוסעים. שניים מהם מחריבים את מרכז הסחר העולמי בניו יורק, אחד מחריב אגף של הפנטגון, ואחד מתרסק בפנסילבניה; בפיגועים נרצחים קרוב ל-3,000 בני אדם. ה'תשס"ז - בפעולה של חיל האוויר הישראלי הותקף יעד בעומק סוריה; על פי הממשל האמריקאי מדובר בכור גרעיני שהיה בשלבי בנייה.

כד אלול ה'תרל"ד - נפטר רבי יוסף באב"ד, בעל "מנחת חינוך" על ספר החינוך. ה'תרע"ד - נפטר דוד וולפסון (הרחבה תשעג), מנהיג ציוני ונשיאה השני של ההסתדרות הציונית העולמית. ה'תרס"ב - נפטר לוי שטראוס, ממציא מכנסי הגיינס ה'תרצ"ג - נפטר רבי ישראל מאיר הכהן מראדין (ה"חפץ חיים"). ה'ת"ש - ההסכם התלת צדדי בין גרמניה, האימפריה היפנית ואיטליה, נחתם בברלין. ה'תש"ה - תום מלחמת העולם השנייה באופן רשמי: הגנרל דאגלס מקארטור והאדמירל ציסטרנימיץ מקבלים את כניעתה הרשמית של האימפריה היפנית מידי מאמורו שיגמיצו על סיפון אניית המלחמה "מיזורי", במפרץ טוקיו. ה'תשי"ג - נפטר הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, הראשון לציון בעת הקמת מדינת ישראל. ה'תשל"ו - נפטר ר' יחזקאל אברמסקי, ראש ישיבת סלבודקה ובעל פירוש "חזון יחזקאל" על התוספתא. ה'תשל"ז - נפטרה תרצה אתר, משוררת, סופרת ומתרגמת ישראלית

כה אלול יום בריאת העולם לפי רבי אליעזר בן הורקנוס. נשלמה בניית חומות ירושלים בימי נחמיה (נחמיה ו, טו). ה'תש"ד - נפטר ברל כצנלסון, ממנהיגי תנועת העבודה בארץ ישראל. ה'תשכ"ט - מלחמת ההתשה: צה"ל מטביע שתי ספינות טורפדו מצריות במפרץ סואץ, ומבצע פשיטה משורינית במערב המפרץ, למצרים כמאה הרוגים. ה'תשל"ב - מארק ספיץ זוכה במדליית הזהב השביעית שלו בשחיה באולימפיאדת מינכן. מעולם לפני כן לא זכה ספורטאי אחד במספר רב כל כך של מדליות זהב באולימפיאדה אחת. ה'תשל"ה - נחתם הסכם ההפרדה השני בין מצרים לישראל. ה'תשס"ט - נשלחה קלטת ראשונה מהחיל החטוף גלעד שליט

כו אלול - ה'תשכ"ט - נפטר ר' מנחם שלמה בורנשטיין מסוכטשוב. ה'תשמ"ב - נרצח בפצצה הנשיא לבנון, בשיר גיואייל ה'תשמ"ו - מרדכי ואנונו מפותה לבוא לרומא ע"י סוכנת "סינדי" ונחטף משם על ידי סוכני המוסד. תש"ף הסכמי שלום עם האמירויות

כי תבוא - מי יודע ?

משה אוסי <https://teman.org.il/content/9951>

1. רש"י כ"ו ב' - "מראשית כל פרי" - אלו פרות חייבים בביכורים?
2. רש"י כ"ו ה' - "ארמי אובד אביו" - מיהו 'ארמי' ומיהו 'אביו'?
3. 'אלו דברים שאין להם ---- הפאה והביכורים', אמנם נקבע שהביכורים אין להם ----, אך חז"ל קבעו שייתן אחד מ----, ובעל הטורים מצא לזה סמך - טנ"א בגימטריא ----
4. רש"י כ"ו י"א - מה דין אדם המביא ביכורים אחרי יְחַג (סוכות)

פרשת כי תבוא

מתחילה בפרק כ"ו פסוק א ומסתיימת בפרק כ"ט פסוק ח. היא הפרשה ה-50 בתורה וה-7 בחומש דברים. הפרשה נכתבת ב-233 שורות בספר תורה ויש בה 21 פרשיות (מיקום 7), מתוכן 5 פרשיות פתוחות ו-16 סתומות. בפרשה יש 122 פסוקים (מיקום 17), 1747 מילים (מיקום 15) ו-6811 אותיות (מיקום 15). לפי ספר החינוך יש בפרשת כי תבוא 6 מצוות (מיקום 23), מתוכן 3 מצוות עשה (מיקום 22) ו-3 מצוות לא תעשה (מיקום 20). עד כאן פורטו 611 מצוות ונותרו עוד שתיים (שתיהן "עשה") שיפורטו בפרשת וילך, מצוות הקהל ומצוות כתיבת ספר תורה. פרשת כי תבוא לעולם תהיה הפרשה ה**לפני האחרונה** בשנה, כיוון שבה כלולה פרשת הברכות והקללות, ואין רוצים לסיים את השנה בדבר רע. פרשה זו מכונה "פרשת התוכחה הגדולה" (בניגוד לפרשת בחוקותי שמכונה פרשת "התוכחה הקטנה"), מכיוון שיש בה תוכחה

רבה וארוכה ומצויים בה ברכות וקללות. בפרשה מפורטות מצוות **ביכורים** שציווים "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוהיך" (שמות כ"ג י"ט). לפי שעל כל אדם מישראל להביא את ראשית פרי האדמה אל בית המקדש ולומר וידוי, המספר בשבחו של הקב"ה. הקטע המתחיל בפסוק: "אֲרָמִי אֲבָד אֲבִי, וַיֵּרַד מִצְרַיִםה. "וכ"ו,ד), אותו אנו נוהגים להזכיר בהגדה של פסח. מצוות **ודיו מעשרות** וסכום קצר. "היום הזה, ה' אֱלֹהֶיךָ מִצְוָךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאֶת-הַמְשָׁפָטִים; וְשִׁמְרָתָ וְעִשִׂיתָ אוֹתָם, בְּכֹל-לִבְבְּךָ וּבְכֹל-נַפְשְׁךָ. אֶת-ה' הַאֱמַרְתָּ, הַיּוֹם: לַהֲיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וְלִלְכֹת בְּדַרְכָיו, וְלִשְׁמֹר חֻקָיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקוֹלוֹ. וְהַאֲמִירָךָ הַיּוֹם, לַהֲיוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה, כַּאֲשֶׁר, דִּבַּר-לְךָ וְלִשְׁמֹר, כְּל-מִצְוֹתָיו. וְלִתְתֶנּוּ עֲלֶיךָ עַל-כָּל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה, לַתְּהִלָּה, וְלִשְׁמֹעַ וְלִתְפָאֵרֶת; וְלַהֲיִתֶנּוּ עִם קִדְשׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ, כַּאֲשֶׁר דִּבַּר" (כ"ו, ט"ז-י"ט) בני ישראל מצווים על מעמד הברית, ביום מעבר הירדן: **כתיבת התורה** בהר עיבל, בניית **מזבח מאבנים** שלמות להקריב עליו עולות לה' והכרזה "היום הזה נהיית לעם לה'" ומעמד הברכה והקללה (עיבל) והכניסה ארון העדות בתווך.

"מזבח יהושע" שחשף פרופ' אדם זרטל ז"ל בהר עיבל משמאל" אותיות 'יהו' בממצא העופרת*

המזבח בהר עיבל צפינו מהר כביר בטיול לשומרון, כמו גם על-ידיך מבוא השמש" שבנחל תרצה. בפברואר 2021 ב"עבודות לסלילת כביש" נגס חלק מחומת המתחם לחצץ לסלילת כביש ע"י עיריית עזריה א-שמאליה בטענה כי המתחם מצוי ב"שטח B" הוא בשליטתה האזרחית. בטקס חולקו השבטים לעמוד חלקם על הר גריזים וחלקם על הר עיבל, ובמעמד זה נאמרות אזהרות מיוחדות (כל אחת מהן נפתחת במילה "ארור") על רשימה של חטאים חמורים. בהמשך מופיע תיאור קצר של הברכה, שתבוא על עם ישראל אם ישמור את המצוות, וכן תיאור רחב ומפורט של הצרות והפגעים, שיבואו עליו אם לא יקיים אותן. בסיום הפרשה מופיעה סקירה קצרה על יציאת מצרים, ההליכה במדבר סיני וכיבוש עבר הירדן המזרחי. הפטרת כי תבוא היא השישית בסדרת הפטרות שבע דנחמתא. מפטירים בישיעהו, ס', א-כב ("קומי אורי").

***ממצא העופרת מהר עיבל**

בתמונה: לוחית העופרת ומעמד ברית הר עיבל-הר גריזים. מדובר בכתובת העברית העתיקה ביותר שנמצאה עד כה ותכנה תואם את המעמד.

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א
בשבוע שעבר: ב - גבולות עולי מצרים ודין סוריה
השבוע: ג - ימי חורבן בית המקדש הראשון
 בעונותינו הרבים גבר החטא, רבים נהו אחר עבודה זרה ולא קיימו כראוי את מצוות השביעית והיובל, עד שהקללה האמורה בתורה החלה להתקיים. מלכי הגויים החלו לגבור על ישראל, עד שבשנת 3,188 לבריאת העולם, תגלת פלאסר מלך אשור הגלה את בני שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה מנחלתם בעבר הירדן המזרחי. מן הסתם רבים מבני אותם שבטים נמלטו לעבר הירדן המערבי, אבל כבר לא היתה להם קרקע. בכך הופר האיזון שבין כל בני שבטי ישראל, העוני גבר, וכבר לא ניתן היה לקיים את מצוות השביעית כראוי. וכן למדנו (בהלכה א), שרק כאשר כל השבטים יושבים על אדמתם, כל שבט ושבט במקומו ואינם מעורבים זה בזה, חייבים מהתורה לקיים את מצוות השביעית, שנאמר (ויקרא כה, ט): "ויקראתם דָּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יִשְׂרָאֵל" - "בזמן שיושביה כתיקונם ולא בזמן שהם מעורבים" (ערכין לב, ב), והלכה היא שדין השביעית תלוי בדין היובל, וכאשר מצוות היובל התבטלה

5. רש"י כ"ו י"ג - "ונתת ללוי" זה מעשר -----, "לגר ליתום ולאמנה" זה מעשר -----

6. כ"ו א' י"ב - כמה פעמים חוזר השורש 'נתן' בקטע זה? הניתן לשער את סיבת הדבר - מדוע, לדעתך, לא נאמר: "ואלה יעמדו לקבל את העם", כנאמר על הברכה: "ואלה יעמדו לברך את העם"

7. רש"י כ"ו י"ז - כיצד מסיגים גבול
 8. רש"י כ"ז כ"ד - "מכה רעהו בסתר" - וכי מותר להכות בפומבי? אלא על----- הוא אומר

9. רש"י כ"ז כ"ד - כמה 'ארורים' ישנם כאן? מדוע דווקא מספר זה.

10. רש"י כ"ח ד' - הוולדות שהבהמה מוציאה ממעיה נקראות: -----

11. כ"ח כ"ב - מהו החולי? א. שורף ומדלדל את בשר הגוף ב. מדליק ומבעיר את הגוף ג. מקדיח את הגוף ד. שדפון וירקון הן מכות -----

12. רש"י כ"ח מ"ב - מה פירוש המשפט: "יִירָשׁ הַצֶּלְצַל"
 13. מהו הקשר בין כ"ח מ"ז לבין תהלים פ"ק פס' ב'?

למתקדמים:

1. כ"ו א' - "והיה כי תבוא אל הארץ" - אור החיים: אמר והיה - לשון ----- להעיר שאין ----- אלא בישיבת הארץ, על דרך אומרו: "אז ימלא ----- פיננו" (תה' קכ"ו ב')

2. כ"ו ה' - "ארמי אובד אביו" - כיצד מתרגם אונקלוס? וכיצד מבין זאת הראב"ע?

3. כ"ו ג' - הרמב"ם: 'נמצאת אומר שהביכורים טעונים ----- דברים: הבאת מקום וכלי, קריאה וקרבו, ושיר ותנופה ולינה.'

4. הרשב"ם כ"ו י"ג - "ואמרת לפני ה' א-להיך" - לשם מה יש לומר ויודיו מעשר?

5. כ"ו י"ז - את ה' האמרת היום" - ראב"ע: מלשון גדולה, כמו "בראש אמיר" (ישע' י"ז ו'), מהו 'אמיר' בעברית? ומהו 'אמירות' עפ"י הערבית?

6. שד"ל מסביר את סיבת חלוקת הברכות והקללות בין שני ההרים: הקללות בהר -----, כי הוא מקום חרב, והברכות בהר ----- כי הוא מגדל צמחים והוא סימן לברכה.

7. כ"ז ח' - "בָּאֵר הַיֵּטֵב" - מה ההבדל בין רש"י לראב"ע?

8. כ"ז ט' - כיצד מתרגם אונקלוס את הפועל 'הִסְכַּת'?

9. מהו הפועל העברי המקביל?
 כ"ז כ"ה - "ארור לוקח שוחד" - מהי זהותו עפ"י הראב"ע?

10. רשב"ם כ"ח ה' - מהו ההבדל בין טָנָא למשָׁאֲרָת?
 11. כ"ח ח' - "יִצו... את הברכה באסמיק" - מכאן למדו

חז"ל שאין הברכה מצויה אלא ב----- מן העין.
 12. כ"ח י' - על הכתוב הזה דרש ר' אליעזר הגדול: 'אלו ----- שבראשי' (היעזר בעל הטורים).

13. רמב"ן כ"ח י"ח - "הקדים בברכות 'פרי בטן' ואחר כך ----- (פס' ד-ה)', כי ----- טוב וחביב יותר, ובקללה איחר אותו, כי העונש יגיעהו תחלה לנכסיו, ואם לא ישוב ישיגהו בפרי בטנו".

14. רש"י כ"ח כ"ג - מהו ההבדל בין הקללות כאן לבין הקללות בויקרא כ"ו?

15. רש"י כ"ח ל' - "כרם תטע ולא תחללנו" - באיזו שנה מחללים את הפרי?

16. מן הפטרה ישעיה ס' - 3 מיני עצים שהפכו לשמות של מושבים בנגב, מה שמותיהם?

מספר האגדה

בבלי, מסכת גיטין, דף לו, עמוד ב.
 "וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת אֲבָרְהָם" (בראשית כב, א) - מהו "אחר"?
 אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' יוֹסִי בֶן זִמְרָא: אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שְׁטָן,

שְׁנָאֵמֶר: "וַיִּגְדַּל הַיְהוָה וַיִּגְמַל" (שם כא, ח) –

אָמַר שְׁטוֹן לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, זָקוּן זֶה חֲנֻתוֹ לְמֵאָה שָׁנָה פְּרִי בְטוֹן, מִכָּל סֵעָדָה שֶׁעָשָׂה לֹא הָיָה לוֹ תוֹר אֶחָד אוֹ גּוֹזֵל אֶחָד לְהַקְרִיב לְפָנָיו?

אָמַר לוֹ: כְּלוּם עָשָׂה אֶלְמָא בְּשִׁבְלֵי בְנוֹ, אִם אֲנִי אוֹמֵר לוֹ: זָבַח אֶת בְּנֵךְ לְפָנָי, מִיָּד זוֹבְחָו.

אָמַר לְפָנָיו: נְסָהוּ!

מִיָּד "וַהֲאֵלֹהִים נְסָה אֶת אַבְרָהָם".

"וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֵךְ" (שם כב, ב) –

אָמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּר אַבָּא: אֵין "נָא" אֵלְמָא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה.

מְשַׁל לְמַלְאָךְ בְּשַׁר וְדָם שֶׁעָמְדוּ עָלָיו מִלְחָמוֹת הַרְבֵּה,

וְהָיָה לוֹ גְבוּר אֶחָד נוֹצֵחַ בְּכָל הַמְלַחְמוֹת.

לְיָמִים עֲמִידָה עָלָיו מִלְחָמָה חֲזָקָה.

אָמַר הַמַּלְאָךְ לְאוֹתוֹ גְבוּר: בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, עֲמִיד לִי בְּמִלְחָמָה זֹאת,

שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הֲרֵאשׁוֹנוֹת אֵין בְּךָ מִמֶּשׁ.

אֵף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לְאַבְרָהָם: נְסִיתִיךָ בְּכִמָּה נְסִיווֹת

וְעָמַדְתָּ בְּכָלָם, עֲכָשׁוּ עֲמִיד לִי בְּנִסְיוֹן זֶה,

שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: אֵין מִמֶּשׁ בְּרֵאשׁוֹנִים.

"קַח נָא אֶת בְּנֵךְ"

– אָמַר לוֹ: שְׁנֵי בְנִים יֵשׁ לִי.

– "אֶת יְחִידֶךָ" (שם)

– זֶה יְחִיד לְאַמְנוּ וְזֶה יְחִיד לְאַמְנוּ.

– "אֲשֶׁר אֶהְבֵּת" (שם)

– אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי יֵשׁ תַּחֲמוּמִין בְּמַעֲשֵׂים? שְׁנֵי הֵימָּה אֲנִי אוֹהֵב.

– "אֶת יִצְחָק" (שם).

וְכָל כֶּף לְמָה?

כְּדֵי שֶׁלֹּא תִסְרַף דַּעְתּוֹ עָלָיו

"וַהֲעֵלְהוּ שֵׁם לְעֵלְהָ עַל אֶחָד הַהָרִים" (שם) –

אָמַר לְפָנָיו: עַל אֵיזָה הָר?

אָמַר לוֹ: בְּכָל מְקוֹם שֶׁתִּרְאֶה כְּבוֹדֵי עוֹמֵד וּמִמְתִּין לָךְ שֵׁם.

בְּאוֹתָהּ שֶׁעָשָׂה הָרָהר אַבְרָהָם בְּלִבּוֹ וְאָמַר: מָה אֶעֱשֶׂה?

אִם אֲנִי מוֹדִיעַ לְשֶׁרָה – נְשִׁים דַּעְתּוֹ קָלָה, וְאִם לֹא אוֹדִיעָהּ

וְאֹגְנֵנָהּ, כִּינּוּ שֶׁלֹּא תִרְאֶה אוֹתוֹ תַּחֲנִיךְ אֶת עַצְמָהּ.

מָה עָשָׂה?

אָמַר לְשֶׁרָה: תִּקְנִי לָנוּ מִאֶכָּל וּמִשְׁתֶּה וּנְשַׁמַּח הַיּוֹם.

אָמְרָה לוֹ: מָה יוֹם מִיּוֹמִים וּמָה טִיבָה שֶׁל שְׂמִיחָה זֹאת?

אָמַר לָהּ: זְקֵנִים כְּמוֹתֵנוּ נוֹלַד לָהֶם בֶּן בְּזֻקְנוֹתֵם וְלֹא יִשְׁמַחוּ?

הֲלֹכָה וְתִקְנָה הַמֵּאֶכֶל.

בְּתוֹךְ הַסֵּעָדָה אָמַר לָהּ: אֶת יוֹדְעַת, כְּשֶׁהֵיטִי בֶן שְׁלוֹשׁ שָׁנִים

הַכְּרַתִּי אֶת בּוֹרְאִי וְנַעַר זֶה גִּדֵּל וְלֹא חָנֹךְ, וַיֵּשׂ מְקוֹם אֶחָד רְחוֹק

מִמֶּנּוּ מְעַט שְׁשָׁם מַחֲנִיכִין הַתִּינוּקוֹת, אוֹלִיכֵנוּ לְשָׁם.

אָמְרָה לוֹ: קַחְנוּ לְשָׁלוֹם.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו" (בראשית כב, ד) – וְלָמָּה בַּיּוֹם

הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן וְלֹא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי?

כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֲמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִין: הִמָּמוּ וְהִלָּךְ וְשָׁחַט אֶת בְּנוֹ.

"וַיֹּאֶר אֶת הַמְּקוֹם מִרְחוֹק" (שם) – וְהֵי אֵד נִרְאָה מִרְחוֹק?

מִלְמַד שֶׁמִּתְחַלָּה הָיָה מְקוֹם עֵמֶק, כִּינּוּ שֶׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

לְהַשְׁרֹת שְׁכִינָתוֹ עָלָיו וְלַעֲשׂוֹת מִקְדָּשׁ, אָמַר: אֵין דָּרָךְ מִלָּךְ לְשָׁכֵן

בְּעֵמֶק אֵלְמָא בְּמְקוֹם גְבוּהָ וּמַעְלָה וּמִיַּפֶּה וְנִרְאָה לְכָל,

מִיָּד רָמַז הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְסַבִּיבוֹת הָעֵמֶק שֶׁיִּתְקַבְּצוּ לְמְקוֹם

אֶחָד לַעֲשׂוֹת מְקוֹם לְשְׁכִינָה. אָמַר לוֹ אַבְרָהָם לְיִצְחָק: רֹאֶה אֲתָה

מָה שְׂאֵנִי רֹאֶה?

אָמַר לוֹ: אֲנִי רֹאֶה הָר נָאָה וּמִשְׁבַּח וְעֵנָן קָשׁוּר עָלָיו,

אָמַר לְנַעֲרָיו: רֹאִים אַתֶּם כְּלוּם?

אָמְרוּ לוֹ: אֵין אֲנוּ רֹאִים אֵלְמָא מִדְּבָרוֹת.

אָמַר לָהֶם: עִם הַדּוֹמָה לְחַמּוֹר!

מָה הַחַמּוֹר רֹאֶה וְאֵינוּ יוֹדְעִי, כִּי אַתֶּם –

"שָׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחַמּוֹר" (שם שם, ה)

"וַיִּסַּח אַבְרָהָם אֶת עֵצֵי הָעֵלְהָ וַיִּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ" (שם שם, ו) –

כִּיזֶה שֶׁהוּא טוֹעֵן עֲלוֹבוֹ בְּתַפְלוֹ.

"וַיֹּאמֶר הַנֵּה הָאֵשׁ וְהַעֲצִים וְאֵיזָה הִשָּׂה לְעֵלְהָ" (שם שם, ז) – בְּאוֹתָהּ

שֶׁעָשָׂה נֶפֶל פַּחַד וְנִרְאָה דְּוֹלָה עַל יִצְחָק, שֶׁלֹּא רָאָה בְּיָדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם

כְּלוּם לְקַרְבּוֹ, וְהִרְגִישׁ בְּדָבָר וְאָמַר: "אֵיזָה הִשָּׂה לְעֵלְהָ"?

מהתורה, גם מצוות השביעית התבטלה מהתורה (גיטין לו, א).

ואע"פ כן, למרות הדוחק, המשיכו ישראל בהסכמת הדור לקיים את השביעית והיובל, מתוך תקווה שעוד מעט יחזרו הגולים למקומם ויחזרו היובל והשביעית לנהוג מהתורה. אולם החטאים גברו, ותוך כעשרים שנה, מלכות אשור הגלתה גם את השבטים שהיו שותפים במלכות ישראל.

וכמאה ושלושים שנה לאחר מכן, גברו החטאים עוד, ובית המקדש נחרב, ואף שבטי יהודה, בנימין ולוי הגולו מהארץ. אז התקיימה הקללה האמורה

בתורה (ויקרא כו, לב-לה): "וְהִשְׁמַתִּי אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲיִבִיכֶם

הַיֹּשְׁבִים בָּהּ. וְאֶתְכֶם אֲזַרְהָ בַגּוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אֶחְרִיכֶם חָרָב, וְהִיִּתְהָ אֶרְצְכֶם

שְׂמִמָּה וְעָרִיכֶם יִהְיוּ חָרְבָה. אִזְ תִּרְצָה הָאָרֶץ אֶת שְׂבִתְתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשְּׂמָה

וְאֶתְכֶם בְּאָרֶץ אֲיִבִיכֶם, אִזְ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְצִתָּ אֶת שְׂבִתְתֶיהָ. כֹּל יְמֵי הַשְּׂמָה

תִּשְׁבֹּת אֶת אֲשֶׁר לֹא שְׁבַתְהָ בְּשְׂבִתְתֶיכֶם בְּשְׂבִתְתֶיךָ עָלֶיהָ".

נמצא שקרוב לשבע מאות שנה חיו כל שבטי ישראל בנחלתם וחיוב

השביעית והיובל היה מן התורה. ומעת שבני שבט ראובן וגד וחצי שבט

המנשה הגולו מנחלתם שבעבר הירדן המזרחי, בשנת 3,188 לבריאת העולם,

בטלה מצוות היובל מהתורה. אולם המשיכו ישראל לקיים את השביעית

והיובל מדברי חכמים עוד 151 שנה. ובשנת 3,339 לבריאת העולם, במוצאי

שנת השמיטה, נחרב בית המקדש הראשון, ופסקו ישראל למנות יובלות,

ונתבטלה החובה לקיים את מצוות השביעית. שהלכה היא שקדושה

ראשונה שקידשו ישראל את הארץ למצוותיה בטלה עם חורבן בית

המקדש. הרי שבסך הכל קיימו ישראל שבעה עשר יובלות, ואת היובל

השבעה עשר לא סיימו אלא בשנת שלושים ושש ליובל נחרב בית המקדש

הראשון (ערכין יב, ב; לב, ב; רמב"ם י, א). בגמרא ערכין לב, ב, מבואר שלאחר גלות

שבטי ראובן גד וחצי המנשה בטל היובל. ודין שמיטה שתלויה ביובל יבואר בהערה

הבאה. בשנת 3,206, 18 שנים אחר גלות ראובן וגד, הגלה שלמנאסר מלך אשור את

שאר השבטים שנשארו במלכות ישראל. מבואר בערכין לג, א, שלאחר כ-116 שנים,

החזיר ירמיהו את עשרת השבטים, ויאשיהו בן אמון מלך עליהם, וחזר היובל לחול

מהתורה (ועיין בהרחבות על כך). לפי המבואר בערכין יב, ב; לב, ב, גם לאחר

שחזרו עשרת השבטים, המשיכה הספירה ברציפות, שכן לדעת חכמים בני לאחר

שגלו המשיכו למנות יובל עבור השמיטות. אבל לר' יהודה, כשחזרו בני עשרת

השבטים החלו ספירה מחדש וספרו ל"ו שנים עד החורבן. לאחר שנחרב בית

המקדש הראשון לדעת רוב התנאים והאמוראים בטלה קדושת הארץ למצוותיה

(מגילה י, א; ערכין לב, ב), וכן נפסק למעשה (רמב"ם תרומות א, ה; בית הבחירה ו, טו). ולכן

כתבתי שבשבעים שנות גלות בבל בטלו שמיטות. וכ"כ רמב"ם י, ג, ומקורו בערכין

יג, א, שרק מעת שעלה עזרא החלו לספור שמיטים, משמע שעד אז אף מדברי

חכמים לא היו חייבים לקיימן. אמנם יתכן שאף שמצד הדין היו פטורים

מהמצוות, השתדלו לקיים שביעית מצד המנהג, וקצת משמע כך מרמב"ם י, ה,

בדעת הגאונים. וכן ביאר הרב רבינוביץ בפתיחה להלי' שביעית. המניין המקובל

בתקופת הראשונים הוא מיצירת האדם שהיתה בראש השנה (מולד וי"ד, שכן כתב

בסדר עולם, רש"י ועוד). אבל לאחר מכן נהגו למנות מבריאת העולם (ליצירה, מולד

בהר"ד), היינו מהיום הראשון לבריאה, שהוא כ"ה באלול, וממילא מוסיפים שנה

אחת למניין השנים, וכך אנו מונים כיום כשאומרים שהשביעית בשנת תשע"ה, וכך

כותבים בשטרות ובכתובות, וכך כתבנו למעלה. (אמנם רבים כותבים את תאריכי

התנ"ך על פי סדר עולם, וכך יוצא שחשבון השנים מוקדם בשנה אחת, שלא כפי

שאנו מונים היום). **בשבע הבא אי"ה: ד – ימי בית המקדש השני**

פיוט

מפיוטי הסליחות לעדות המזרח והמאגרב מושר לקראת סוף סדר

הסליחות. הפיוט נכתב ע"י ר' יהודה בן שמואל אבן בלעם (נודע בערבית

כאבו זכרייה יחיאל או אבן-אלעם (ד'תש"ס 1000 – ד'תתל"א 1070) שהיה

פרשן מקרא רבני מדקדק ואיש הלכה בספרד, מחבר הפיוט, נולד בטולדו

למשפחה מיוחסת במחצית השנייה של המאה ה-11, ועבר מאוחר יותר לעיר

סביליה, היה דקדקן ופרשן מקרא. סליחה זו שלו, שזכתה לתפוצה בכל

קהילות עדות המזרח, נועדה לאשמורת הבקר. הפיוט פותח בתיאור האדם

ששנתו נודדת עליו בזוכרו את חטאיו והוא קם ממיטתו על מנת לעמוד בפני

בוראו בבקשת סליחה ותחנון. המשפט החותם כל בית והמשמש כפזמון -

נִפְלָה נָא בְּיָדֵי כִּי רַבִּים רַחֲמָיו - לקוח מדברי דוד המלך שחטא וספר את עם

ישראל שלא לצורך. אז בא אליו גד הנביא ואמר לו שהוטלה עליו גזרה אחת

משלוש גזרות ועליו לבחור ביניהן: א. שבע שנות רעב; ב. שלושה חודשים

בהם ייגנף לפני אויביו; ג. שלושה ימים של מגפת דבר. דוד המלך בחר

בעונש הדבר ואומר: צַר לִי מֵאֵד נִפְלָה נָא בְּיָדֵי כִּי רַבִּים רַחֲמָיו וַיִּבְדַּע אֶדְם אֶל

אֶפְלָה - מוטב ליפול בידי הקב"ה מאשר בידי בשר ודם שכן רחמיו של

הקב"ה על עמו עשויים לגבור בסופו של דבר. ואכן המגפה נמשכה פחות

מהזמן הנקוב: וַיִּנְחַם יְיָ אֶל הָרָעָה וַיֹּאמֶר לְמַלְאָךְ הַמְּשִׁיחִית בְּעָם רַב עֲתָה הָרַף

יָדְךָ. אירוע זה עומד בבסיס הפיוט - האדם מוסר את עצמו באופן מוחלט

בידי האל מתוך תקווה ואמונה שרחמיו של הקב"ה יגברו והוא ישב על כסא

רחמים ולא על כסא דין, האדם פונה אל האל בבקשת סליחה ורחמים מתוך

אמר לו: הקדוש ברוך הוא בחר בך.

אמר יצחק: אם בחר בי הרי נפשי נתונה לו אבל על אמי צר לי ואף על פי כן -

"ויילכו שניהם יחדיו" (שם, טו, טז): זה לעקד וזה לעקד, זה לשחט וזה להשחט.

"ויבאו אל המקום" (שם, טז, טז) - שניהם מביאים את האבנים, שניהם מביאים את האש, שניהם מביאים את העצים;

אברהם דומה כמי שעשה חתנות לבנו, ויצחק דומה כמי שעשה חפה לעצמו.

אמר לו יצחק: אבא, מהר ועשה רצון יוצרך ושרפני יפה, ואפר שלי הולך לאמי ותניחהו, וכל זמן שתראהו אמי תאמר: זה בני ששחטו אביו.

אבא, מה תעשו בזקנותכם?

אמר לו: בני, יודעים אנו שמייתנו קרובה.

מי שנחמנו עד עכשו הוא נחמנו עד יום מותנו.

כשפא להקרב אמר לו יצחק: אבא!

אסרני בנדי וברגלי, שהנפש חצופה היא, וכשפארה המאכלת שפא אודעזע ויפסל הקרבן.

בבקשה ממך, עקדני, כדי שלא יעשה בי מום, - מיד "ויעקד את יצחק בנו" (שם).

אמר לו יצחק לאברהם: אבא!

לא תודיע את אמי כשהיא עומדת על הבור או כשהיא עומדת על הגג, שפא תפיל את עצמה ותמות.

"וישם אתו על המזבח" (שם) -

עיני אברהם פעיני יצחק ועיני יצחק בשמי שמים.

והיו דמעות נושרות מעיני אברהם עד שהיתה קומתו משוטטת בדמעות.

נטל את הסכין כדי לשחטו עד שיצא ממנו רביעית דמו, בא השטן ודחף ידו של אברהם ונפלה הסכין מידו,

וכן ששלח ידו לטלה - פער פיו בבכיה ונעה נעה גדולה, והיו עיניו מרופפות וצופות לשכינה

והרים קולו ואמר: "אשא עיני אל ההרים, מאין יבוא עזרי?" (תהילים קכ"א, א).

באותה שעה נגלה הקדוש ברוך הוא על המלאכים ופתח את הרקיע, ויצחק נשא עיניו וראה חדרי המרפבה וחרד ונדעזע.

עמדו מלאכי השרת שורות שורות ברקיע והיו צועקים ובוכים ואומרים זה לזה: ראו יחיד שוחט יחיד נשחט.

רבונו של עולם!

שבועת "כה יהיה זרעך" (בראשית טו, ח) - מה תהא עליה? מיד אמר הקדוש ברוך הוא למיכאל: מה אתה עומד? אל תניחני!

א. ברית נוספת!?

לא קל לבוא לבית הכנסת בשבת פרשת כי תבוא. אנו נפגשים עם פרשיית הברכות והקלות, המתארת בפירוט את המכות

הנוראיות שעשויות לנחות על העם, אם לא יקיימו את התורה. פרשייה זו, היא חלק ממעמד כריתת הברית בין ה' לעם ישראל

בכניסה לארץ, כפי שנאמר בסיומה: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחבר" (כ"ח, ט"ט)

פסוק זה מזכיר לנו כי כבר הייתה כריתת ברית בין ה' לישראל, לאחר מעמד הר סיני (שמות כ"ד). מתבקש לשאול, אם כן - מדוע יש צורך בברית נוספת?

גם את פרשיית הברכות והקלות אנו כבר מכירים מסוף ספר ויקרא (פרק כ"ו). פרשייה זו ניתנה בהקשר של מעמד הברית

בסיני. אמנם פרשיית הברכות והקלות מופיעה רק בסיום ספר ויקרא, אולם היא נאמרה לאחר מעמד הר סיני, כפי שנאמר בסיומה: "אלה החקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה" (ויקרא כ"ו, מ"ג).

משום שברכות וקלות הן חלק מהותי מכריתת ברית. הרעיון של ברית הוא הסכם ובו התחייבות של עם ישראל לקיים את התורה. חלק מן ההסכם כולל את ההשלכות של קיום הברית או הפרתה: ברכות או קלות. אם כן, מדוע בספר דברים צריכים לבצע כריתת ברית פעם נוספת, ולהיפגש שוב עם פרשיית הברכות והקלות?

הכרת אפסותו כיציר חומר, כעבד שבוי בידי יצרו ותאוותיו, והוא שואף להיפדות ולהיגאל ממצבו זה: ענני יי ענני בקראי מן המצר.

בזכרי על משכבי זדון לבי ואשמי ויקומה ואבואה אל בית אלהי ויהדומי

ואמר בנפשי עין בתחוני אלי שמי ונפלה נא ביד יי כי רבים רחמי

לך אלי צור חילי מנוסתי בצרתי בך שברי ותקותי אלוותי בגלותי

לך כל משאלות לבי ונגדך כל תאוותי פדה עבדך לך צועק מיד רוזני וקמיו

נפלה נא ביד יי כי רבים רחמי

ענני יי ענני בקראי מן המצר

וידוע בעמים כי ידך לא תקצר

ואל תבזה ענות עני צועק מתגרת צר

אשר פשעיו לך מודה ומתודה על עלומיו נפלה נא ביד יי כי רבים רחמי

מה יתאונו ויאמר מה ידבר ויצטדק

יציר חומר אשר תשוב גותו כאבק דק

מה יתן לך האדם כי ירשע וכי יצדק

הלא מליו ומפעליו כתובים בספר ימי ונפלה נא ביד יי כי רבים רחמי

חצות לילה לך קמו עבדך במהללם

זכות אבות להם תזכור ואל תפן למעללם

קנה עדתך כימי קדם קדוש יעקב גאלם

והנשא האל עושה השלום במרומי ונפלה נא ביד יי כי רבים רחמי

• **בזכרי על משכבי** - בלכתי לישון, בעלותי על משכבי, אני מהרהר ועורך חשבון נפש, ואז נזכר אני ב: • **זדון לבי ואשמי** - עוונותי, מעשי הרעים • **אל בית אלהי ויהדומי** - הולך אני אל בית הכנסת שהוא "בית מקדש קטן". בית הכנסת הוא כביכול ההדום, הכסא של האל, שכן שם הוא משרה שכינונו בתחתונים • **ואמר בנפשי עין** - בהרמי את עיני למרום בתפילה • **נפלה נא ביד יי** - מוטב שניפול ביד האל, שרבים רחמיו, והוא שופט צדק, מאשר ליפול לידי בשר ודם. הביטוי לקוח

מדברי דוד המלך לגד הנביא, בעת שהיה צריך לבחור את העונש שיקבל עם ישראל בשל חטא ספירת העם: ויאמר דוד אל ג' צר לי מאד נפלה נא ביד יי כי רבים רחמי וביד אדם אל אפלה (שמואל ב כד, יד) • **לך אלי צור חילי** - המיילים צור וחיל, מרמזות על כוחו של האל • **מנוסתי בצרתי** - אליו אני בורח בעת צרה • **בך שברי** - שבר הוא לשון תקוה וציפיה, כנאמר בתהלים: ואל-תבישני משברי (קט, טז);

שברו על יי אלהיו (קמו, ה) • **אלוותי** - כוחי • **לך כל משאלות לבי** - אתה יודע את כל משאלותי ורצונותי הכמוסים • **ונגדך כל תאוותי** - האל רואה את צפונות ליבו של האדם, רצונותיו ותאוותיו • **פדה עבדך לך צועק** - הצל, גאל, הן את האדם, היחיד, והן את עם ישראל, שהם כעבדים שאינם בני חורין • **מיד רוזני וקמיו** - מידי אויבי הקמים עליו להצר לו. ברובד העמוק יותר מדובר לא רק באויבים הפיזיים הממשיים, אלא גם באויבים הפנימיים, קרי היצר הרע והתאוות, שהאדם

משועבד אליהם • **בקראי מן המצר** - במובן הפרטי: מהמקום הנפשי הצר שאני שרוי בו, אני קורא אליך, ובמובן הכללי יותר: עם ישראל קורא אליך מן הגלות, שהיא מיצר לעומת מרחב הגאולה. עפ"י תהילים קיח, ה: מן המצר קראתי יי ענני

במרחב יי • **וידוע בעמים כי ידך לא תקצר** - כל העמים ידעו שאין גבול ליכולתך כאשר תגאל את עמוך, עפ"י במדבר, יא, כג: ויאמר יי אל משה ה' יי תקצר עתה תראה היקרך דברי אם לא • **ואל תבזה ענות עני** - אל תשיב ריקם את פני, ענות מלשון עוני וצער, עפ"י תהלים כב, כה: כי לא בזה ולא שפך ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשעו אלו שמע • **צועק מתגרת צר** - תגרה מלשון מאבק, מריבה, נאנק תחת עול הצרים עליו • **אשר פשעיו לך מודה** - מודה ומתודה על חטאיו •

ומתודה על עלומיו - מתודה גם על חטאות נעוריו • **מה יתאונו ויאמר** - מה יוכל האדם לטעון לטובתו, והלא הוא: • **יציר חומר** - קורץ מחומר, מעפר • **אשר תשוב גותו כאבק דק** - ואל עפר ישוב במותו • **מה יתן לך האדם** - כביכול מה יוכל בשר ודם, להוסיף לאל, וכי מה זה משנה לו לאל כביכול, אם האדם רשע או צדיק, שהרי הוא מרום ונעלה מכל זה • **הלא מליו ומפעליו** - בסופו של דבר מיליו ומעשיו של האדם רשומים וגלויים בפני האל, וגם אם האדם יתאונו או יצטדק זה לא יעלה או יוריד מן האמת • **חצות לילה לך קמו** - הכוונה לסליחות, שנערכות בחצות לילה •

עבדך במהללם - עם ישראל נושאים תפילה • **זכות אבות להם תזכור** - זכור את זכות אבותם אברהם, יצחק, ויעקב, הקיימות ועומדת לעולם • **ואל תפן למעללם** - אל תלחש לעוונותיהם. מעללם מלשון תעלול, וכן משחק מילים עם המילה מהללם, בשורה הקודמת • **קנה עדתך כימי קדם** - קנין הוא לשון ברית, הבטחה. זכור לעמך חסד נעורים וזרות איתם ברית כבראשונה, עפ"י תהילים עד, ב: זכר עדתך קניית קדם גאלת שבת נחלתך הר ציון זה שכנת בו • **קדוש יעקב גאלם** - כינוי לאל, הגואל את עמו. עפ"י ישעיהו כט, ג: והקדו ישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו • **והנשא האל** - לשון רוממות ומלכות • **עושה השלום במרומי** -

ב. ברית הארץ

מעמד הברית עצמו מתואר בתחילת הפרשה. שם מוסבר כי יש לעשותה על שני הרים, כאשר הר גריזים מסמל את הברכות והר עיבל את הקללות (כ"ז, י"ב-י"ג). מעט לפני מעמד הברית מתוארת מצווה פחות מוכרת – כתיבת התורה על אבנים בעת הכניסה לארץ. את הכתיבה יש ללוות בטקס הכולל בניית מזבח והקרבת שלמים ועולות (שם, א-ח). גם מצווה זו קשורה למעמד כריתת הברית, שכן היא נעשית בהר עיבל.

אם נשווה זאת למעמד כריתת הברית שהתקיים לאחר מעמד הר סיני, ניווכח בדמיון בין הטקסים: "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל דְּבָרֵי ה' וַיִּשְׁכֹּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וַשְּׁתֵים עָשָׂר מִצֵּבָה לְשָׁנִים עָשָׂר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלֵוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַה' פָּרִים... וַיִּקַּח סֹפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם..." (שמות כ"ד, ד-ח). גם כריתת הברית בהר סיני כוללת נוכחות של התורה הכתובה וכן מזבח עליו מוקרבים עולות ושלמים. אך ניתן להבחין גם בהבדלים בין שני הטקסים: בהר סיני התורה נכתבת על ספר ואילו כאן על אבנים. בנוסף, שם בונים מזבח ולצידו שתיים עשרה מצבות ואילו כאן מזבח העשוי מאבנים שלמות (כ"ז, ו).

מה עומד מאחורי הפער בין שני המעמדות?

נראה כי הבדלים אלו מלמדים על ההבדל המהותי בין הבריתות. הברית הראשונה קשורה לקבלת התורה בסיני. התורה אז לא הייתה מזוהה עם מקום מסוים. היא ניתנה לעם הנווד במדבר, הלוקח עמו את תורתו ממקום למקום. לכן, היא נכתבת על ספר ומוקראת על ידי משה במעמד. יש להתחיל ולקיימה מתוך תקווה כי היא תוביל את העם בנדודיו, עד הגעתו לארצו המובטחת.

לעומת זאת, הברית בפרשתנו היא לא על התורה אלא על הארץ. קיום התורה הופך לתנאי לקבלת הארץ ולהישארות בה. רעיון זה מגולם בכתיבת התורה על האבנים – התורה מפסיקה להיות כתובה על ספר נודד, אלא הופכת להיות רשומה על אבני הארץ. אין גם צורך לקרוא אותה במעמד זה, אלא רק לחקוק אותה על אבני הארץ.

ד"ר מרדכי ארגב

כתיבה זו הופכת להיות התנאי לכך שעם ישראל יוכלו לבוא אל הארץ: "מִיִּכְתְּבָתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבֶר־לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל הָאָרֶץ" (כ"ח, ג). היכולת להתגורר בארץ הופכת להיות תלויה בתורה. אם התורה תקינה ישבו ישראל לבטח בארצם, כפי שמתואר בברכות. אם היא תופר, הארץ שעליה חקוקה התורה תרעד מתחת רגליהם והיא תגלה אותם ממנה, כפי שמתואר בקללות. התורה כבר לא נמצאת בשמים או על ספר. היא הופכת לחלק מהותי מהמגורים בארץ.

מכיוון שהברית כעת היא על הארץ, אין גם צורך בשתיים עשרה המצבות לשבטי ישראל. הברית הנפרדת לשבטים התאימה לתקופה הראשונית, בה העם היה נפרד לשבטיו. גם בארץ ישב העם לשבטיו, אך מטרת הברית היא ליצור ערבות הדדית בין השבטים ביחס לקיום התורה בארץ. לכן הם מתרכזים סביב מזבח אחד ותורה אחת. מגמה זו מהווה המשך לציווי שהופיע בפרשת ראה, לעבוד את ה' במקום אחד, שבו יבחר ה' (פרק י"ב).

ג. אבנים שלמות

אם נעיין במצוות כתיבת התורה על האבנים, נראה כי היא משולבת יחד עם מצוות בניית המזבח: "וַיִּכְתְּבָתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבֶר־לְמַעַן אֲשֶׁר יִבְנֶה אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יִבְנֶה הַיּוֹם בְּהָר עֵיבָל וְשָׂדֶה אוֹתָם בְּשֵׂיט: וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' אֶ-לֶהֵיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא תִנְיֶיךָ עֲלֵיהֶם בְּרֹזֶל: אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶנָּה אֶת מִזְבֵּחַ ה' אֶ-לֶהֵיךָ וְהִעַלִּיתָ עָלָיו עֹלֹת לַה' אֶ-לֶהֵיךָ: ... וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיִּטֵּב" (כ"ז, ג-ח). הניסוח כאן נראה מוזר: קודם מופיע הציווי לכתוב את התורה על אבנים, לאחר מכן מופיעה מצוות הקמת המזבח מאבנים שלמות ורק לאחר מכן מופיעה שוב המצווה לכתוב את התורה על האבנים. מן הפסוק האחרון, המופיע לאחר הציווי על המזבח, נראה כי הכתיבה צריכה להיות על אבני המזבח עצמו! אכן, בספר יהושע מתואר כי כך נעשה: "אִזָּ וּבְנָה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לַה' אֶ-לֶהֵי יִשְׂרָאֵל

שיבוץ מתוך הקדיש: עֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה בְּרַחֲמָיו שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרוּ אָמֵן. המשורר משתמש בה"א הידיעה לפני המילה שלום, כפי שאנו נוהגים לומר בעשרת ימי תשובה (השלום, במקום שלום).

נופגשים בפרשה (שיחה עם אראל סג"ל) – פרשת כי תבוא

הרב אורי שרקי שליט"א

למה מחנכת אותנו מצוות הבאת הביכורים?

הפרשה העוסקת בביאה אל הארץ נפתחת במילים: "והיה כי תבוא אל הארץ" (דברים כ"ו, א'). "והיה" - לשון שמחה, ההפוכה מן "ויהי" שהיא לשון צער. המילה "היה" היא בלשון עבר, ואילו תוספת ו' ההיפוך בתחילתה גורמת לה לעבור ולהיות בלשון עתיד - "והיה". משמע, שכאשר אדם מסוגל להפוך את העבר לעתיד - אז מופיעה השמחה. התורה פתחה אם כן את הכניסה אל הארץ בציון העובדה שמדובר בדבר משמח, וזהו דבר שאיננו ברור מאליו. יחד עם זאת, ישנן כמובן סכנות בכניסה לארץ, ובראשן - **ההשתקעות** בה. במצוות הביכורים נבחנת היכולת שלנו להבין שאנו איננו מכירים שורשים לגמרי באדמה הזו, איננו משתקעים בה לגמרי, אלא אנו מכירים שהאדמה הזו ניתנה לנו ע"י הבורא ולו אנו נותנים את ראשית תבואתנו. הראשון בהיסטוריה להביא ביכורים היה הבל שהביא מן הראשית ומן המשובח שברשותו - "**מבכורות צאנו ומחלבהן**" (בראשית ד', ד'), ולעומתו קין עשה את ההפך. אלו הן שתי עמדות נפשיות מנוגדות, האחת מעמידה את הזולת במרכז, והאחרת את האדם. כאן מלמדת אותנו התורה שדווקא מי שמסוגל להביא את ראשית תבואתו אל מי שהוא הזולת המוחלט - הקב"ה - הוא זה שמסוגל לרשת את ארץ ישראל ולקבל את התורה (ששתיהן קרויות "ראשית"). על אף שהנטיה הבסיסית של האדם היא לא לתת לאחר, ארץ ישראל היא ארץ שתובעת אידיאליזם. הלא אילו היינו בוחנים רק את השיקולים המעשיים, ודאי שאין היהודים 'מרוויחים' משהותם בארץ ישראל, ההפך הוא הנכון. כל מעשינו כאן איננו עבורנו - "**לא לנו ה' לא לנו, כי לשמך תן כבוד**" (תהילים קט"ו, א'). ארץ ישראל במצוות הביכורים מוצגת אם כן כארץ התובעת מן האדם להיות אידיאליסט. ברגע שאתה רוצה להרוויח מכך משהו - מוטב שתחפש מקום אחר. נוסף על כל אלה, מצות הביכורים מלמדת אותנו גם על **התחדשות** האדם המביא את הביכורים אל בית המקדש יכול להיות אדם שאבותיו הם תושבים ותיקים הנמצאים בארץ למעלה מחמש מאות שנה. אותו אדם איננו מכיר שום ארץ אחרת מלבד ארץ ישראל, ועל אף זאת הוא אומר אל הכהן: "**הגדתי היום לה' א-לוהיך כי באתי אל הארץ**" (דברים כ"ו, ג). כלומר, על מנת שארץ ישראל תמלא את תפקידה כראוי ועל מנת שלא נסיים כמו שסיימו הכנענים חלילה, עלינו לזכור תמיד שרק היום באנו אל ארץ ישראל, שיש בנו איזו התחדשות מתמדת ביחס אל ארצנו. לכן, התשובה שאדם צריך לתת כאשר הוא נשאל "מדוע אתה פה?" לא צריכה להיות: "מפני שנולדתי פה", אלא: אני חלק ממהלך היסטורי כולל בעל משימה הנוגעת בסופו של דבר לאנושות כולה, ומתוך כך אני חי בארץ ופועל בה.

מה עניינו של וידוי מעשרות?

אנו עסוקים בימי אלול בסליחות ווידויים. הוידוי המצוי מכוון כלפי העבירות של האדם, כשעל ידי הזכרתן בפה נשלמת התשובה עליהן. אלא שלא די בהתוודעות האדם לצד הרע של מעשיו, יש גם צורך להעלות למודע את הצדדים החיוביים של חייו. לזה מכוון הוידוי שבפרשתנו, וידוי מעשרות: "**כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך... וענית ואמרת לפני ה' א-לוהיך: ביערתי הקודש מן הבית, וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר ציויתני...**" (דברים כ"ו, י"ב-י"ג). כאשר האדם השלים את חובותיו במתנות כהונה ולויה והחובות כלפי העניים, עליו להיפגש עם הטהרה שבו, שלא יהיה רשע בפני עצמו. מתוך שמעלה האדם את זכויותיו, הוא מתעודד לדבוק דווקא בטוב, בבחינת "**טעמו וראו כי טוב ה'**" (תהילים ל"ד, ט'). כאשר מתחיל אדם לאהוב את מעט המעשים הטובים שעשה, הוא חפץ להוסיף מעשים טובים, וכך מוכן הוא לימי הדין והתשובה.

מה ניתן ללמוד מאזכור צעקות של בני ישראל בשעבוד מצרים?

דבר ידוע ומפורסם באומה הישראלית הוא שכאשר האדם או הציבור נתון בצרה - יש לו להתפלל אל ה', ועל ידי תפילה בכוונה ובדמעה ובכוונת הלב אנו מובטחים שהקב"ה עונה לתפילותינו. דברים אלו נראים פשוטים, אלא - שלא תמיד האדם יודע להתפלל. כיצד יעשה אדם, הנתון בצרה, ואינו יודע להתפלל? מוזכר בפרשתנו שכאשר אבותינו שועבדו במצרים "**ויורעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה. ונצעק אל ה' א-לוהי אבותינו וישמע ה' את קולנו**" (דברים כ"ו, ו-ז). מתקבל הרושם שאבותינו התפללו אל ה' ובזכות זה נגאלו ממצרים. אלא שכאשר נתחקה אחר האמור בספר שמות נגלה שהתמונה שונה במקצת: "**ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויצעקו**" (שמות ב', כ"ג). לא נאמר שהם זעקו אל ה', אלא רק

בְּהָרַ עֵיבָל... מִזְבַּח אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת אֲשֶׁר לֹא הֵנִיף עֲלֵיהֶן בְּרָזָל... וַיִּקְרָב שָׁם עַל הָאֲבָנִים אֶת מִשְׁנֵה תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר קָרַב לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (הושע ח, ל-ל"ב)

קצת מסתבר כי כתיבת האבנים אינה מצווה כשלעצמה, אלא היא חלק ממצוות המזבח במעמד כריתת הברית. מדוע לשלב בין מזבח לבין כתיבת התורה? כמו כן, מדוע הניסוח בפרשתנו כה סבוך? קודם מופיעה המצווה לכתוב את התורה בנפרד ואז הקמת המזבח, כביכול על אבנים אחרות. רק בסוף אנו מגלים כי מדובר על אותם האבנים.

מניסוח התורה אנו למדים שיש כאן שני עניינים נפרדים שיש לשלבם. המצווה הראשונה היא כתיבת התורה על אבני הארץ, המסמלת את החיבור בין שמירת התורה לבין הישיבה בארץ. המצווה השנייה היא לעבוד את ה' בארץ, דרך הקמת מקום מקודש והקרבת קרבנות אליו, המסומלת במזבח. אלו שני עניינים הקיימים בנפרד – קיום התורה ופולחן ל-ה'. אולם, שניהם בסופו של דבר מתחברים ומשתלבים עם הארץ – עבודת ה' היא בעצם קיום התורה בארץ. לכן, את שניהם יש לעשות עם אבנים שלמות מן הארץ.

התורה מדגישה כאן וכן בספר יהושע שהאבנים האלו לא היו מסותתות אלא שלמות האיסור להניף ברזל על אבני המזבח מופיע כבר בספר שמות (כ', כ"ב), שם מוזכר לראשונה "מזבח אבנים", שהממוש שלו מתרחש כעת. לרוב נהוג להסביר את איסור הנפת הברזל כמוזכר רצח, אולם אין זה מפורש בכתובים. כאן ניסיתי ללכת בדרך אחרת. פה ובספר יהושע אמנם מוזכר שלא הונפו על האבנים ברזל, אולם גם מודגש כי מדובר על "אבנים שלמות". ייתכן כי דגש זה מלמד על החיבור לאבנים הטבעיות של הארץ, שהוא זה שצריך ליצור את המזבח ואת המצע לכתיבת התורה. הסיתות בברזל פוגע בחיבור הדברים לארץ הטבעית, הגולמית. האמירה היא שכעת עבודת ה' וקיום התורה משתלבים עם הארץ הפיזית. לו האבנים היו מסותתות, התורה והמזבח היו נעשים על אבן מלאכותית. השימוש באבנים טבעיות מסמל את החיבור לארץ. התורה נכתבת על האבנים שהופכות למזבח ויחד מקיימים איחוד של עבודת ה' חדשה, המקושרת כולה לישיבה בארץ. כך הארץ מפסיקה להיות ארץ רגילה שבה יושבים בנחת. כל הישיבה בה תלויה בעבודת ה' ובתורה החרוטה על אבניה.

ד"ר מרדכי ארגב

ד. מצוות ביכורים

שתי מצוות פותחות את פרשתנו ומופיעות לפני מעמד הברית – מצוות הביכורים ויודיו מעשרות. שתי המצוות הללו מסיימות את נאום המצוות הארוך לאחר מצוות ויודיו מעשרות מופיעים פסוקי סיום לנאום המצוות (כ"ו, ט"ז-י"ט). לאחר מכן, מתחיל נאום חדש המתאר את מעמד כריתת הברית (כ"ז, א). שהתחיל עוד בפרשת ואתחנן (פרק ה'). לכאורה היה נכון יותר לשייך אותן לפרשה הקודמת, כי תצא, המכילה מצוות רבות – ובכך לסיים את הפרשה הקודמת בסיום נאום המצוות. אם כן, יש לתמוה על מחלקי הפרשות – מדוע "העבירו" את שתי המצוות האחרונות לפרשתנו, העוסקות בכריתת הברית, ולא שייכו אותן לנאום המצוות? אולם, ייתכן כי ישנה ייחודיות בשתי המצוות הללו, ההופכת אותם ליחידה הקשורה גם לכריתת הברית ולא רק לנאום המצוות. רובה של פרשיית הביכורים (כ"ו, א-י"א) לא עוסקת בהבאה המעשית של הביכורים למקדש. לכך מוקדש רק פסוק יחיד (שם, ב). עיקרה באמירות שעל מביא הביכורים לומר בעת הבאתם, המכונות "מקרא ביכורים" (שם, ג-י"א). ראשית, כאשר מגיע האדם אל הכהן עם ביכוריו הוא מצהיר: "הַגְדַּתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֵי לְהִיף כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׁבַע ה' לְאֲבֹתַי לָתֵת לָנוּ" (שם, ג). אמירה זו נשמעת מוזרה – היא אולי מתאימה לדור הנכנס, המביא את פרותיו למקדש. אולם מדובר כאן על מצווה לדורות! כיצד בעוד כמה מאות שנים, אמור לבוא חקלאי עם פירותיו למקדש ולומר "באתי אל הארץ!!" אבות אבותיו הם אלו שבאו, לא הוא. גם שאר מאמר הביכורים, בו מביא הביכורים מתאר את יציאת מצרים והכניסה לארץ, נאמר בגוף ראשון, כאילו האירועים התרחשו לו באופן אישי: "וַיִּרְעוּ אֲתָנּוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה וַיַּנְצֵק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתַי וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ וַיִּוָּצְאוּנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְרָע נְטוּיָה וּבְמִרְא גָדֹל וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתֵּימַי: וַיְבָאוּנוּ אֶל הַמְּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (כ"ו, ה-ט) נראה, כי במאמר

ויזעקו'. ואף על פי כן נאמר שם: "ותעל שועתם אל הא-לוהים". אם כן, מגלה לנו הכתוב שאע"פ שאבותינו לא התכוונו להתפלל, וגם לא יכלו להתפלל - מפני שעובדי עבודה זרה היו, אנתחם נחשבה ע"י הקב"ה לתפילה. כך גם בפרשתנו, אם נדייק בטעמי המקרא נראה שלא נאמר ברצף: "ונצעק אל ה' א-לוהי אבותינו", אלא 'ונצעק' - זקף קטן, יש כאן הפסקה, צעקנו בגלל שהיה קשה לנו, והקב"ה הוסיף "אל ה' א-לוהינו", החשיב את הצעקה כתפילה אליו. מכאן, שכאשר האדם נתון בצרה ובסבל, ממדים בלתי מודעים של האישיות שלו מופיעים, הסגולה הפנימית נחשפת, ונחשב לו כאילו כיוון בכל הכוונות הראויות לכיוון. הסגולה שלנו מופיעה במיוחד דרך כח הפה שלנו - על ידי הדיבור, הצעקה. גם בחיי היום יום, ישנן אמירות וביטויים סתמיים בתוך האומה הישראלית שהן מלאות קדושה. מצאנו בתלמוד את הביטוי: "כדאמרי אינשי" - כפי שבני האדם אומרים. יש כנראה הנחת יסוד, שאמירתם הסתמית של בני ישראל, היא בעלת לימוד - בעלת תוכן לימודי. כמו שאמרו על תלמידי חכמים ששיחת חולין שלהם צריכה תלמוד (סוכה כ"א), וכך ששיחת חולין של בני ארץ ישראל צריכה תלמוד (ויקרא רבה ל"ד, ז). כך אנחנו רואים בימינו, שישנן פליטות פה של האדם המצוי ברחוב, שאינן מוסברות על פי התוכן ההכרחי שלו. למשל, כאשר שני ישראלים נפגשים ומדברים על כל הצרות שיש במדינה. אחרי זמן לא מבוטל של קטרוגים, לפני שהם נפרדים, שניהם אומרים: "יהיה טוב". ומניין להם שיהיה טוב, הרי כל ההכרה שלהם אומרת את ההפך?! אלא שהאמירה הסתמית הזו, המצויה בכל האומה הישראלית בימינו, היא ביטוי לסגולה הפנימית הנשמטית של ישראל 'המאמינים בני מאמינים' (שבת צ"ז) שבכל צרותינו הקב"ה מושיענו, וכל המסכים ההכרחיים האומרים שרע, בעצם נפרצים על ידי האמירה התת מודעת, הפורצת את דרכה אל הפה היהודי האומר בסופו של דבר: "יהיה טוב."

מה בין הביכורים לתרומות ומעשרות?

הביכורים הם הדבר הראשוני ביותר מכל הקרבנות, מדובר בשיא ה"ראשית". כל יתר ההפרשות אותן מצווה האדם לעשות מגיעות מאוחר יותר: המעשרות מגיעים כאשר יש כמות גדולה יחסית של תבואה (או כאשר הבהמות כבר גדלו), הפרשת חלה כאשר הבצק כבר קיים, וכו'. הביכורים הם ההופעה הראשונה של כל העבודה החקלאית, זהו 'הפרי הראשון', יש משהו מגן עדין שם. יש כאן אמירה ברורה של היהדות: עוד בראשית ההכרה האנושית שלך - עליך לתת דבר מה לזולת. במדרש רבה מסופר על גוי רומאי שעשה סעודה גדולה לכל אנשי הכפר, והזמין לסעודה גם את יהודי הכפר. במהלך הסעודה מצא אותו גוי מאכל אחד מקולקל, ומרוב כעסו מייד הפך הוא את השולחן כולו. היהודים שאלו אותו: "בגלל מאכל אחד הופך אתה את השולחן כולו?", אמר להם הגוי: "אתם אומרים כן מפני שיש לכם עולם הבא ולכן אין אתם משגיחים על החסרונות בעולם הזה, ואילו אני צריך שהכל יהיה מושלם עוד בעולם הזה". מסיפור זה נמצאנו למדים על הניגוד הגדול בין הרומאי ליהודי. הרומאי רואה את העולם הזה בתור הזירה הבלעדית של הקיום, ולכן בהחלט יכול להיות שהוא יהיה מתוסכל מכך שדווקא את ראשית הדבר שעליו הוא עמל ויגע במשך זמן רב יקחו ממנו. לעומתו, היהודי מבין שהוא שייך למימדי חיים אחרים לגמרי, שיש לו עם מי לדבר - יש לו את ריבונו של עולם שפנה אליו וציווה עליו לתת לו את הראשית, ולכן אדרבה - הוא שמח לתת לו אותה, כי הוא מבין שמדובר במעשה של שותפות עם ריבונו של עולם, במפגש עמו.

אומר משה לעם: "ולתתן עליון על כל הגוים" - באיזה מובן?

קיים קשר הדדי בין ישראל להקב"ה, הנקרא בתלמוד "תפילין של ישראל", ו"תפילין דמארי עלמא" (שבת ו'). למדו זאת חז"ל מהפסוקים בפרשתנו המציינים התקשרות כפולה בין ישראל לקב"ה: "את ה' האמרת היום להיות לך לא-לוהים וללכת בדרכיו ולשמור חוקיו ומצוותיו ומשפטיו ולשמור בקולו" (דברים כ"ו, י"ז), זה צד ההתחייבות שלנו כלפי ה'. ומצד ה' כלפינו נאמר "וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך, ולשמור כל מצוותיו" (שם, י"ח). כאן עולה השאלה: הלא שמירת המצוות שייכת להתחייבות שלנו כלפי ה', ומדוע נכללת היא בהתחייבות ה' כלפינו? רבינו חיים בן עטאר, בעל "אור החיים" הקדוש, עונה שזכות היא לנו שהקדוש ברוך הוא מצפה מאתנו לקיים את כל המצוות, בעוד שלאומות העולם לא נתן אלא מצוות מעטות. מתוך כך מובן המשך הכתוב: "ולתתן עליון על כל הגוים אשר עשה" (שם, י"ט), המבטא את הזכות הגדולה שיש לעם ישראל לקיים מצוות רבות ולהדריך את אומות העולם. מכאן עולה שריבוי המצוות אינו טורח לעם ישראל, כי אם מעלה עצמית, ביטוי לבחירה המיוחדת לישראל ולאחריות שהיא נושאת בקרבה.

מה ענין מעמד חידוש הברית בשכם?

ברית זו נעשתה ב"הר הברכה" וב"הר הקללה" - הר גריזים והר עיבל. נראה

הביכורים מתחיל הרעיון שתואר בהמשך על ידי חז"ל – "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים" (משנה פסחים י"ה). באופן מעניין, ההגדה של פסח מורכבת ממדרשי אגדה על פסוקי מאמר הביכורים בפרשתנו. לכאורה, היה מתאים יותר לבנות את ההגדה ממדרשים על פסוקי ספר שמות המתאר ישירות את השיעבוד והגאולה. ייתכן שהסיבה היא כי עיקר הרעיון של ליל הסדר הוא לחוות כאילו אנו יצאנו ממצרים. זהו בדיוק מטרתו של מאמר ביכורים – לחבר בין היושב בארץ לבין יציאת מצרים. לכן חז"ל חיברו בין ההגדה למאמר ביכורים ולא לספר שמות, העוסק בסיפור ההיסטורי בלבד ולא בחיבור שלו להווה. כאשר מביא האדם את פירותיו הראשונים למקדש, הוא צריך לחוש כאילו הוא בעצמו עבר את המאורעות ההיסטוריים הגדולים והם אלו שהובילו אותו לרגע הזה, רגע ההנאה מפירות הארץ. האדם באופן טבעי אוהב את השגרה, את המוכר והיציב. אנו לא אוהבים טלטלות וסערות מיותרות. אם הן עוברות עלינו, אנו לרוב מתגעגעים ליציבות ולשקט הבטוח. כאשר הסערה מסתיימת, בני האדם מעדיפים לשכוח את מה שהיה ולהנות שוב מן היציבות. אלו תכונות טבעיות שיש בהם גם הרבה טוב, אך יש בהן גם סכנה. שקיעה בתוך שגרה ויציבות עשויה לגרום לניווט רוחני. יש פחות רצון להתאמץ, להתפתח ולחיות חיים דינאמיים, בשל ההישענות על המוכר והרגיל. מצב זה יכול להוביל גם לביטחון עצמי מופרז ולחוסר תשומת לב לאתגרים העומדים לפתחנו. ידוע כי אימפריות נפלו דווקא כאשר היו מבוססות ויציבות. הן שקעו בניווט והתפררו מבפנים. זוהי הסכנה העומדת גם לפתחם של ישראל. על רעיון זה חוזר משה כמה פעמים בספר דברים ראה למשל בעיונו לפרשת עקב. מקרא ביכורים נועד לסייע להתמודד עם סכנה זו ולהשאיר את עם ישראל במתח רוחני. דווקא כאשר האדם הנהנה מפירותיו הראשונים, הוא עשוי להרגיש את תחושת היציבות והנינוחות הנעימה שבארץ. אין בכך רע, אך לפני כן עליו לחוש כאילו הוא עצמו יצא ממצרים ועבר את הכניסה לארץ. כך הוא יחוה את העובדה שהישיבה בארץ אינה מהווה תעודת ביטוח. היא לא הייתה מאז ומעולם ברשותנו. היא ניתנה לנו על ידי ה', אך בתנאי שנלך בדרכיו. אם התנאי יופר, גם ההנאה מהפירות לא תימשך לנצח.

ד"ר מרדכי ארגב

ניתן להבין את הקשר בין מצוות הביכורים לבין מעמד כריתת הברית. שתיהן מכוונות לאותה הנקודה – כדי להיכנס לארץ ולהמשיך להחזיק בה, יש לזכור שהישיבה בה לא מובנת מאליה ותלויה במעשינו. את הקשר בין הדברים אפשר לראות בביטוי החוזר בין הפרשיות. בפרשיית ביכורים נאמר: "וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ" (כ"ו, א') וכן "כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ" (שם, ג'). כך גם במעמד הברית: "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת פֶּלֶא דְבְרֵי הַתּוֹרָה... לְמַעַן אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל הָאָרֶץ" (כ"ז, ג'). הישיבה בארץ אינה סטטית. יש כל הזמן צורך "לבוא אל הארץ" ובעצם לזכות בה שוב ושוב. עם ישראל צריך להיות ראוי לארץ – רק כך יוכל להמשיך ולבוא אליה. אם הוא יסטה מן הדרך, הוא יאלץ להפסיק לבוא אליה ולהיפרד ממנה, כפי שמתואר בברית.

ה. וידוי מעשרות

גם מצוות וידוי מעשרות מבטאת רעיון דומה. בסיום כל שלש שנים, יש לבער את כל המעשרות מן הבית ולתת אותם ללוויים והעניים (כ"ו, י"ב). גם כאן, כמו בביכורים, עיקר המצווה הוא בדיבור. לאחר סיום הבאת המעשרות האדם מתוודה מול ה' כי נתן את המעשרות לפי הכללים (שם, י"ג-י"ד) ולאחר מכן מסיים בתפילה: "הִשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבְתָּנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" (שם, ט"ו).

רש"י מפרש את הקשר בין וידוי המעשרות לתפילה הזו: "עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שעליך לעשות שאמרת אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם" (רש"י שם) וידוי המעשרות והתפילה בסיומו מציגים את ההדדיות הקשורה בישיבה בארץ. עם ישראל צריך לקיים את המצוות ולעשר את התבואה. מנגד, ה' מתחייב להעניק את השפע והברכה של הארץ. זהו בדיוק הרעיון של כריתת הברית – הישיבה בארץ מותנית וכרוכה במעשי העם. בוודאי המעשרות האדם מראה ל- ה' שהוא עשה כנדרש ולכן מחכה לקיום חלקו של ה' בברית, בהבאת הברכות שהובטחו בה.

שזהו המקום בו לכתחילה היה צריך להתקיים מעמד נתינת התורה, שכן כפי שמעידה התורה בעצמה בראש פרשת "בשלח", התוכנית המקורית היתה לצאת ממצרים ולהכנס ישירות אל ארץ ישראל – ושם לקבל את התורה. אלא שהיה חשש "פן ינחם העם בראותם מלחמה ושובו מצרימה" (שמות י"ג, י"ז), ולכן בדיעבד התורה ניתנה בסיני, בחוצה לארץ, במעמד אימתני ביותר שבו העם היה מצוי למטה, בתחתית ההר, הדיבור יצא מלמעלה ואסור היה לעלות בהר או אף לגעת בו. לעומת זאת, בהר גריזים והר עיבל המראה היה הפוך לגמרי – העם ניצב על מורדות שני ההרים, והקול יצא מלמטה מפי הלוויים – קול אנושי שבא מן הארץ. אפשר לומר שמעמד הר סיני היה מעמד של קבלת "תורה מן השמים", ואילו כאן היה מעמד של קבלת "תורה מן הארץ". הדבר בא ללמדנו שיש לפייס אותנו עם הטבע, יש קדושה בטבע של ארץ ישראל ואף ציפייה לכך שהמצוה לא תבוא מתוך ניגוד בין הנשמה לבין הגוף אלא ממעמקי החיים הטבעיים. מעמד זה נעשה כאמור בעיר שכם. מבחינה גיאוגרפית, שכם היא הנקודה האמצעית של ארץ ישראל. עד היום, סמוך לקבר יוסף ישנה גבעה קטנה הנקראת "ראס טבור" והיא כנראה המקום המכונה "טבור הארץ" בספר שופטים (ט', ל"ז). הדבר בא ללמדנו שאם אתה רוצה להפגש עם המרכז של הארציות – עליך להגיע דווקא לשכם. וזה אם כן חרב פיפיות, זו ברכה וקללה. מפני שהארציות יכולה לתבוע את כל הברכה עבורה – ואז היא הופכת למקום של מחלוקת, מקום של נפילות, ולעומת זאת – היא יכולה להיות גם מקום של התעלות, הלא כל נשכח שהביטוי "מקדש ה'" מוזכר בספר יהושע דווקא בהקשר של שכם (יהושע כ"ד, כ"ה-כ"ו). שכם אם כן זהו מקום מאוד עוצמתי, וככל דבר שהוא עוצמתי – הוא יכול להיות נעלה ביותר וירוד ביותר כאחד. לא במקרה שכם היא מקום הברית בין בני ישראל לה', בדיוק כפי שמקום הברית של האדם עצמו יש בו עוצמות חיים אדירות שיכולות להוביל להרבה קדושה או להרבה טומאה חלילה. העיר הנגדית לשכם הלא היא חברון; חברון היא כל כולה רוחנית, זוהי העיר שבה יש הכמות הגדולה ביותר של מסגדים בארץ, וכל מי שחי בה מרגיש את הרוחניות שדבקה בו. לעומתה, שכם היא עיר מאוד ארצית, היא מקום יסודה של ממלכת ישראל שהיתה כלכלית ביותר. ירושלים, ובמרכזה הר המוריה באים לאזן בין שני המוקדים הללו. אנו זקוקים לשני הכוחות הללו בעבודת ה' שלנו – גם הגשמיים וגם הרוחניים, ורק אם יש לנו גם את חברון וגם את שכם, גם את יהודה וגם את שומרון – רק אז ירושלים יכולה להיות גשר ביניהן.

כי תבוא – אני יודע!

1. שבעת המינים בלבד 2. הארמי – לבן, אבי – יעקב 3. שיעור, ששים 4. מביא ואינו קורא 5. ראשון, עני 6. פעמים, כדי להדגיש שאינך נותן משלך אלא משלו. כי לא רצה להזכיר עליהם פעולת קללה 7. ע"י העברת סימן הגבול לאחור 8. לשון הרע 9. 11. ארורים, כנגד 11 השבטים, את שמעון לא ברך ולא קילל 10. שגר אלפיך 11. א. שחפת ב. דלקת ג. קדחת ד. תבואה 12. הארבה יעשה אותנו עני – יחסל את היבול 13. עבודת ה' בשמחה
14. 21. שמחה, שמחה, שחוק. אונקלוס – הארמי ביקש להאביד את אבי, הראב"ע – הארמי הוא יעקב והוא היה אובד בארם 3. שבעה 4. כדי שלא יבוא לידי שקר ויעכב מעשרותיו 5. ענף עליון, נסיכות (=מקום 'מרומם') 6. עיבל, גריזים 7. רש"י – כתבו ב-70 לשון, הראב"ע – הכתיבה עצמה ברורה היטב 8. אצית, לצייט 9. עד שקר 10. טנא לפרות ומשארת לבצק 11. בסמוי 12. תפילין 13. טנאך ומשארתך, פרי הבטן 14. בפרשתנו – הקללות בלשון יחיד, ובפרשת 'בחוקותי' – ברבים 15. בשנה הרביעית 16. ברוש, תדהר ותאשור

לאור קריאה זו, ניתן להבין את מיקומן של שתי המצוות הללו בפרשה, כמטרימים את כריתת הברית. אלו מצוות שמסייעות לעם להיכנס לאווירה שיש לשמור עליה בישיבה בארץ – הנאה ויציבות ממנה, לצד שמירה על מתח רוחני מתמיד.

פרמאות לפרשת

והיה כי תבוא אל הארץ, במילה "תבוא" מופיעות האותיות "אבות", שבזכות האבות קיבלנו את ארץ ישראל.

ושמת בטנא. שיעור ביכורים אחד מששים, אומר הבעל הטורים שזה מרומז בתיבת "טנא" שהיא בגימטריא 60, גם בכל פרשת ביכורים אין את האות ס'.

וענית ואמרת. אומר רש"י וענית לשון הרמת קול. יש עוד פירוש וענית לשון הכנעה, כמו שכתוב אצל פרעה עד מתי מאנת "לענות" מפני, ואומר התרגום לענות לאתכנעא לשון הכנעה (מעש"ת).

ארמי אובד אבי וירד מצרימה. ומקשים מה הקשר בין לבן לירידה למצרים, ומפרשים שלבן הוא הגורם לגלות מצרים, מפני שהחליף את לאה במקום רחל ולכן הבכור הוא ראובן, ואם לא היה מחליף היה הבכור יוסף ולא היתה מכירת יוסף ולא היו יורדים למצרים, נמצא שלבן גרם לגלות מצרים (מעש"ת).

הרמב"ן אומר שמי שעושה הגבהה לספר תורה כראוי נכלל בברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

ספורים לשבת

ההתרגשות בבית הכנסת שבקונסטנטינופול (קושטא) הייתה בשיאה לקראת סיומו של הצום ביום הכיפורים, ושררה אווירה של תשובה ותיקון. רגע לפני תפילת נעילה עלה אל הבמה הרב יעקב כולי, ובדרשתו ניסה לעורר את הלבבות. את דבריו פתח במשל עממי ידוע.

"פעם אחת ביקש המלך מן הצייר המלכותי שיצייר את דיוקנו. המלך דרש מן הצייר לסיים את מלאכתו בתוך אחד עשר חודשים, וקבע לו שכר הגון תמורת הציור. בהגיע המועד, התדפק שליח המלך על דלתו של הצייר, ודרש את הציור. הצייר התנצל וביקש מהשליח למסור למלך שהוא זקוק לחודש ימים נוסף.

לאחר חודש ימים שוב הגיע שליח המלך את הצייר, ושוב ביקש הצייר ארכה, הפעם של עשרה ימים. כעבור עשרה ימים פקעה סבלנותו של המלך, והוא ניגש בעצמו אל ביתו של הצייר ודרש ממנו את הציור לאלתר.

הצייר השיב: "אדוני המלך! כמה רגעים והציור יהיה מוכן." הכניס הצייר את המלך אל חדר העבודה שלו, שעל רצפתו פזורים בדים רבים ובהם ניסיונות ציור של דיוקן המלך. בעוד המלך מתבונן סביבו ניגש הצייר אל כן הציור, ובכמה משיחות מכחול צייר ציור מופלא ויפהפה.

המלך עמד משתאה ושאל: "אם ציירת את הציור הנפלא הזה בכמה רגעים, מדוע לא עשית זאת קודם? מדוע עיכבת אותי עד עתה?" השיב לו הצייר: "במשך כל השנה האחרונה עסקתי בניסיונות רבים, שכולם הוליכו לרגע זה, שבו ציירתי ציור מושלם."

חתם הרב כולי את המשל שלו: "עברו אחד עשר חודשים, ואחריהם חלף חודש אלול, ואף עשרה ימי תשובה תמו. נותרו לנו רק עוד כמה רגעים עד נעילת שערי התשובה. כל הרגעים מוליכים אל רגע זה, שבו אנו נדרשים לתשובה שלמה."

שבת שלום

מורשת עדי

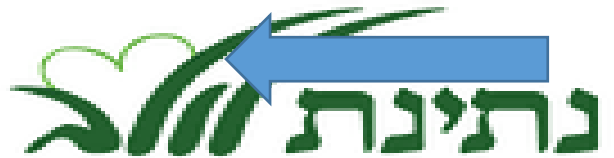
עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 706 פרשת כי נצבים כח באלול תשפב 24 ספטמבר 2022

לע"נ משה בן אריאלה נלב"ע תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, ז"ל. תנצב"ה
לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים

לשנה טובה תכתבו

גם השנה, בעז"ה ניתן לרכוש ארבעת המינים מ"נתינת לולב". ככל הרווחים מופנים לצדקה לפי בחירת הקונה. לפנות לאילון

כניסת שבת: 1806 צאת שבת: 1810 כניסת החג: 1803

השבוע בדברי הימים

כח אלול - נפלו שאול ושלוש בניו בגלבע. ה'תשכ"ט - אחד-עשר מטוסים מצריים מופלים בקרבות אוויר. ה'תשמ"ב - טבח סברה ושתילה במערב בירות בלבנון. ה'תש"ס - אריאל שרון מבקר בהר הבית, פרצה אינתיפאדת אל אקצה

כט אלול - נפטר, על פי המדרש, נביא השקר חנניה בן עזור(הרחבה תשע"ט), שניבא כי ישראל תנצח את בבל וגלות יכניה ואוצרות המקדש ישוּבו (רש"י לרמיהו כח, יז). ה'תש"ב - נרצח הרב הלל צייטלין (הרחבה תשע"ח) סופר, משורר ועיתונאי יהודי בוורשה. נרצחו יהודי סטולין ובהם אדמו"רי סטולין וקרלין (ראה הרחבה) ה'תש"ד - ממשלת המנדט הבריטי אישרה הקמת הבריגדה היהודית (נודעה גם בשם החי"ל - חטיבה יהודית לוחמת). ה'תשמ"ב - ישראל נסוגה מבירות ה'תשנ"ז - נפטרה ענבל פרלמוטר מוזיקאית. ה'תשס"ה - נפטרה שרה לוי-תנאי, כוריאוגרפית ישראלית. ה'תש"ע - נפטר ר' יעקב רבינוביץ, אדמו"ר מביאלא רמת אהרן

א תשרי - היום השישי לבריאת העולם, בו נברא האדם, דעת רבי אליעזר. א'תרנ"ז - יציאת נח מן התיבה בתום המבול, דעת ר' אליעזר. ב'תמט - קץ עבודת שבטי ישראל במצרים. ד'תשע"ב - נפטר רבי אמנון ממגנצא. ה'תר"מ - נפטר רבי מאיר ליבוש בן יחיאל מיכל - נרצח גדליהו בן אחיקם (אין לצום ביום זה ולכן הצום נדחה לג' בתשרי) ה'תשס"ג - נפטר עוזי גל, מפתח תת מקלע "עוזי"

ב תשרי - היום השביעי למעשה בראשית, בו שבת הקב"ה מכל מלאכתו- דהיינו השבת הראשונה, דעת רבי אליעזר. ה'תרפ"ב - נפטר רבי ישראל פרלוב - "הינוקא מסטולין", אדמו"ר בחסידות קרלין (הרחבה תשעג) ה'תרפ"ה - נוסדת תנועת הנוער העובד, שתהפוך מאוחר יותר לתנועת הנוער העובד והלומד. ה'תש"א - נפטר הרב סלמאן אליהו זצ"ל. ה'תש"ב - הנאצים מבצעים ניסויים ראשוניים בגז במחנה ההשמדה אושוויץ. ה'תשמ"ז - העיתון הבריטי "סאנדיי טיימס" מפרסם מאמר על סודות הגרעין של מדינת ישראל שמסר מרדכי ואנונו לעיתונאי פיטר הונאם. ה'תשמ"ח - נפטר אבא קובנר, מנהיג פרטיזנים ומשורר עברי.

ג תשרי - בליל יום זה, שהיה מוצאי השבת הראשונה (דעת רבי אליעזר), לקח אדם הראשון שני אבנים והוציא מהם אש, לזכר זה מברכים "בורא מאורי האש" בהבדלה בכל מוצאי שבת. ה'תמ"ג - נפטר הרב אברהם אבלי הלוי, מחבר ה-"מגן אברהם" ה'תרכ"א - נפטר הרב ישראל ליפשיץ, רב גרמניה, מחבר הפירוש "תפארת ישראל" על המשנה. ה'תש"ה - הוקמה הבריגדה העברית במסגרת הצבא הבריטי, לשם לחימה בנאצים. ה'תשט"ז - הוקמה העיר דימונה, ושוכנו בה 36 משפחות ראשונות של עולים ממרוקו. ה'תשנ"ו - נפטר סשה ארגוב, מלחין ישראלי.

ד' תשרי - ה'תקפ"א - נפטר הרב אברהם דנציגר, מחבר החיי אדם ה'תרל"ט - נפטר הרב יהודה בן שלמה חי אלקלעי, מ"מבשרי הציונות" (הרחבה תשעג). ה'תרצ"ט - נחתם הסכם מינכן: מנהיגי אנגליה, צרפת, גרמניה הנאצית ואיטליה חותמים על הסכם המאפשר לגרמניה לספח את חבל הסודטים שבצ'כוסלובקיה. ה'ת"ש - ברית המועצות פולשת לפולין. ה'תש"ד - הכרמלית, הרכבת התחתית של חיפה, מתחילה לפעול. ה'תשנ"ו - נחתם הסכם אוסלו ב'.

ה תשרי רבי עקיבא נהרג על קידוש השם. על פי המסורת נולד נפתלי בנו של יעקב אבינו. ה'תרנ"ג - ראשית הרכבת בישראל בחנוכת מסילת הרכבת מיפו לירושלים באורך של 82 ק"מ. ה'תשס"ב - נפטר אייזיק שטרן, כנר יהודי-אמריקאי

פרשת נצבים

נצבים - מי יודע ?

משה אוסי
<https://teman.org.il/content/9772>

1. פרשת נצבים נקראת תמיד בשבת שלפני רה"ש, וחזוק לדבר שבפרשה מדובר על התשובה (ל' ב'י-ג'): "וְיָ-עַד

ה' א-להיך וְשִׁמְעֶתָ בְּקוֹלוֹ... וְשָׁב
ה' א-להיך אֶת ----- וְרָחֲמֶךָ"
2. שבת זו סמוכה לר"ח, אין
מכריזים על רה"ח כדי לבלבל
את.-----
3. רש"י כ"ט ט' – באיזה יום
כינס אותם משה?
4. רש"י כ"ט י"ב – כמה קללות
שמעו העם?
5. רש"י כ"ט ט"ז – מדוע
עבודה זרה נקראת 'גלולים'?
6. כ"ט י"ז – החכמים מצאו
רמז למלה 'שופר' בראשי
תיבות מתוך הפס', מהו?
7. ל' ב' – 'ושבת עד ה' א-להיך
ושמעת בקולו' – אומר ריש
לקיש (יומא פ"ו ע"ב): גדולה
תשובה שזדונות (עברות במזיד)
נעשות לו (לבעל תשובה) כ-----.
8. ל' ב' ג' – אמרו חז"ל: מקום
שבעלי תשובה עומדים -----
גמורים אינם עומדים (ברכות
ל"ד).
9. ל' ד' – "אם יהיה נדחך..." –
הנביא ישעיה (כ"ז י"ג) ניבא
שמן המור יו"ד ד; רב פעלים א, סו"י ו; י; אחיעזר ב, יו"ד לט; מרן הרב במבוא לשבת הארץ וקשה שמצינו (ערכין לא
בימי יאשיהו, ומהם שחזרו עם עולי בבל. אולם כפי שלמדנו דעת רובם המכריע של הפוסקים שדין השביעית בימי בית המק
בבית שני מונין היו אותו כדי לקדש שמיטות". אמנם אפשר שגם הוא יודה שמקצת דיני יובל חלו. חשבון השמיטות וה
לבנין המקדש (ערכין יב, ב; ו
-----".
10. ל' ו' – בעל הטורים מצא
פה ראשי תיבות לחודש אלול,
מה הן המלים?
11. ל' י' – בעל הטורים שואל
מדוע הסמיכות בין "כי תשוב
אל ה'" לבין "כי המצוה"?
12. רש"י ל' י"ד – "כי קרוב
אליך הדבר מאד" – כיצד קירב
אלינו הקב"ה את תורתו?
13. ל' ט"ו – הרמב"ם בהלכות
תשובה מדגיש שאין הקב"ה
גוזר על האדם להיות צדיק או
רשע, ולאדם ניתנת הבחירה
החפשית – ועיקר זה – עיקר
גדול הוא, והוא עמוד התורה
והמצווה, שנאמר: "ראה נתתי
לפניך היום את ----- ואת הטוב
ואת ----- ואת הרע."
14. ל' י"ט – מי הם העדים,
ומדוע נבחרו דווקא הם?
15.. הפטרת השבוע ישעיה ס"א
י' - ס"ג ט' – שם של קיבוץ
בעמק חרוד, לרגלי הר הגלבוע,
לקוח מתחילת פרי"ס ב.

למקדמים:

1. החכמים נתנו טעם לקריאת
פרשת נצבים לפני רה"ש כדי
להפסיק בין התוכחה שבפרשת
----- לבין השנה החדשה,
לקיים מה שכתב הפייטן ר'
אברהם חזן גירונדי (מעיר
המקובלים גירונה, שבצפון
ספרד) -----: 'שנה וקללותיה
----- שנה וברכותיה'.
2. אור החיים כ"ט ט' – "אתם

ישמרו ישראל את המצוות יזכו בכל הברכות גם מיד העדים. ואם יעברו על מצוות ה', יד העדים תהיה בהם ברא
אֶלְהֵיךָ, שְׁמָה ל, ג, מסיים: "כי ישוב ה', לשוש עֲלֶיךָ לטוב, פֶּאֶרְ-שֵׁשׁ, עַל-אַבְתֵּיךָ ש, ט, ח. **הדגשת הבחירה** -ומסיים
מפני חטאי מיעוט קטן בבני ישראל: "פֶּן-יִשַׁךְ בְּכֶם אִישׁ אֶזְרוֹ-אֶשְׁחָה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ-שִׁבְטִי, אֲשֶׁר לָבְבוּ פְנֵה הַיּוֹם מֵעַם הַ
משה לתיאור, ממנו משתמע שעם ישראל כולו חוטא, ומשום כך נענש עונש כפול, המתייחס מצד אחד לארץ: "וְאָ
וּבְחַמָּתָם ש, ט, כ, כב; ומצד שני - לעם: "ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישליכם אל ארץ אחרת כיוון
לומר, שאם יהיה מיעוט שלילי כלשהו, שעם ישראל לא יתייחס אליו, הרי שאותו מיעוט אכן ייענש בידי שמים, א
אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת ש, ט, כ. מטרת פסוק זה היא להדגיש, שעם ישראל איננו אחראי על הנסתרות, אך
האמריקאי עולה שוב ענין טענת הפשתונים (פתנים) כי מוצאם מעשרת שבטי הצפון. פרשת ניצבים מעוררת שאל
דברי ר' עקיבא. ר' אליעזר אומר: מה היום מאפיל ומאיר אף הן אפלה שלהן עתידה להאיר להם. תנו רבנן עשרת
ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'. אמר רבה בר בר חנה שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה דכתיב הלוך וקראת את
ה', שכן בכרכי הים קורין לינוקא פתיא:

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

שבוע שעבר: ג – ימי חורבן בית המקדש הראשון

השבוע: ד – ימי בית המקדש השני

לאחר שבעים שנה מעת חורבן בית המקדש הראשון, בשנת 3,410 למניין שאנו מונים לבריאת העולם, החלו עול
זכריה ומלאכי, וכן דניאל, חנניה, מישאל ועזריה, ונחמיה בן חכליה ומרדכי בלשן וזרובבל (הקדמת הרמב"ם למ
אמנם חובת השביעית בימי בית המקדש השני היתה מדברי חכמים בלבד, מפני שכבר למדנו שמצוות השביעית ה
מגלותם, והם היו בעיקר מבני שבט יהודה, בנימין ולוי, וממילא לא ישבו שנים עשר השבטים בנחלתם, ומדין הה
(דברים טו, ב) – בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע (ביובל) ואחת שמיטת כספים (בשביעית), בזמן שאתה מ
גייטין ד, ג). וכן עולה מסוגיות הבבלי, שבזמן שהיובל בטל גם השביעית בטלה (מבוא לשב"א א-ג). וכן פסק רמב"ם י, ט; ו
וכ"כ שמן המור יו"ד ד; רב פעלים א, סו"י ו; י; אחיעזר ב, יו"ד לט; מרן הרב במבוא לשבת הארץ וקשה שמצינו (ערכין לא
בימי יאשיהו, ומהם שחזרו עם עולי בבל. אולם כפי שלמדנו דעת רובם המכריע של הפוסקים שדין השביעית בימי בית המק
בבית שני מונין היו אותו כדי לקדש שמיטות". אמנם אפשר שגם הוא יודה שמקצת דיני יובל חלו. חשבון השמיטות וה
לבנין המקדש (ערכין יב, ב; ו
-----".

בשבוע הבא אי"ה: ה – קשיי קיום השביעית והניסיון להתירה

פיוט

פיוט הפותח את תפילות ראש השנה של עדות המזרח והמאגר. אלו בעצם המלים הראשונות הפותחות את הש
במלים: תְּחַל שָׁנָה וּבִרְכוּתֶיךָ. מחבר השיר הוא ר' אברהם חזן גירונדי, בן המאה ה-13, שהיה רב ומקובל מחוג ה
אבל לא רק "הספרדים" נפרדים מהשנה המסתיימת וקללותיה ומתחילים את השנה הבעלי"ט וברכותיה, ספר פנ
תפילת ערב ראש השנה של "הרבי הזקן", הר' מרדכי (מוטיל) טברסקי משפיקוב, משושלת חסידות טשרנוביל-ס
משולחנו של הבעש"ט, וקראו לו: "הניגון הקדוש". תפילה אחת היה שר לפני תפילת מעריב של ראש השנה. ה
להשמיע את הניגון הקדוש. שהרי היו באים מאות מאות חסידים מכל האיזור, כמעט מכל פלך פדוליה. היו מאכ
המדרש), והככר מסביב ואפילו המאפיה למצות שהיתה מסביב, כולם היו מלאים. ישבו על החלונות ועל הרצפה,
מרב פחד לרגלי אבא, מסתתר ורועד מאימה ופחד. עד היום נשארה בי התחושה הזאת. לפתע היה הם נח מזעפ
היה פורש לחדרו והחזן של הרבי, שגם שמו היה ר' מוטל, היה ניגש לעמוד, והיה מתחיל מנגינת ראש השנה: "וואו

אֲחוֹת קִטְנָה	תְּפִלוֹתֶיךָ	עוֹרְכָה וְעוֹנָה	תְּהַלּוֹתֶיךָ
אֵל נָא רַפָּא נָא	לְמַחְלוֹתֶיךָ	תְּכַלֶּה שָׁנָה	וְקַלְלוֹתֶיךָ
בְּנֵעַם מְלִים	לָךְ תִּקְרָאָה	וְשִׁיר וְהַלּוּלִים	כִּי לָךְ נָאָה
עַד מָה תַעֲלִים	עֵינֶךָ וְתִרְאָה	זָרִים אוֹכְלִים	נַחְלוֹתֶיךָ
תְּכַלֶּה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיךָ			
רְעָה אֶת צֹאנֶךָ	אֲרִיּוֹת זָרוּ	וּשְׁפֹךְ חַרוֹנֶךָ	בְּאוֹמְרִים עָרוּ
וְכִנֵּת יְמִינֶךָ	פָּרְצוּ וְאָרוּ	לֹא הִשְׁאִירוּ	עוֹלְלוֹתֶיךָ
תְּכַלֶּה שָׁנָה	וְקַלְלוֹתֶיךָ		
הֶקֶם מְשִׁפּוֹת	לְרֹאשׁ מְמַלְכֶת	כִּי בָבוֹר גְּלוֹת	נִפְשָׁה נִתְכַּת
וְכִרְם גְּלוֹת	לְבַה שׁוֹפְכֶת	בְּדִלֵי דְלוֹת	מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ
תְּכַלֶּה שָׁנָה	וְקַלְלוֹתֶיךָ		
מִתֵּי תַעֲלָה	בְּתֶדֶד	וּמִבֵּית כְּלָא	עֲלָה תִשְׁבֵּר
מְבוֹר		לְהִתָּם וְכִלָּה	מְכֻלּוֹתֶיךָ
וְתַפְלִיא פְּלֵא	בְּצִאֲתֶךָ		
כְּגִבּוֹר		וְטוֹבָה שְׁבָעוּ	וּבְזָזוּ אִישׁ
לֹ			
תְּכַלֶּה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיךָ		מִמָּדָ נָעוּ	מִעֲגֻלוֹתֶיךָ
חִילָה קָבָעוּ	הַגּוֹי כְּלוּ		
וְלִבָּה קָרְעוּ	וּבְכָל זֹאת		
לֹא			
תְּכַלֶּה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיךָ		לַחֲפֹץ קָרְבַת	דּוֹדָה וְתַעֲבִיר
זְמִירָה שְׁבַת	וְחִשְׁקָה תִּגְבִּיר	לְבָשָׁה אֶהְבַּת	כְּלוּלוֹתֶיךָ
מְלֵב דְּאֶבֶת	נִפְשָׁה וְתִסִּיר	רַב נִזְנַחַת	מְדוּד חֲפָצָה
נְחָה בְּנַחַת	לְנֹה רְבָצָה	לֹא הִבְשִׁילוּ	אֲשִׁפְלוֹתֶיךָ
תְּכַלֶּה שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיךָ			

נצבים" – מהי מטרת הברית?
 3. כ"ט ט' – הגר"א מציין ש-4 הפונקציות המוזכרות בפס' הן כנגד 4 דרגות השרים שמינה מרע"ה (שמ' י"ח כ"א): 'ראשיכם' כנגד שרי ----- שרי מאות כנגד ----- (=שופטים), 'זקניכם' כנגד שרי ----- ו----- כנגד שרי -----
 4. הראב"ע כ"ט י"ח – כיצד מפרש ר' יהודה הלוי את הביטוי "למען ספות"?
 5. אור חיים כ"ט י"ט – "ומחה ה' את שמו": 'וכבר ידעת סוד השם כי הוא ה----- וכו', וזו היא ה----- הנפש משרשה'.
 6. כ"ט כ"ז – 'וישליכם אל ארץ אחרת' – 'ידעת מקרא' מביא מדרש על ה-ל' הגדולה, מהי?
 7. כ"ט כ"ח – כיצד מתרגם יונתן בן עוזיאל את: "הנסתרות לה' א-להינו והנגלות?"....
 8. רש"י ל' ג' – מה לומדים חז"ל מהכתוב: "ושב ה' א-להיך את שבותך?"
 9. ל' ו' – באיזו מליצה מביע הכתוב את הסרת אוטם הלב כדי להתעורר לתשובה?
 10. ל' ח' – ספורנו מפרש "ואתה תשוב"=תנוח, ממה ינוח עמ"י?
 11. ל' י"ד – רבנו בחיי מציין כי המצוות נחלקות לשלושה: א. מצוות התלויות ב-----, כגון לימודי תורה: "ודברת בס" התלויות ב-----, כגון האמונה ואהבת ה': "ואהבת את ה'... ובכל נפשך".
 ג. התלויות ב-----, כגון צדיק, תפילין, לולב, סוכה וכד' ושלשתן רמוזות בפס' אחד: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ----- לעשותו"
 12. ל' ט"ו – היכלי יקר' שואל מדוע לא הקדים הכתוב את ה----- לחיים, ועונה – כדי שהאדם לא יעשה מעשים טובים למען יזכה ב-----, אלא יחיה כדי לעשות את ה-----.
 13. ל' י"ט – "ובחרת בחיים" – מהי הבחירה עפ"י יונתן בן עוזיאל?
 14. ל' כ' – "לאהבה את ה' אלהיך... ולדבקה בו" – וכי אפשר להידבק בשכינה? אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא (מסחר) עבורו, והמהנה אותו מנכסיו – מעלה עליו הכתוב כאילו

והיא כפורחת עלתה נצה
 תכלה שנה וקלותיה
 חזקו וגילו כי שד גמר
 לכם ותעלו לציון ואמר
 תחל שנה וברכותיה

לצור הוחילו
 סלו סלו מסלותיה

בְּרִיתוֹ שָׁמַר

גירונה

בקטלאנית, Giron, **ספרדית** Gerona: עברית גם גירונה עיר בצפון-מזרח **ספרד**, בירת **מחוז ז'ירונה** אשר בחבל האוסטאנים (Ausetani). הרומאים הגיעו לאזור ב-218 לפנה"ס והקימו במקום מצודה, שנקראה **גרונדה** (Grontha) כשבעים שנה על ידי קרל הגדול. בתקופה שלאחר מכן העיר התפתחה לאחד ממרכזי התרבות של קטלוניה. במאה שבעה חודשי מצור. ב-1813 שוחררה העיר על ידי הצבא הספרדי. הקהילה היהודית בז'ירונה נוסדה בשלהי המאה התגוררו ברובע היהודי הקרוי קאל "El Call" (נגזר מן המלה הלטינית Callis שפירושה סמטה או רחוב, או מהמנחם **הרמב"ן**, שגם כיהן כרב הראשי של העיר ושל קטלוניה כולה, וכן, הרבנים עזרא ועזריאל בני שלמה ורבנו הציבורית שבעיר וקיימו קשרי מסחר ענפים עם ערי האזור ובכללן בסלו וברצלונה. בשלהי המאה ה-13 החלו ונרצחו וכן החרמת רכוש ומבני ציבור. ב-1415 הושבו לבני הקהילה בית הכנסת והמקווה. [2] במהלך המאה ה-15 לבלי שוב. ברובע הגותי שבעיר העתיקה שוכן "המוזיאון היהודי" (Museu d'història dels Jueus) חלק מצאצא דוברי לדינו בבלקו). בעבר, יהודים דברו **עשרות** שפות יהודיות ונהגו מנהגים ונוסחים רבים ומגוונים. יהודים קטלוניה בתוך יהדות ספרד. בעז"ה נזכה להביא בעלונים הבאים על עשר יהודי ותרבותי זה.

מספר האגדה

מדרש תנחומא בראשית, פרשת וירא, פרק כב-כג; **מדרש תנחומא-בובר בראשית**, דף מו; **תלמוד בבלי**, מסכת סנהדרין, דף פט, עמוד ב; **פרקי דרבי אליעזר**: "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים, ויאמר אברהם אברהם" (בראשית כב, יא) – שְׁתֵּי פְעָמִים, כְּמִי שְׂצוּעֵק מִתּוֹף צָרָה: מִן הַפֶּה אֲבָרְהָם פָּנָיו אֲצִלוֹ. אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: מָה אַתָּה עוֹשֶׂה? "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר!" (שם שם, יב). אָמַר לוֹ אֲבָרְהָם: מִי אַתָּה? אָמַר לוֹ: מַלְאָךְ אֲנִי. אָמַר לוֹ אֲבָרְהָם: כְּשֶׁאָמַר לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב אֶת בְּנִי הוּא בְּעַצְמוֹ אָמַר לִי, וְאִף עַכְשָׁיו אִם הוּא מִבְּקָשׁ – הוּא יֹאמַר לִי. מִיָּד פָּתַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַרְקִיעַ וְאֶת הָעָרֶפֶל וְאָמַר לוֹ: "בֵּי נִשְׁבַּעְתִּי" (שם שם, טז). אָמַר לוֹ אֲבָרְהָם: אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ וְאִף אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי שְׂאִינִי יוֹרֵד מִן הַמַּזְבֵּחַ עַד שְׂאִמֵּר כָּל מָה שְׂאִנִּי צָרִיף. אָמַר לוֹ: אָמַר. אָמַר לוֹ אֲבָרְהָם: לֹא כָּךְ אָמַרְתָּ לִּי "וּסְפַר הַכּוֹכָבִים ... כֹּה יִהְיֶה זְרָעְךָ" (שם טו, ה); אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הֵן. אָמַר לוֹ: מִמִּי? אָמַר לוֹ: מִיִּצְחָק. אָמַר לוֹ: לֹא אָמַרְתָּ לִּי "וְשִׁמְתִּי אֶת זְרָעְךָ כְּעַפְרָ הָאָרֶץ" (שם יג, טז)? אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הֵן. אָמַר לוֹ: מִמִּי? אָמַר לוֹ מִיִּצְחָק. אָמַר לוֹ: כִּשְׁם שֶׁהָיָה לִי לְהִשְׁבֵּךְ וְלִוְמַר לְךָ: אֲתָמוֹל אָמַרְתָּ לִּי: "כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לְךָ זְרַע" (שם כא, יב), עַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי: "הִעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה" – (כָּבֹד אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אַתָּה אָמַרְתָּ אֶת שְׁלֵךְ וְאֲנִי אָמַר אֶת שְׁלִי: עֲתִידִים בְּנָיו שֶׁל יִצְחָק לַחֲטָא לְפָנָי וְאֲנִי דָן אוֹתָם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֲלֵא אִם מִבְּקָשֶׁים שְׂאֲחַפֵּשׁ לָהֶם זְכוֹת וְאֲזַכֵּר לָהֶם עֲקֻדַת יִצְחָק – יְהוּ תוֹקְעִים לְפָנָי בְּשׂוֹפָר שֶׁל זֶה. אָמַר לוֹ: מָהוּ הַשּׂוֹפָר? אָמַר לוֹ: חֲזַר לְאַחֲרֶיךָ. מִיָּד "וַיִּשָּׂא אֲבָרְהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל" (שם כב, יג). ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִן הַהָרִים בָּא, שֶׁהָיָה רוֹעֵה שָׁם. ר' יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: מַלְאָךְ הֵבִיאָו מִגֵּן עֵדֶן וְתַחַת עֵץ הַחַיִּים הָיָה רוֹעֵה, וְשׂוֹתָה מִן הַמַּיִם שְׂעוּבָרִים תַּחֲתָיו, וְהָיָה רִיחוֹ שֶׁל אֵיל נוֹדֵף בְּכָל הָעוֹלָם. וְאִמְתִּי נִתָּן בְּגֵן? בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת שֶׁל שֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה אֲבָרְהָם רוֹעֵה אֶת הָאֵיל, נֶאֱחָז בְּאֵילָן זֶה וְנִתָּר וַיּוֹצֵא, נֶאֱחָז בְּחֶרֶשׁ זֶה וְנִתָּר וַיּוֹצֵא, נֶאֱחָז בְּסִבְךָ זֶה וְנִתָּר וַיּוֹצֵא. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֲבָרְהָם, כָּךְ עֲתִידִים בְּנֵיךָ נֶאֱחָזִים בְּעוֹנוֹת וּמְסַתְּבִים בְּמַלְכוּתוֹ, מִבְּבֶל לְמִדֵּי, מִמִּדְיָ לְגֵן, וּמִגֵּן לְאֲדוֹם.

מידבק ל- ----. אחד הבתים של פיוט מפורסם המושר בשבת נכתב בהשראת שלושה פסוקים שבהפטרות השבוע – ישע"י ס"ג א-ג' – מיהו הפייטן? מהו שם הפיוט, ומהו הבית?

נצבים – אני יודע !

1. ושב, שבתך, שבתך 2. השטן 3. ביום מותו 4. 98 קללות 5. כי היא מסריחה ומאוסה כמו גללים של בהמה 6. ש קיימים לעולם למתקדמים: 1. כי תבוא, תכלה, תחל 2. 'כוונת הברית להכניסם בערבות זה על זה' 3. אלפים, שבטיכם, חמשה שלא יוסיף להגלותך 11. דיבור, לב, מעשה, ובלבדך 12. הטוב, בחיים, הטוב 13. היא התורה, למען תחיו בעול

באמת יש 'ראש השנה'?

בעזרת שני מאמרים של הרב יואל בן שליט"א (ראש השנה או ראשית השנה? ו"שלושת ראשי השנה") ננסה להבין מנין יש לנו "ראש השנה" למרות שאיננו מופיע כלל בין חגי ישראל שבתורה וכיצד הפך א בתשרי מיום שבתון שמצוותו תקיעה בשופר בלבד לכהן שאפילו נחשב ל"יום הדין" ואולי כלל אין ראש השנה (בניגוד ל"ראשית שנה" ו"צאת שנה").

בראש השנה, ביום הכיפורים ובשמיני עצרת מקריבים קרבן זהה. שלושת הימים האלה "בחודש השביעי" הם ביחד, גם ראשית השנה וגם "צאת השנה". בקרבנות של החודש השביעי אנו מוצאים קרבן זהה ביום התרועה – ביום הכיפורים – ובשמיני עצרת (פר אחד, איל אחד, 7 כבשים). לעומת זה, יש קרבן שווה (2 פרים, איל ו-7 כבשים) בראשי חודשים, בימי חג המצות "וביום הכיפורים" (=חג השבועות).

יום התרועה הוא החג היחיד בתורה שחל בראש חודש, ואילו שמיני עצרת הוא – בתורה – ראש השנה החקלאי. כי כתוב בפירוש על חג הסוכות-אסיף (בשבעת ימי 'החג' נזכרים 2 אילים ו-14 כבשים, ופירוש הדבר – חג כפול): "וחג האָסֶף את מעשיך מן השנה באָסֶפֶךָ את מעשיך מן השדה" שמות כג. טז. קרבן המוסף הזהה ליום התרועה ולשמיני עצרת פותר את השאלה הגדולה – איך ייתכן 'ראש שנה' שלא בראש חודש?

יום התרועה הוא ראש החודש של "צאת השנה", שהיא גם 'ראשית השנה' המתחדשת, ושמיני עצרת הקרוב לגשם הראשון הוא ראש השנה החקלאי. 'ראש השנה' של ה'חודש השביעי' (=תשרי) על פי התורה, איננו יום אחד, אלא כל 'התקופה' של חגי תשרי – מתרועת השופר בראש חודש, עד תפילת הגשם בשמיני

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

עצרת.

מהו אם כן, יום הכיפורים?
הוא יום החיתום של שנה
קודמת (מא' בתשרי עד סוף י'
בתשרי בשנה הבאה).
כי בלוח שלנו, 12 חודשי ירח
הם פחות משנה (354 יום +1
או -1), ויום הכיפורים הוא
היום השלם האחרון בשנת
השמש (365 יום) הקודמת (ראו
בהרחבה בספרי זכור ושמור –
טבע והיסטוריה נפגשים
בשבת ובלוח החגים, אלון
שבות התשע"ה, בשער השני).
שלושת הימים האלה "בחודש
השביעי" הם ביחד, גם
ראשית השנה וגם "צאת
השנה".

כל החגים נקראים בפינו,
ובתפילה, בשמות הכתובים
בתורה, רק 'ראש השנה' חריג
– בתורה, הוא החג היחיד שחל
בראש חודש, והוא נקרא
"זכרון תרועה" או "יום
תרועה" – בתפילה הוא נקרא
"יום הזיכרון", ובלשון חז"ל,
ובפי העם 'ראש השנה' –
להשוואה, 'יום הכיפורים'
נקרא כך גם בתורה, גם
בתפילה, וגם בפי העם!
איך זה קרה?

א. ה'שנה' בתורה – חקלאית
חז"ל (במשנה) קראו ל"אחד
בתשרי ראש השנה לשנים",
ברם, כינוי זה אינו נזכר
בתורה, ולא עוד, אלא
שפסוקים אחדים בתורה
סותרים בבירור את האפשרות
להתייחס ליום זה כאל תחילת
השנה, כי נאמר במפורש
שהשנה מסתיימת בחג
הסוכות: **וְחַג הַקִּצִּיר בַּפְּנֵי
מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה, וְחַג
הָאֶסְף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת
מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה; (שמות כ"ג, טז).**
**מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמַעַד שָׁנָת
הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת; (דברים
ל"א, ט).**

בנוסף, בפרשיות המועדים
השונות מופיעים חג הסוכות
ושמיני עצרת תמיד בסוף
השנה; כך בפרשת אמור ויקרא
כ"ג, כך בפרשת פינחס (במדבר
כ"ט) וכך גם בפרק המועדים
בדברים ט"ז, שם הסיכום
הוא: **שְׁלוֹשׁ פְּעֻמִּים בְּשָׁנָה יִרְאָה
כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי ה' אֱ-לֹהֶיךָ
בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר, בְּחַג הַמִּצּוֹת
וּבְחַג הַשְּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת...;
(דברים ט"ז, טז). לפי כל
הפסוקים האלה, חג האסיף (=)
חג הסוכות) חל בסוף השנה,**

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

והשנה החדשה מתחילה אחרי סוכות.

הפרשיות שהזכרנו מתוך כל חומשי התורה מעידות באחדות מלאה שהשנה מתחילה אחרי סוכות. סתירות לכאורה, ונקודות מבט שונות, יש בתורה בנושאים רבים מאוד – אך לא בנושא זה. העדות ברורה וחדה, והיא סותרת לכאורה את המסורת שבידינו, שא' בתשרי הוא 'ראש השנה'.

לכאורה היינו מצפים, ש"ראש חדשים" (= חודש האביב) יהיה בתורה 'ראש השנה'. אך גם דבר זה אינו נכון: לפי כל הפסוקים שהבאנו לעיל, חג הסוכות הוא סוף השנה, וה'שנה' שבתורה מתחילה מיד אחריו. יתר על כן, קבוצת פסוקים נוספת מוכיחה, שה'שנה' בתורה היא שנה חקלאית, והיא מתחילה בעונת הזרע וביוֹרָה: **וְשֵׁשׁ**

שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֶרְצְךָ וְאַסְפֹּת אֶת תְּבוּאָתָה; וְהִשְׁבִּיעַת תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ...; (שמות כ"ג, י-יא). שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֵמְךָ וְאַסְפֹּת אֶת תְּבוּאָתָה; וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת שֶׁבֶת שְׁבִתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ שְׁבֶת לָהּ שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרֵמְךָ לֹא תִזְמַר;

אֶת סִפְיֹת קִצְיֹךְ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֲבִי נִזְיֹךְ לֹא תִבְצַר שְׁנַת שְׁבִתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ; (ויקרא כ"ה, ג-ה). וְסִפְיֹת לֶךְ וְשֶׁבַע שְׁבִתֹת שָׁנִים... וְקִדְשָׁתָם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה... יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לְכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סִפְיֹתֶיךָ...; (שם, ח-יא). בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ בְּמִסְפַּר שָׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכַר לֶךְ...; (שם, טו). כִּי הֵאֲרָץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ... אֲרָץ הָרִים וּבְקָעֹת לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם; אֲרָץ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֹתָהּ, תִּמְיֵד עֵינֶיךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה; וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מְצֹוֹתַי... וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאַסְפֹּת דָּגְנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ; (דברים י"א, י-טו).

גם כאן אנו מוצאים עדות אחת, תואמת ומכוונת, שהשנה בתורה היא חקלאית, והיא מתחילה בעונת הזרע ובגשם הראשון, הוא הירורה; לפיכך, "מר[א]שית השנה ועד אחרית שנה" פירושו: "יורה ומלקוש"

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

(דהיינו, עונת הגשמים), ואסיף הדגן, התירוש והיצהר (דהיינו, ימי החמה והאסיף). שנה כזו מתחילה ומסתיימת, לכאורה, בחודש מרחשוון, שבו מתחיל היורה ובו מוסקים את הזיתים – ולא בתשרי; הפסוקים על חג הסוכות-האסיף בסוף השנה והפסוקים על הזרע עם תחילת עונת הגשמים (= היורה) בראשית השנה מתאימים בפשטות אלה לאלה, ולכאורה אין הם עולים בקנה אחד עם ההתייחסות לראש החודש השביעי כאל 'ראש השנה'.

ב. ראשית השנה

פסוק קשה בפרשת היובל יסייע בעדנו לפתור את התעלומה: **וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מֵעֵשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפַר בְּכָל אַרְצְכֶם; וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה...; וַיִּקְרָא כ"ה, ט"ו.** "יום תרועה" בכל שנה חל באחד לחודש השביעי, והנה, "שופר תרועה" מכריז על שנה חדשה ומיוחדת, שנת היובל – אולם הוא חל ביום הכיפורים! פרשה זו עצמה מדברת על שנה חקלאית שמתחילה בזרע, כפי שראינו לעיל, ובכל זאת, 'ראש השנה' של שנה זו חל דווקא ביום הכיפורים, בעשור לחודש! מדוע תתחיל שנת היובל בעשור לחודש? וכיצד מתיישב הדבר עם הפסוקים המעידים על שנה חקלאית שמתחילה בזריעה עם היורה?

התשובה נתבררה לי לאחר שנים של תהייה וחיפוש: ראש השנה בתורה איננו יום, אלא **תקופה, עונת מעבר הכוללת בתוכה את כל חגי החודש השביעי (= תשרי), מיום התרועה ועד שמיני עצרת.** השנה החקלאית היא שמשית; היא נמשכת כ-365¼ יום, והיא ארוכה משנים עשר חודשי ירח במעט פחות מאחד עשר יום. השנה החדשה, במובן החודשי, מוכרחה אפוא להתחיל לפני שהסתיימה השנה הקודמת, אם מונים אותה לפי חודשים; אם כן, החודש השביעי הוא התקופה שבה נכנסת שנה ויוצאת שנה, כלומר: "תקופת השנה". עם זאת, השנה החקלאית איננה תלויה בראש החודש הירחי בשום אופן, ולכן האסיף העיקרי של הגורן והיקב מסתיים בחג האסיף (= הסוכות). **שמיני עצרת, הבא**

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מיד לאחר חג האסיף, הוא ראש השנה החקלאית, וכך הוא נתפס גם היום בתפילה על הגשם, ובתודעה, כסיום קריאת התורה וראשיתה.

אכן, שמיני עצרת סמוך הוא לתחילת הגשמים ולזרע, אולם אינו יכול לשמש כ'ראש השנה' החקלאית, שכן ראש השנה אינו יכול לחול באמצע חודש – כשם שחודש אינו יכול להתחיל באמצע יממה, אף על פי ש'ככה זה בטבע'.

לפיכך קבעה לנו התורה את ראש חודש השביעי **כראש חודש של ראשית השנה** (=ראש ראשית השנה), ובקיצור: 'ראש השנה'. מדוע לא קראה לו התורה 'ראש השנה'? – מפני ש'ראש השנה' בתורה איננו יום, אלא תקופה של עשרים ושניים ימים: ראשיתם בראש החודש השביעי, שהוא יום התרועה, המשכם ביום הכיפורים – ראש שנת היובל, ואחריתם בשמיני עצרת, החל מיד אחרי 'צאת השנה' של חג האסיף, ונחשב כראש השנה החקלאית, למטר ולזרע.

כל יום מן הימים האלה, יש בו משהו של ראש השנה; יום התרועה, יום הכיפורים ושמיני עצרת הם ימים מיוחדים, שכל אחד מהם קשור בהיבט אחר של 'ראש השנה' – יום התרועה הוא ראש החודש הירחי של ראשית השנה, כי הוא ראש החודש הירחי שבו השנים תתחלפנה. יום הכיפורים הוא יום הכפרה המסכם לכל השנה שעברה, על כל עוונותיה, והוא באמת היום השלם האחרון של שנת השמש הקודמת, כפי שנבאר להלן; שמיני עצרת הוא ראש השנה החקלאית, מפני שהוא סמוך לגשם ולזרע.

הוכחה לדבר מן המקרא: מלשונו של יחזקאל (מ', א) על יום הכיפורים: "בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש" – כלומר, בראשית השנה בעשור לחודש, ו'ראש השנה' הוא ראשית השנה.

ורמז לדבר בתורה: קרבן המוסף של יום התרועה, של יום הכיפורים ושל שמיני עצרת – שווה: פר אחד, איל אחד, שבעה כבשים ושעיר לחטאת (במדבר כ"ט); זאת בניגוד לראש חודש, לחג המצות ולחג

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

השבועות – שלכולם אותו קרבן מוסף: שני פרים, איל אחד, שבעה כבשים ושעיר לחטאת.

ואולם עלינו לשאול: אם חג האסיף חייב לחול "בצאת השנה", ואם ראש השנה החקלאית קשור לעונת המטר והזרע, ואם 'ראש השנה' חייב לחול בראש חודש – מדוע לא בחרה התורה לראש השנה את א' במרחשוון, ראש החודש השמיני, אשר צמוד באמת לעונת הזרע והמטר?

ובכלל – מדוע באמת לא יהיה ראש לשנה בתורה ביום אחד, כפי שנתפס 'ראש השנה' אצל חז"ל, ואצלנו?

ג. משמעותו המעגלית של לוח השנה: חוליות בשרשרת

התשובה לשאלות אלו מחייבת הקדמה רעיונית. תפיסת הזמן בתורה בפרט ובעולם המחשבה הדתית בכלל איננה יכולה להיות 'קווית-פרטנית'; אי-אפשר לחשוב על סימון תאריכים ביומני פגישות במשרד ובעבודה, ולא על תלישת ימים שעברו מן הלוח; התפיסה גם איננה משפטית-חוזית, שבה אין התאריך אלא אמצעי לניהול מושכל וצודק של מערכת יחסים מורכבת בין בני אדם, ביצריהם ובסכסוכיהם.

בתודעת הרצף אין שום יום עומד לבדו – הוא נקשר ומתחבר עם היום שחלף ואל היום הבא בשלשלת של חוליות רצופות – "מימים ימימה"; בתודעה המחזורית אין היום והתקופה עומדים לבדם – הם נקשרים ומתחברים בשלשלת עם התקופות שחלפו, ובפרט עם התקופה המקבילה אשתקד ובשנים שלפניה; הם חותרים גם אל הערפל בתקופה שתבוא ובשנים שתבואנה. תודעה זו קשורה גם בקשר בל יינתק עם המחזוריות המעגלית שבטבע; כל עונה בטבע יש לה תחושות, מראה וריח מוכרים של שקיעות וזריחות, של ימים מתקצרים ומתארכים, של חילופי חום וקור, לחות ויובש, זרע וקציר, הפריה-פריחה-גמילה-קמילה – "מימים ימימה" – 'זכר למעשה בראשית'. בתודעת הזיכרון, גם השנים אינן חולפות סתם כך באותו מעגל טבעי, בראשיתי – אלא מתקשרות אל השנים שחלפו בזיכרונות אישיים, משפחתיים, לאומיים

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

והיסטוריים – 'זכר למעשה בראשית' – 'זכר ליציאת מצרים'. תודעת הרצף, המחזוריות והזיכרון יוצרת חיים בעלי משמעות. הניתוק, ההפרדה והשכחה הם המוות. שלשלת הזמן ותודעת הזיכרון הם החיים. המתים שזוכרים אותם בימי הזיכרון ולאורך שנים, חיים בתודעה, ומתים רק בגופם. לעומת זאת, כאשר "אין זכרון לראשנים וגם לאחרנים שיהיו לא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחלנה" (קהלת א', יא), אזי אין שום משמעות וטעם גם במחזוריות הטבע כשלעצמה, בורחות, בשקיעות, ברוח הסובב ובמחזור המים שבטבע – הכול הוא רק "הבל הבלים הכל הבל" (שם, ב).

אילו בחרה התורה בראש חודש השמיני כחג תרועת ההכרזה על שנה חקלאית חדשה, היה זה **ניתוק** בין שנה לחברתה, כי רק **אחרי** שכלתה שנה (וקללותיה?), אחרי תום האסיף, אחרי שהותרנו מאחורינו שנה של הצלחות, צלקות וכישלונות – רק אז אנו פותחים בשנה חדשה, שיש בה ציפיות נפלאות לשנה של ברכות, של שפע ושל שגשוג.

אנו מכירים תודעת זמן זו ממושגי הזמן של שנות הלימודים: לאחר המבחנים, הציונים, הצהלה והאכזבות, הסיכומים והפרדות – בא תורו של 'החופש הגדול'. שנת לימודים חדשה תתחיל אחרי 'החופש הגדול', כאשר הכול נקי ומצוחצח, הספרים חדשים והמחברות נקיות – נקיות מכל קשקוש, טעות וכישלון, מלאות בשלמות של אפס ובתקוות גדולות ל'אין סוף'. בדרך כלל קורה הדבר בחודש אלול-ספטמבר, שהוא חודש התשובה והסיכומים בשנה היהודית, וישנה סתירה מוחלטת בין תחושת ההתחלה החדשה, הנקייה מכל עומסי העבר, לבין התחושה היהודית של סוף שנה עמוסה בהצלחותיה ובכישלונותיה, לקראת הסיכום של ימי הדין והרחמים. בחיים אין באמת חופש, לא גדול ולא קטן – הסיכום והתשובה משולבים לגמרי בהתחלה החדשה.

התורה רצתה חיבור שנים בשרשרת, שבה כל חוליה מתחילה לפני שהקודמת נסגרת – כך בשנים, וכך

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

בשרשרת הדורות. משום כך קבעה התורה, כי 'ראשית השנה' חופפת בדיוק את 'אחרית השנה', 'צאת השנה' או 'תקופת השנה'. שנה אחת שלובה בחברתה לבלי הינתק, כמו חוליות בשרשרת. **השנה החדשה מתחילה לפני שהשנה הקודמת הסתיימה!**

ככה זה בטבע: שקיעת החמה פותחת יממה חדשה, אך היום שעבר עודנו משמיע את קולותיו האחרונים. 'בין השמשות' שייך לשני הימים, ומבחינה הלכתית הוא ספק – ספק יום שעבר, ספק היום הבא. בנושאים שונים אנו חותכים את הספק, בצורות שונות, אך ביסודו של דבר יש כאן יחידת זמן ששייכת לשני הימים. כך גם בבוקר, בין עלות השחר לזריחת החמה. מסיבה זו, שבת נמשכת תמיד כעשרים וחמש שעות ולא עשרים וארבע – חייבים להקדים את כניסתה, ולאחר את יציאתה. כך גם בטבע החקלאי – ההכנות לחריש ולזרע של השנה הבאה הן בעיצומן, שעה שהחקלאים עדיין עסוקים עד מעל לראש באיסוף יבולים ותוצרת של השנה הקודמת ובהוצאתם מן השדה לפני הגשמים. תקופת חגי תשרי, המפגש של האסיף עם החריש והזרע, היא 'בין השמשות' של 'צאת השנה' ו'תקופת השנה', אחרית וראשית יחד, ממש כמו קטע החפיפה בין שתי חוליות בשלשלת. תקופה זו מבטאת נאמנה את תודעת הרצף, המחזוריות והזיכרון שבתורה. היא שייכת לשנה המסתיימת כמו לשנה הנכנסת.

ד. מנהגי ראשית השנה

גם המנהגים 'יודעים' זאת, טוב יותר ממסביריהם. מנהגי הסליחות, תפילות הדין והתחנונים נמשכים בצורות שונות (סליחות/הושענות) עד סוף סוכות, עד הושענא רבה. הדין על המים בחג הסוכות ('ובחג נידונין על המים' – ראש השנה פ"א מ"ב), שכמובן משפיע על כל החיים כולם, הפך את הושענא רבה ליום החיתום האחרון, במנהג, בתפילה ובתודעה. מזמור תהילים כ"ז ('לדוד ה' אורי וישעי...'), שנאמר בכל חודש אלול, נאמר גם בתשרי, עד סיומו של חג הסוכות. הדבש על השולחן במנהגי אשכנז, המאפיין את ברכת השפע של

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

השנה החדשה, נשאר על השולחן עד שמיני עצרת. במחזור קריאת התורה הפך שמיני עצרת ל'ראש השנה' של קריאת התורה, בנוסף לתפקידו ההיסטורי כראש השנה לתפילת הגשם – ראש השנה החקלאית. המנהגים אינם מכירים יום אחד שהוא לבדו ראש השנה, אלא תקופה ממושכת של 'ראשית השנה'.

ה. ראש ראשית השנה

'יום התרועה' שבתורה, החג היחיד שחל בראש חודש, הוא בוודאי ראש החודש הירחי של ראשית השנה, ראש ראשית השנה, ובקיצור: 'ראש השנה'. חודש זה, שבמהלכו מתחילה השנה השמשית החדשה, זכה בגולה לשם 'תשרי', שפירושו 'התחלה' באכדית ובארמית.

ו. יום תרועה ויום הכיפורים

שאלה אחת נותרה עדיין בלא מענה: מפני מה מכריז 'יום התרועה' על ראש החודש של ראשית השנה בכל שנה, ואילו בשנת היובל מכריז "שופר תרועה" על קידוש שנת היובל ביום הכיפורים דווקא?

כאן אנו חוזרים למבנהו של הלוח הכפול, הירחי-שמש: שנים עשר חודש אינם שנה, מכיוון ששנים עשר חודש (ירחיים) הם רק 354 ± 1 ימים, בעוד שנה (שמשית) היא קצת פחות מ- $365 \frac{1}{4}$ יום; לכן, כאשר הכרזנו על שנה חדשה בראש החודש (הירחי) השביעי, שהוא ראש החודש של ראשית השנה – חודש שבו שנה יוצאת ושנה נכנסת – הרי שבסוף החודש השישי הבא (כ"ט באלול) לא תסתיים שנה (= שמשית), אלא רק שנים עשר חודשים (= ירחיים); נמצא שעשרת ימי תשובה שייכים (גם) לשנה שעברה מבחינה חשבונית פשוטה, ויום הכיפורים הוא היום השלם האחרון בשנה הקודמת! יום זה חותם אפוא את השנה שעברה ומכוון לכפרת כל עוונותיה. העובדה שיום התרועה כבר פתח את ראשית השנה בראש החודש הירחי רק מדגישה ביתר שאת את חשיבותו של יום הכיפורים כיום החיתום לשנת השמש הקודמת.

ברור, לפי פשוטו של מקרא, מדוע שנת היובל מתקדשת רק ביום הכיפורים – שנת היובל היא מקרה חריג ומיוחד במינו, שבו יש שתי שנים מקודשות רצופות; בדרך כלל מתחילה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

ראשית השנה בתחילת החודש הירחי, אף שטרם נסתיימה השנה החולפת, אולם כאשר מדובר בשתי שנים מקודשות, לא יכולה שנת היובל להתקדש כל זמן שלא נסתיימה שנת השבע השביעית, שהתחילה בתרועה, בראש החודש הירחי-השביעי בשנה שעברה, ותסתיים רק ביום הכיפורים. יש לציין, שאמנם בין יום התרועה ליום הכיפורים ישנם עשרה ימים, אולם בין יום התרועה לשמיני עצרת ישנו הפרש של עשרים ושנים ימים, הפרש שמחזיק פעמיים את אחד עשר הימים שבין שנת שמש מלאה (כ-365 ימים) לבין שנים עשר חודשי ירח ממוצעים (כ-354 ימים); כלומר, זהו ההפרש בין עשרים וארבעה חודשי ירח לבין שנתיים חקלאיות-שמשיות. והרי בשנה השלישית ייכנס חודש עיבור ויאזן את החשבון! יש פה איזון פשוט ומופלא בין חודשי הירח ושנת השמש, בעוד החשבון המדויק שמור לחכמים. תלמידים וחברים יקרים מצאו לי את הרעיון הזה גם בדברי המאירי בחיבור התשובה (מאמר ב' פרק ט'), גם בדברי הגר"א (בפירושו לבראשית על שני המאורות, ובספרא דצניעותא על פרק ב'), וגם בדבריו של ר' מרדכי יפה ב'לבוש' על שולחן ערוך (אורח חיים תרס"ד), בהסבר הדמיון במנהגי הושענא רבא, חיתום הדין על המים, ליום הכיפורים.

יום התרועה ויום הכיפורים ושמיני עצרת משלימים אפוא זה את זה ומתקשרים זה לזה כחגי לוח: יום התרועה פותח ויום הכיפורים חותם; לכן הם מופיעים בתורה יחד וקשורים זה בזה – יום התרועה הפותח הוא יום טוב מקרא קודש, ואילו יום הכיפורים החותם הוא יום צום, עינוי וכפרה. שמיני עצרת שוב פותח את השנה החקלאית ואת עונת הגשמים, אבל מכיוון, שאין הוא חל בראש חודש, חייבים לפתוח בתרועה מראש החודש של ראשית השנה. ועוד דבר חשוב מאד: מאחר שאלו חגי לוח, ולא חגים המבוססים על אירועים היסטוריים וחקלאיים, התורה לא מנתה אותם יחד עם שלושת הרגלים.

פרפראות לראש השנה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

רבי נפתלי מרופשיץ עשה את ראש השנה אצל רבו, רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ, החוזה מלובלין. כשהלך החוזה עם חסידיו לתשליך בנהר, אחר ר' נפתלי ולא הצטרף אליהם. בחזרתם ראו אותו רץ אל הנהר. אמרו לו: "הרי הרבי כבר בדרכו בחזרה מן הנהר, ומה טעם יש בריצתך?" ענה להם ר' נפתלי: "אני רץ לקחת את העברות שהרבי השליך אל הנהר."

ספורים לשבת

צוה הבעל שם טוב לתלמידו ר' זאב קיציס, שיכין עצמו וילמד את הכוונות שיש לכוון בתקיעות השופר כי יהיה מסדר התקיעות לפניו בראש השנה. למד ר' זאב את הכוונות ואף כתבם על נייר כדי שיוכל להביט בו בשעת התקיעות. את הנייר שהכין שם ר' זאב בחיקו. גרם הבעש"ט לכך שהנייר נשטט ואבד. כשבא ר' זאב לסדר התקיעות חיפש את הנייר אנה ואנה ולא מצאו. לא ידע ר' זאב כיצד לכוון את תקיעת השופר, וירע לו מאוד. ומתוך כבי תמרורים מעומק לבו ובלב שבור סידר את התקיעות בלי שום כוונות. לאחר התקיעות אמר לו הבעש"ט: "בהיכל המלך יש חדרים והיכלות רבים, ולכל חדר והיכל יש מפתח מיוחד ושונה. אך יש דבר הכולל את כל המפתחות כאחד, והוא הגרון. בעזרתו אפשר לפתוח כל המנעולים של כל הפתחים כולם. כך הן הכוונות – אלו מפתחות. לכל שער ולכל פתח יש כוונה שונה ומיוחדת, אך המפתח הכולל, הפותח את כל השערים, הוא הלב הנשבר. כאשר ישבור אדם את לבו לפני ה' באמת יוכל להיכנס בכל השערים בהיכליו של מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא."

פעם אחת, לפני ראש השנה, חיפש הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב בעל תוקע הגון וראוי שיתקע בבית מדרשו. הגיעו אליו הרבה בעלי תקיעה שהשתוקקו לזכות בזכות הזאת. כל אחד מהם הראה את כוחו בידיעת כוונות וסודות התקיעה לפי הקבלה, אבל אף אחד מהם לא מצא חן בעיני ר' לוי יצחק. יום אחד בא בעל תוקע לפניו, ורבי לוי יצחק שאל אותו מה הוא מכוון בשעת התקיעות. ענה האיש: רבנו! יהודי פשוט אני ואין לי עסק בנסתרות. ארבע בנות יש לי שהגיעו לפרקן, ואני מתכוון בתקיעות: ריבוננו של עולם, הריני עושה רצונך, מקיים את מצוותך ותוקע בשופר. אף אתה עשה רצוני ועזור לי להשיא את בנותיי. עמד ר' לוי יצחק ואמר: אתה תתקע בבית מדרשי!

חסיד אחד שהתקרב לרבי מנחם מנדל מקוצק ביקש את ברכתו כדי שיוכל לחזור לביתו לראש השנה. שאל אותו הרבי: "למה אתה רוצה לנסוע לביתך לראש השנה?" ענה החסיד: "בראש השנה אני חזן בבית הכנסת שלי ומקבל שכר על כך."

צעק עליו הרבי: "האם יש לאדם רשות להתפלל עבור כסף?" נבהל החסיד. לבסוף בירך הרבי את החסיד, אמר לו: "לך והיה חזן, ושלח אותו לדרכו. אחרי שהות קצרה הוסיף ואמר לו: "יש כאן קצת כסף. קח לך."

בתפילות הימים הנוראים נוהג היה ר' לוי יצחק מברדיטשוב לשמש חזן העובר לפני התיבה כבעל תפילה. בזמנים אלו נהג להוסיף לתפילות שבסידור מילים שחיבר ושר בנעימה. במילים אלו היה מבקש מחילה עבור הציבור, מתווכח עם אלוהיו ואף תובע צדק ושינוי לטובה. כך למשל, בימי ראש השנה לאחר תפילת הלחש, לפני שהחל לומר את חזרת הש"ץ מן הסידור, נהג ר' לוי יצחק לומר ניגון נפלא ונעים, הידוע גם כיום. וכך היה שר:

דרי מעלה עם דרי מטה יפחדון וירעדון מאימת שמך. / דרי תהום עם דרי שאול ירעשון וירגזון מאימת דינך.
 אבל צדיקים ממקום גן עדן ירננו ויזמרו לשמך. / לכן אני, לוי יצחק מברדיטשוב, באתי לפניך בתפילתי ובבקשתי:
 מה תרצה מעמד ישראל! / כתבת בתורתך "דָּבָר" – אל מי לדבר? – "אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".
 "אָמַר" – אל מי? – "אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". / ממי תבקש? – מבני ישראל. את מי תברך – את בני ישראל.
 שואל אני לפניך – מה תרצה מעמד ישראל! הלא יש לך כשדיים, פרסיים, ישמעאלים, מדְיָינים? מה לך מעמד ישראל!
 אלא מה – מתעסק אתה בגלל שהם בניך! וכך גם נאמר – "חֲבִיבֵינוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בְּנֵים לְמִקּוֹם" (אבות ג, יד).
 אחר כך התחיל ר' לוי יצחק ופתח בתפילה הכתובה בסידור.

שבת שלום שנה טובה

